

ספר הכנסיה הגדולה

פרקים בדברי ימי
אגודת ישראל העולמית

● סקירות — מרכזי אגודת ישראל,
פעלים ומעשים.

● מוסדות תורה,
חינוך צדקה וחסד באר"י

ספר

הכנסיה הגדולה השישית בירושלים

עורך: משה עקיבה דרוק

יוצא לאור על ידי
אגודת ישראל העולמית
הועד הפועל — ירושלים
רחוב „שומר הכתל” ת.ד. 326 ירושלים

טבת תש”ם — ינואר 1980

דפוס „הד” ירושלים, טל. 228998

עם הספר

„בואו ונחדש את המלוכה“ אנו קוראים מקרב לב לכל באי הכנסיה הגדולה הששית של אגודת ישראל המתכנסת בירושלים עיר קדשנו ותפארתנו. המלוכה זו מלכות התורה שהיא שוררת בביתה של אגודת ישראל מאז יסודה, בדמותה של מועצת גדולי התורה, אשר על פיה ישק כל דבר באגודת ישראל. הכנסיה הגדולה שזכתה לתואר של „פרלמנט היהדות החרדית“, תהיה לא רק במה של מיפגן אדיר למען כבוד שמו יתברך. היא תוכיח בעליל, שהיהדות החרדית המאורגנת באגודת ישראל חיה וקיימת. פעילה ומפעילה. מהווה גורם מרכזי בכל מערכות החיים של תורה והיהדות אמת בכל תפוצות ישראל. סביבה איש על דגלו יחנו. סביבה מתרכזים קהילות הקודש, כל הגוונים בקשת הרחבה של יהדות שומרה התורה הבנויה רבדים רבדים המצטרפים לבנין ענק, שראשו מגיע שמימה.

אגודת ישראל מעולם לא היתה בנויה עור אחד. מאז ומתמיד היו בה גוונים ודעות שונות. היו גם מאבקים גלויים וסמויים. איש איש נלחם על דעותיו ודרכו, אך כולם התכוונו לשם שמים. איך היה אומר מנהיג אגודת ישראל רבי יצחק מאיר לוי זצ"ל — שזו הפעם הראשונה שדמותו תיעדר מן הבמה — שבראשית התפילה יש הבדלי נוסחאות, זה מתחיל ב„הודו“ וזה מתחיל ב„מזמור שיר חנוכת הבית“, אך כאשר מגיעים לפרק של „יהי כבוד ה'“ מתאחדים כל הלבבות. כך גם באגודת ישראל, יש אחדות לבבות ותמימות דעים בכל הנוגע לכבוד שמים.

אגודת ישראל איננה מפלגה ככל המפלגות, אימרה זו שכבר נאמרה אלפי פעמים, צריכה להיאמר מחדש. אין לך עוד מפלגה אשר יכולה להצביע בגאווה, בעוז ובאומץ, ראו גידולים שגילדת. אגודת ישראל היא הגורם המיצג את יהדות התורה כלפי חוץ, יוצאת לפני המחנה במלחמות נגד כל פגיעה בעיקרי התורה. משיבה מלחמה שערה למהרסי הדת ולעוקרי האמונה. היא עוסקת במדיניות וקובעת עמדות לכל בעיה שעולה על הפרק.

אבל יש לה ברכה נוספת, היא העמידה בראש דאגותיה את החינוך, חינוכם של ילדי ישראל על פי התורה והמצווה, היא מטרה נעלה שהיא ניצבת בראש המטרות שקבעה לעצמה אגודת ישראל. היא עוסקת בהפצת תורה בין מבוגרים וצעירים וכל משאביה מופנים למטרה זו מתוך אמונה שעל-ידי כך מבטיחה את שרשרת הדורות.

הרבה זכויות לאגודת ישראל בעבר, היא העניקה לעם ישראל כמה מתנות טובות, יצרה יצירות לדורות, את ה„דף היומי“ מהגות רוחו של אחד ממנהיגי הדגולים רבי מאיר שפירא זצ"ל. את החינוך לתורה, ראשי הישיבות הגדולות שעשו שלא תשתכח תורה מישראל, השתייכו מאז ומתמיד

על הגאלריה הראשונה של אגודת ישראל. אגודת ישראל לא הטביעה מעולם מטבע מפלגתי על היכלי התורה כדי שיהיו פתוחים לכל מי שנפשו חשקה בתורה. היא נתנה ליהדות את „בית יעקב“ ובכך הצילה את עתידה של האומה וכבר אמרו גדולי ישראל, אלמלא נוצרה אגודת ישראל אלא להקים את „בית יעקב“ על פי חזונה של שרה שנירר ע"ה, דיינו. היא היתה וממשיכה להיות החלוץ העובר לפני המחנה.

קובץ זה שמופיע לקראת הכנסיה הגדולה השישית, סוקר את העבר המפואר של אגודת ישראל, כפי שהוא משתקף יפה מתוך הפרקים שכתב הסופר החרדי הרב אהרון סורסקי על תולדות ייסודה והכנסיות הגדולות של אגודת ישראל. זו לראשונה אנו מציבים אבן זכרון לאותם כנסים מפוארים, הן באומר והן במחזה כפי שאפשר היה להשיג לאחר תקופה של שבעים שנה. ראויים הדברים, המאורעות והאישים שייזכרו לנצח כמיסדי ומעצבי דמותה של אגודת ישראל, כחלוצי החינוך להצלת ילדי ישראל. והחלק השני בא להוכיח, שלא פסקה השרשרת, שהיא נמשכת בריקמת חיים מפוארת. מציג את היש הגדול שהקימה אגודת ישראל בארץ-ישראל וארצות חוץ. מראה שאגודת ישראל היא תנועה מפכה חיים טהורים. ניצבת עד היום בראש המערכות למען קדשי ישראל, נושאת על שכמה את הדאגה לעתיד, מקדישה את כל משאביה למען חינוך לתורה של מבוגרים, שיש לה מערכת גדולה מגן הילדים ועד הדרג הגבוה של החינוך לתורה, שהם היכלי התורה, בהם חוצבים את הנפשות להיות ראויים לנושאי הדגל.

אגודת ישראל בארץ-ישראל ובחוץ-לארץ מעבירה כאן כבני מרון, את מעשיה, מפעליה והשיגה. בעיות היהדות החרדית. למען ידעו הדור הזה והדורות הבאים שאגודת ישראל לא פג טעמה ולא נכ ליחה והיא ממשיכה בגאון את המורשת שקיבלה ממיסדיה.

בחלק השלישי של הקובץ ניתן מקום לאותם מוסדות שרצו בכך, לסקור את המעשים והמפעלים שהציבו לתורה ולתעודה, לצדקה ולחסד. מפרק זה משתקפים מפעלים גדולים אשר עשו למען התורה וקיומה של יהדות התורה, וגם אם הדברים לא נאמרו ואינם צריכים להיאמר, אי אפשר להפריד בין הדברים, בין אגודת ישראל שיזמה מפעלים לתורה לבין אותם אישי תורה אשר עשו והקימו עולה של תורה, הזיקה ההדדית ברורה וההזדהות טבעית וראויים הדברים שידעו כל הבאים לכנס צדיקים זה שאכן, לא אלמן ישראל. כדבר המובן מאליו, אנו מציינים שהסקירות על המוסדות הוכנו ונכתבו על-ידי ראשי המוסדות ואין המערכת נושאת באחריות לתוכנו. אנו מצטערים על שחלק מן המוסדות לא הבינו את חשיבות הקובץ, או שעמדו על כך במאוחר ולכן לא טרחו להיות מיוצגים בגאלריה מפוארת זו. אך אין בכך לקפח את מעמדם ואת זכותם, וכבודם במקומם מונח. אנו מוצאים לחובה נעימה להודות לעורך „המודיע“ ר' משה עקיבא דרוק, על המאמץ שהשקיע בעריכת הספר.

הרב יהודה מאיר אברמוביץ
יו"ר הוועדה המכינה המרכזית
של הכנסיה הגדולה

הרב פנחס הכהן לוין
יו"ר הוועד הפועל העולמי

אברהם הירש
המזכיר הכללי

**תחנות בדברי הימים של
אגודת ישראל העולמית**

**סקירות על פעליה של
אגודת ישראל העולמית**

מרכזיה הארציים

מפעלים וארגונים

תנועות הנוער

ומפעלי החינוך

**מוסדות לתורה חינוך וחסד
בארץ ישראל — מספרים על עצמם**

תוכן הענינים – חלק ראשון

תחנות בדברי הימים של אגודת ישראל העולמית

7	הרקע להתארגנות היראים במוסדות ישראל	פרק ראשון
13	האספה ההיסטורית של גדולי ישראל בהומבורג	פרק שני
17	ועידת היסוד בקטוביץ	פרק שלישי
21	בשלבי התארגנות ראשונים	פרק רביעי
31	הכנסיה הגדולה הראשונה	פרק חמישי
43	בין כנסיה לכנסיה	פרק ששי
50	הכנסיה הגדולה השנייה	פרק שביעי
65	בין כנסיה שנייה לשלישית – תקופת ארגון ומאבק	פרק שמיני
69	הכנסיה הגדולה השלישית	פרק תשיעי
86	בימי הרת עולם	פרק עשירי
93	עם יסוד מדינת ישראל	פרק אחד עשר
95	הכנסיה הגדולה הרביעית	פרק שנים עשר
108	הכנסיה הגדולה החמישית	פרק שלשה עשר

127	אגודת ישראל העולמית ומפעליה
127	אגודת ישראל בא"י ומפעליה
267	מרכזי אגודת ישראל בתפוצות
307	מוסדות תורה, חינוך חסד וצדקה בא"י

תוכן מפורט בראש כל מדור

„אגודת ישראל“ העולמית

מאת אהרן סורסקי

מבוא

על-ידי הגשמת תפקידיו המעשיים של עם-התורה בתחום הרוחני, הכלכלי, והפוליטי, כרצון ה' ויראיו. הגדולים שישדו את אגו"י עשו בזאת — כהגדרת מוהר"י רוזנהיים זצ"ל — „את הנסיון ההיסטורי הראשון מעת חורבן המדינה היהודית, לשקם את עם ישראל, למרות פיזורו על פני כל הארצות, בדמות אורגניזמוס חי, ע"י כינוס כל ההמונים ה-^הנבוכים סביב תורת ה' בתורת מרכז אחיד ומכריע“. הרעיון הבסיסי של אגו"י, שיתאחדו כל יראי-השם כחטיבה אחידה תחת שלטון התורה, איננו חדש.⁴ מאז עמדו רגלי אבותינו בהר-סיני שרירה וקיימת הדרישה מכל היהודים להיות „כאיש אחד בלב אחד“ והוא תנאי בל-יעבור להיותנו עם-סגולה. היחיד בישראל מוכרח להיות חלק בלתי נפרד מכלל-ישראל. אף העקרון של שלטון התורה בחיים עבר אלינו בירושה מדור לדור: „מאן מל-כי? רבנן!“ אפס למרות שהשם „אגודת ישראל“ (ולא „אגודת יראים“ או „אגודת חרדים“) מלמד

בדיוק לפני 70 שנה, תרס"ט, התאספו בהומבורג גדולי ישראל וקברניטיו ממזרח וממערב והחליטו לייסד את אגו"י העולמית — מתוך הכרה שזוהי הדרך היחידה להבטיח קיומו של עם ה' בנסיבות התקופה, ומתוך ראיית הנולד, שאגו"י תציל את היהדות גם בדורות הבאים.

אגו"י נוסדה בשעה קריטית לעם ישראל, היה זה כאשר השפעת הזרמים הכופרניים מחוץ ומבית — במיוחד בקיבוץ היהודי הגדול באירופה — קיבלה ממדים גורליים שיש בהם ח"ו כדי לבטל את ייחוד האומה. כינון התנועה הציונית היווה את האיום המסוכן ביותר להפוך ולהיות „ככל הגויים בית ישראל“ ח"ו. אגו"י לא קמה אז לשם מטרות איר-גוניות, במובן המקובל של מושג זה, אלא כדי להחיות מחדש את כלל-ישראל המקורי ולהבטיח המשכיותו.

להחיות כיצד — על-ידי ליכוד וגיבוש מחנה יראי ה' וחושבי שמו; ולהבטיח המשכיותו כיצד —

כי הכוונה לכלל-ישראל בשלימותו, כשהוא דבק בקוב"ה ואורייתא, הרי מייסדי אגו"י בשעתם הת-
כוונו ללכד בעיקר את היהודים המאמינים מול
הפורצים, הכופרים והחילוניים — ואילו התפלה
„ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב
שלם“, היתה להם אז רק בגדר שאיפה אידיאלית,
חזון לאחרית הימים.

בימים ההם הותקפה קשות כנסת-ישראל המקו-
רית ע"י מהרסים שהסתערו להרעיל בדעות ובמע-
שים את הרחוב והבית היהודי, את בני הנעורים,
והפילו חללים הרבה. שרביט הנהגת האומה, ההג-
מוניה בחיים הצבוריים והחברתיים, התחיל להי-
שמש בעת ההיא מידי גדוה"ת לידיהם של פורקי-
עול המורדים במלכות שמים. רק בחמלת השי"ת
על נחלתו, צלחה רוח ממרום — ברגע ההיסטורי
המתאים — על ראשי הדור, שהקדימו רפואה
למכה ביסוד אגו"י העולמית, זו שנעשתה עוגן-
הצללה לרוח ישראל סבא, וכהגדרת מוהר"י רוזנ-
היים „השיבה לכלל-ישראל את נשמת חייו: תו-
רתנו הקדושה“.

אגו"י החזירה עטרות ליושנן — כשחרתה על
דגלה את הסיסמא „לפתור ברוח התורה והמצוה
את כל השאלות אשר תעלינה על הפרק בחיי כלל-
ישראל“, כשהעמידה בראש את גדולי התורה ועל
פיהם ישק כל דבר קטן כגדול, וכשגשרה בין
עולמות רחוקים וזימנה לפונדק אחד גאונים וצדי-
קים ממזרח וממערב גדוה"ת ואדמור"י החסידות,
ותזקוף קומת יראי-ה' בכל אתר להיותם עצמאים
ובלתי-תלויים עוד בחסדי אפוטרופסים חילוניים.
בזכות אגו"י לא נשתכחה תורה מישראל. אגו"י
קיבצה וריבתה פעלים לאורייתא, יסדה מערכות
חינוך תורתי לבנים ובנות שהצילו את הדורות
העתידים, העניקה לעם היהודי את ה„דף היומי“
עם שאר נכסי-רוח שהיו חסרים לו כאויר לנשי-
מה, ויצרה עתונות וספרות על טהרת הקודש,
שחינכו את דעת הקהל ברוח התורה והמסורה.

נציגיה עמדו בפרץ להגן על האינטרסים של היה-
דות החרדית ושל האומה בכללה. פעיליה עשו חיל
במירב תחומי העזרה והעשייה הציבורית בכל ארץ
לפי התנאים המקומיים שלה.

עצם האידיאה של ליכוד אירגוני, היא בהחלט
מעקרונות התקופה המודרנית, שבה כל זרם מת-
שבתי השואף לכבוש עמדה בחיי העם יוצר לעצמו
כלים אירגוניים, ובלעדיהם אין לו זכות קיום. ה-
חרדים אימצו את השיטה הזאת לעצמם, בבחינת
„מאויבי תחכמני“, ובבחינת „ויגזול את החנית
מיד המצרי ויכהו בה“. אולם, בכל ענפי הפעילות
של התנועה התגלם הרעיון האגודאי הטהור, רעיון
רוחני צרוף, שהעלה את המעש האירגוני הפרוזאי
לדרגת מצוה קדושה ועשיית רצון אבינו שבשמים.

העובדה שגדולי ישראל הם שישבו על האבניים
ביסוד אגו"י, והם אשר טיפחו וריבו אותה באופן
אישי, במסירות נפש, העניקה מימד רוחני שגיא
לעצם המפעל, והמשיכה שפעים של ברכה והצלחה
על תוצאותיו. בשל-כך חזון אגו"י לא נחשב למפ-
על זמני, אשר נועד רק לפרק זמן מסוים, כי-אם
ליצירה נצחית שתוסיף ותבטיח קיומו של עם-
התורה עד ביאת הגואל.

עוד היום, כשחלפו 70 שנה מיום שהחליטו זיוו-
תני הדור ההוא לייסד את אגו"י, הרעיונות והמני-
עים שהולידו אותה לא איבדו מאקטואליותם, ה-
הכרח בקיום אגו"י אינו מוטל בספק, ודופק-החיים
של התנועה אינו חדל מלפעום. אגו"י היא תנועה
יוצרת, רבת השראה ופעולה תוססת, המהווה את
הכתובת בה"א הידיעה של כלל-ישראל המקורי.
אגו"י היא הנציגות ההיסטורית הנאמנה של ה-
אומה והמסורת הישראלים. תפקידיה מרובים,
אתגריה גדולים ועצומים, הישגיה מבורכים, ועוד
היד נטויה.

מי לה' אלינו!

בני-ברק, שלהי שנת תש"ט

א. ס.

הרקע להתארגנות היראים בתפוצות ישראל

פורקי-העול בצורה מאורגנת בגופים ציבוריים כדוגמת: „מפיצי השכלה“, „חובבי ציון“, „אל-יאנס“ („כל ישראל חברים“), „בונד“, „שומר יש-ראל“, שהעניקו למהרסים לגיטימציה רחבה. במק-ביל התערער בעת ההיא מעמד השלטון התורתי, שזהרו הועם מכבר, אחרי פירוק „ועד ארבע אר-צות“, והפורצים השתלטו בהרבה מקומות על המוסדות הקהלתיים. שמו את עצמם, בלא ש-ייבחרו ע"י מישהו, אפוטרופסים של הציבור היהודי די והתיימרו לייצג אותו ואת האינטרסים שלו כלפי חוץ, בעוד ידם קשתה מבפנים — ובשיתוף פעולה עם צוררי ישראל הנכרים בשלטונות וכדו' — לחבל בכרם ה' צבאות ע"י גזירות ושאר תחבו-לות שהצרו צעדיהם וקיפחו זכויותיהם של שומרי הדת והחינוך התורתי. נתהווה, איפוא, מצב טראגי „בגלות אצל יהודים“ שגרם לתוצאות הרסניות. האוטונומיה המיזערית שהעניקה הרשות ליהודים נהפכה בגלל הפורצים לרועץ.

באותו זמן החריף מאד מצב פזורי ישראל בשאר חלקי תבל, שהיו נתונים להרג לביזה ולמשיסה, גזירות ורדיפות חדשים לבקרים, ובהעדר גוף סמ-כותי מתאים לא חיפשו עבורם פתרונות ברוח היהדות. מייסדי התנועה הציונית, שנת תרנ"ז, גמרו אומר לפתור את בעיות כלל-ישראל ע"י הפיכתו לעם חולין ככל הגויים, שלא יהיה עוד גוי קדוש הקשור לתורה מסיני, וקיומו יובטח על בסיס ערכים אחרים כדוגמת שפה ומולדת. מדינה עצמאית ולא חשוב אם בפלשתינא או באוגנדה, תגאל את העם ממצוקתו אחת ולתמיד. הם הר-היבו, בבואם לסלף דמות האומה ולנתק את העם ממחצבתו, ליטול בידיהם את המנדט של היהדות

לפנים בישראל

לפנים בישראל לא היה צורך בתנועה ציבורית כדי לאגד את כל תמימי-דרך ההולכים בתורת השם. רוח ישראל סבא ריחפה ברחוב היהודי, בכל בית ומשפחה, וכל העם לשבטיו היה מאוחד סביב לתורה ומסורה באין פרץ. המושלים בכיפה היו גדולי התורה, שצמחו מתוך האומה, ועל-פיהם נקבעו דפוסי חיים ליחיד ולציבור. עד לפני 215 שנה התקיים באירופה המוסד „ועד ארבע ארצות“ שבראשו עמדו הגאונים גדולי הדור (כדוגמת רבי מרדכי יפה זצ"ל בעל ה„לבושים“, הסמ"ע, מהרש"א, מהר"ם, הב"ח, והשל"ה הקדוש) ושימש סמכות מרכזית עליונה ליהודים די בכל אתר.

המיפנה

בתקופה החדשה, ביחוד אחרי המהפכה הצר-פתית הגדולה משנת תקמ"ט (1789) והכרזת ה-אמנסיפציה, השתנה לחלוטין המצב הרוחני בחיי האומה. עם פריצת חומות הגיטו במערב אירופה, קמו לפעול בחיים הציבוריים ראשוני תנועות ה-„ריפורמה“ וה„השכלה“ שהשפעתן התפשטה כ-מגיפה רוחנית מגרמניה וצרפת עד לרוסיה, פולין וגאליציה, וידיחו את המוני בית-ישראל מדרך התורה. הכפירה והאפיקורסות נשאו ראש. דורות דורות של בני נעורים, שאחזה בהם אש זרה של ספרות ה„השכלה“ ועתוניה, נשרו אז מחיק העם היהודי ונדחפו — בהשפעת אלילי הזמן — להת-בוללות ולטמיעה בגויים.

הסכנה מצד הזרמים האלה התגברה ביותר בשנים מאוחרות, כאשר בעקבות גילויי האנטזי-שמיות הגזענית — מסוף המאה ה-19 — התלכדו

ההיסטורית וראו עצמם כנציגות המוסמכת להחליט על גורלה. אם עד עכשיו נשאו התופעות של ניכור וטמיעה אופי יותר אינדיבידואלי, או אפילו קבוצתי, של אנשי ה"ריפורמה" וה"השכלה" לבדם, התיימרו הציונים לדבר בשם האומה ותיכננו פעולות שמגמתן להמריד את העם כולו במלכות שמים, לגבש אומה עברית חדשה, שתשתחרר מכבלי הגלות בכוחות עצמה ולא תסבול עוד בציפיה נואשת לביאת המשיח.

הסכנה מצד הציונות לא פחתה כשנוסד בתוכה ה"מזרחי", שנת תרס"ב, והוא פלג דתי שקיבל באורח עקרוני את חזון ה"לאומיות" של הציונים מבלי לוותר על זכות-קיומה של הדת. צירוף המושגים "דת" ו"לאומיות", היווה שיבוש רעיוני נמהר, המתנגש בהכרח עם השקפה יהודית צרופה בדבר סמכות תורה"ק ויעוד עם סגולה. במציאות דאז שימש כסות-עינים לסילוף הציוני ותעתע ברבים שהלכו אחריו מבלי שידעו להבחין בין תכלת לקלא-אילן. נמצא ציבור גדול שסבר לתומו, כי הציונות תפעל רק בכדי להעלות יהודים לא"י, לגאול אדמותיה, ולהתנחל בהן — מבלי להעלות על הדעת, שמחולליה מתכוונים לעקירת התורה מישראל, מזימתם היא לשנות מקצה אל קצה את צביון החיים היהודיים, ובראש וראשונה: להוציא את בני הנעורים מכתלי ביהמ"ד ולחנכם במסגרות חילוניות של תרבות-נכר.

לצד הציונות קמו עוד באירופה תנועות סוציאליסטיות-יהודיות — שהכריזו גלוי "מלחמה לנו בתורת ישראל ובאורח החיים היהודי המסורתי" — ובהשפעת האופנה האידיאית סחפו אחריהן רבואות-רבואות של בנים ובנות תועי דרך.

מול סכנה מוחשית

הסכנה ליהדות במצב המתואר לעיל היתה מוחשית. אברים אברים נתלשו מכנסת ישראל המ-קורית. במערב אירופה כבר איבדו קהילות שלמות

את זהותן היהודית. במזרח אירופה אמנם הקהילות עדיין שקקו חיים יהודיים טיפוסיים, מרכזי החסידות והישיבות שימשו חומה ומגן ליהדות המקורית, אולם גם פה התחיל להתפשט הנגף ולא נעצר בשערי בתי כנסיות ומדרשות. הורגש צורך בוער להיאבק ולהילחם בזרמי הנכר, וקודם-כל להתארגן יחדיו כח מלוכד של יראי ה', שיהיו מסוגלים לעמוד בפרץ. עד עכשיו היתה עדת היראים, אחים לדעה, ציבור של יחידים מפורדים ומפורדים זה בכה וזה בכה, והרי חז"ל אמרו "פיזור לצדיקים רע להם ורע לעולם". מכאן ואילך הגיעה שעתם הגדולה והתאחדו להיות חטיבה אחת שתנצור מכל משמר על היהדות ותשיב את שבות התורה.

למען האמת והדיוק ההיסטורי: עוד בהתגלות הסימנים הראשונים של הרס רוחני בעם, פרי ה"השכלה" ובנותיה, נזעקו גדולי ישראל המובהקים לקדם את פני הרעה, ויילחמו בעוז להפר עצת המהרסים ולהדוף השפעתם. בהונגריה היו אלה צאצאי ה"חתם סופר" זצ"ל ותלמידיו, שנאבקו על-פי דרכם, ב"מחדשים" שקיצצו בנטיעות. באשכנז קם מושיע ליהדות הנאמנה בדמותו של רש"ר הירש זצ"ל וממשיכיו. ברוסיה ובפולין לחמו ב"משכילים" האדמו"ר בעל חידושי הרי"ם זצ"ל, הגה"צ רבי ישראל סלנטר זצ"ל, הגאונים רבי אליהו חיים מייזל זצ"ל אב"ד לודז' והגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל אב"ד קובנא. בגאלי-ציה ניצחו על המערכה האדמו"ר רבי יהושע מבלז זצ"ל והגאון רבי שמעון סופר זצ"ל אב"ד קראקא.

ואף זאת: בהשפעת גדולי ישראל הנזכרים, וביזמתם, קמו בארצות שונות אירגונים ציבוריים אשר פעלו להגן על עצמאות שומרי-הדת וזכויותיהם. לדוגמא: "ארגון הקהלות החרדיות" בהונגריה (נוסד תרכ"ט); "הסתדרות" מחזיקי הדת בגאליציה (נוסדה תרל"ח); ארגון "התאחדות

החרדים" בגרמניה (נוסד תרמ"ז); אגודת "מחזיקי הדת" ברוסיה (נוסדה תר"ס); ארגון "כנסת יש-ראל" בפולין ורוסיה (נוסד תרס"ו); "הסתדרות חרדים" בגאליציה ובוקובינה (נוסדה ניסן תרע"ב) ועוד — אולם אופי הארגונים האלה היה מקומי גרידא, לוקאלי, בעוד שהחזית הרוחנית הלכה ו- התפשטה בהיקף עולמי.

נוסף לכך סבלו הארגונים מהגבלות שהגבילו אותם הרשויות, במיוחד בתקופת השלטון הצא-ריסטי, ולא הצליחו להגשים את רוב המשימות שקיבלו עליהם. אמנם מפקידה לפקידה התקיימו בוילנא, בפטרבורג, ובערים אחרות, כינוסים ואס-פות-רבנים חשאיות — מפני פחד השלטונות ה-רוסיים — שהולידו יזמות מבורכות בתחום ההגנה על היהדות, כמו: ביטול גזירות על החינוך התו-רתי, השחיטה היהודית, נשואין דתיים, שמירת שבת וכיו"ב. אולם, ההגבלות מטעם המלוכה, מנעו מהם ללכד ולארגן את ההמונים אשר למענם פעלו, בעוד הם חשופים כליל להשפעות הזרמים המודרניים.

נסיון רציני לגבש כח בינארצי של החרדים נעשה בשנות התר"ס ע"י הגאון רבי אליהו חיים מייזל גאב"ד לודז' והאדמו"ר רבי שמואל מסלו-נים, שפעלו יחדיו הרבה בהקמת האגודה "מחזיקי הדת" ברחבי רוסיה, כשבאו בדברים עם אדמו"ר"י פולין ועם מנהיגי הארגונים המקבילים בגאליציה ובהונגריה, אולם בגלל קשיים שהערימו עליהם יריבי היהדות הנאמנה לא עלה הדבר בידם.

כן החלו כבר בימים ההם להופיע — ושוב ביזמת גדולי ישראל — ביכורי עתונות וספרות כשרה, החל מ"שומר ציון הנאמן" של מהר"י אטלינגר, "ישורון" של רש"ר הירש, "הלבנון" מיסודם של רבי יחיאל בריל ור' יעקב ליפשיץ מקובנא, "קול מחזיקי הדת" בגאליציה, ועד ל-"הקול" פרי יזמתו של הג"ר מנחם מנדל אלתר מגור. אולם לא היה בהיקף התפוצה שלהם כדי

להתמודד עם השפעתם המזיקה של הבטאונים היריבים. רק עתונים בודדים שזכו לפופולריות יתירה כדוגמת "איזראעליט" מיסודו של הג"ר מאיר להמן במגנצא, או "הפלס" ו"המודיע" ש-הוציא לאור הג"ר אליהו עקיבא רבינוביץ מפול-טבה, נתנו הדים חזקים ומילאו תפקיד מכריע בעיצוב דעת הקהל החרדי, ובעימות עם המחנה היריב, להשיב לחורפים; ובבאהעת אכן שימשו אבני-יסוד בעתונות הענפה של אגו"י העולמית. במיוחד ה"איזראעליט" היווה בטאון רפרזנטטיבי של יהדות-התורה באירופה המערבית שנפוץ ב-רחבי תבל והופיע בתדירות (בעריכת ר' זליג שכנוביץ ור' יעקב רוזנהיים) עד ליום בו חיסלו הנאצים ימ"ש את העתונות היהודית בגרמניה ערב השואה.

חזית הגנה במימד עולמי

עם התחזקות ההשפעה של הארגונים היהודיים החילוניים בקנה מדה עולמי, הכירו גדולי ישראל בעובדה, שמוכרחים לייסד הסתדרות עולמית ש-תקיף את כל היהדות החרדית, ותהיה בעלת מעמד ובעלת כוח להתמודד עם הכוחות השליליים ב-אומה. היה צורך לא בסתם ארגון חזק כי-אם בגוף המייצג את כלל-ישראל. מכיון שברוסיה הצאריס-טית לא היו נותנים רשות-פעולה לארגון בעל היקף עולמי, הוליתו כל הדרכים אל שרידי היראים בגרמניה, יורשיו הרוחניים של רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל, אשר בארצם יוכל ארגון כזה לפעול כראוי ולקיים מוסדותיו, ואשר המה מצד תרבותם ונסיונם העשיר ניחנו בכשרונות החיוניים למטרת הארגון.

שם, באשכנז, פעל כנזכר ארגון "התאחדות החרדים", שבהשפעת הג"ר יצחק אייזיק הלוי זצ"ל (בעל "דורות הראשונים") הרחיב את מעגל פעו-לותיו ומלבד עניני היהדות בגרמניה עשה גדולות בתחום הארצישראלי. "מנצר זה התפתח רעיון

אגודת ישראל" קובע מוהר"י רוזנהיים בזכרונותיו. לאור השפל הרוחני המדהים שהתפשט ביהדות אשכנז, היה ברור לראשי "התאחדות החרדים", כי אף בהצלחותיהם המירביות לא יועילו הרבה, אם לא יתקשרו עם היהדות העולמית. רי"א הלוי, גאון ליטאי, שהגה את הרעיון, היה בעבר מראשי היהדות ברוסיה והמשיך – גם אחרי הגירתו לגרמניה – בקשריו ההדוקים עם גדולי רוסיה ופולין, בעניני הכלל, ומצודתו פרושה אף בארצות רחוקות. באגרותיו אל רבי חיים עוזר גרודזנסקי זצ"ל בוילנא, מראשי העושים לאיחוד היהדות החרדית ברוסיה תחת דגל אחד, הצביע רי"א הלוי על החזיון המעציב ברוסיה, שאע"פ שהיהודים שומרי-דת הם קהל המצביעים והבוחרים בכל הקהילות – החופשים בדעות הם הנבחרים ונושאי המשרות; ואע"פ שיראי ה' הם קהל הקוראים – עוזבי ה' ומפירי תורה ומצוה הם הכותבים והסופרים. המטרה צריכה להיות, איפוא, תחייה מחודשת של החרדים מתוך עצמאות מלאה: להיות לא לבד הבוחרים, כי גם הנבחרים, ולא לבד הקוראים כי גם הכותבים והמשפיעים.

יד-ביד עם רי"א הלוי פעל באשכנז מורנו רבי יעקב רוזנהיים, המרכז הראשי של פעולות "התאחדות החרדים", שניסח בעוז-ביטוי את הצורך הבווער להקים ארגון חרדים כל-עולמי בדו"ח המיוחד שהגיש לכנס ההתאחדות – שהתקיים בחורף שנת תרס"ט – וכך נאמר בו: "בניה הנאמנים של היהדות המסורתית, ירדו כיום בכל ארצות מערב-אירופה לדרגת מיעוט. מתוך מאבק קשה נוכחו לדעת שאכן אינם אלא מיעוט, ומתוך מאבק זה עם רוח הבגידה וההתבוללות הכירו את שיטות מתנגדיהם, את האור והצל של תרבות תקופתנו הפונה עורף לערכי הדת. אנו מחזיקים מעמד במאבק זה, הודות להכרתנו, שאם כי מעט ודל הוא מספרנו, אנו ממשיכים את שלשלת הדורות. אנו מייצגים את היהדות ההיסטורית. בכל

מקום בו מתכנסים עשרה מאחינו החרדים לדבר ד", הם נציגי עם ישראל הנצחי, כי בתוכם שוכנת נפש העם הזה, בתוכם תורת ד'. במדה שאחרים שוללים את זכותנו זאת, עלינו לשון לעצמנו, כי לאמיתו של דבר, אף מבחינה מספר-רית, רחוקים אנו מלהיות מיעוט בתוך עם ישראל. אנו מהווים אמנם מיעוט, אבל רק אם אנחנו מסתגרים בתוך ד' אמותינו, רק כאשר אנו מתעלמים ממאות האלפים ואפילו מיליונים מבין אחינו החיים במזרח אירופה ואף במערב, בארצות שמעבר לים, המושרשים בקרקע היהדות המסורתית וביניהם נשתמרה – על אף כל משובות התקופה האחרונה – רוח התורה בטהרתה, אותה הרוח שאנו רוצים להנחיל לבנינו אחרינו. אלו מיליוני אחינו, שאנו יכולים לקבל מהם הרבה, ואף הם יכולים לקבל משהו מאתנו – את הזיקה לתקופה החדשה. עלינו בהכרח להתאחד עמהם ולפעול בכוחות משותפים להצלת נפש האומה".

והגרי"א הלוי, אכן, היה האיש המתאים ביותר ששולח ממרום למטרה נשגבה זו. הוא, גאון וואלוויני שהתערה בשלומי-האמונים באשכנז, גישר באישיותו על-פני הפערים שבין היהדות החרדית במזרח-אירופה ובמערבה, במדה כזאת שאיפשרה את יסוד אגו"י. כמוהו כן הגרש"ז ברויאר זצ"ל, ממלא מקומו של רש"ר הירש, אשר נהנה מאימון מלא של גדולי ארץ מולדתו הונגריה, תרם אף הוא תרומה מקבילה להשלמת הגשר הבינארצי בהיותו מחלוצי מייסדי ארגון החרדים העולמי.

שעת החרום הרוחנית גרמה לכך שנפגשו אז מחדש באי-כח עולמות רחוקים, אדמורי"ם מנהיגי החסידות עם רבנים וגאונים מחוגי יהדות ליטא, ועם רועיה הרוחניים של יהדות אשכנז והונגריה, וכנבואת מלאכי נדברו יחדיו יראי השם איש אל רעהו. כך הוכשרה הקרקע ל"ועידת הומבורג" שהוליכה ליצירת הארגון הכל-עולמי של יהדות התורה – "אגודת ישראל".

האספה ההיסטורית של גדולי ישראל בהמבורג — קיץ תרס"ט

הגאון רבי חיים הלוי סלובייצ'יק זצ"ל

אז נדברו יראי השם

ייחודה של „אגודת ישראל“ היה מראשיתה בכך שגדולי ישראל הם עצמם יסדו אותה. אחרי התכתבות ענפה שניהל רי"א הלוי עם גדוה"ת ברוֹ-סיה ובפולין, בראשם רבי חיים סלובייצ'יק זצ"ל מבריסק ורבי חיים עוזר גרודזנסקי זצ"ל מוילנא, עמד וזימן לפונדק משותף את גדולי הדור המפורסמים ביותר מכל הקצוות — אדמורי"ם וגאוני תורה מרוסיה ופולין עם גדולי הרבנים והרועים הרוחניים של יהדות אשכנז והונגריה — בכדי לייסד את „אגודת ישראל“ העולמית.

הרב יצחק אייזיק הלוי זצ"ל

המיפגש ההיסטורי הזה התקיים בוועידה מיוחדת שהתכנסה — החל משבת „נחמו“ י"ד מנחם-אב שנת תרס"ט — בעיירה באד-הומבורג, נוה-קיץ סמוך לפרנקפורט ד'מיין, במעונו של הרב המקומי רבי שמואל הילמן קוטק (חותנו של ההיסטוריון והמחנך הנודע ד"ר משה אוירבך). כאן, בחשאי וחסית, המתיקו סוד קברניטי ישראל בדבר המצב הרוחני של האומה ויחפשו לעמם תשועה ברוב יועץ.

102 שנים קודם לכן, בתקס"ז, התאספו בפאריז חברי ה„סנהדרין היהודי“ שהורכב ע"פ הוראת הקיסר נפוליאון והכריזו: „אנו צרפתים בני דת משה, אין לנו חלק בעם היהודי“. כפי שהתברר

בשנים הבאות, אמנם דימה אז נפוליאון לתפוס את היהדות בקרקפתה, אך למעשה החזיק רק ב„פאה הנכרית“ שלה. גדולי ישראל האמיתיים שמרו הלאה על מהותו הרוחנית של העם ולא הניחו לפגוע בה. גם עכשיו נזעקו ובאו הנה לשם המטרה הזאת.

ועידת הומבורג נמשכה קרוב לשלושה שבועות בהשתתפותם הפעילה של: רבי חיים סלובייצ'יק זצ"ל גאב"ד בריסק, רבי אברהם מרדכי אלטר זצ"ל האדמו"ר מגור, רבי חיים עוזר גרודזנסקי זצ"ל מוילנא, רבי אליעזר רבינוביץ זצ"ל גאב"ד מינסק, רבי אליעזר גורדון זצ"ל ראש ישיבת טלז, רבי שלמה זלמן ברויאר זצ"ל גאב"ד פרנקפורט ד'מיין, הרי"א הלוי עצמו שניצח על מהלך השיחות מאחורי הקלעים, נציגים של רבי שלום בר שניאורסון זצ"ל האדמו"ר מליובאוויץ' ושל רבי דוד פרידמן זצ"ל גאב"ד קרלין, משלחת מהונגריה בראשות נשיא „הפדרציה של קהילות החרדים“ רבי אברהם פרנקל, נכבדים ונציגים מקהילות ישראל בפטרבורג, וורשה, לודז', ריגה, וכן צמרת המנהיגים של „התאחדות החרדים“ מאשכנז בראשות רבי יעקב רוזנהיים.

תשועה ברוב יועץ

לא הגיע לידינו דו"ח מלא על תוכן הדיונים וההתייעצויות בוועידת הומבורג. „עיקר הרעיון נתקבל בהסכמה כללית“ סיפר אח"כ הג"ר חיים עוזר מוילנא באגרותיו „כי למען רפא את מזבח ה' ההרוס ולתקן בדקיו נחוצה הסתדרות לשלומי אמוני ישראל ולא יהיה עוד קהל ה' כצאן אשר אין להם רועה וכדבר הפקר אשר כל הרוצה להיות אפוטרופוס לדבר בשמו ידבר ויעשה ככל העולה על רוחו — רק העמיקו חקור לייסדו על יסוד-מוסד, ושיהיה מובטח כ"כ אשר הגרעין המונח בו לא יהיה זרעו כלה ולא ישתנה בזמן

מן הזמנים, גם לקבוע בו תחומים וגבולים, כל מדינה ומדינה כפי ענינה“. מוהר"י רוזנהיים, בזכ"רונותיו, מזכיר בין-השאר את דרישותיו של ה-גרר"ע בהומבורג לגשת מיד לפעולות מתוכננות ומקיפות להצלה רוחנית של אחב"י המהגרים ב-ארצות שמעבר-לים: אמריקה, אפריקה, אוסטרליה וארגנטינה.

ההחלטה לייסד את אגו"י

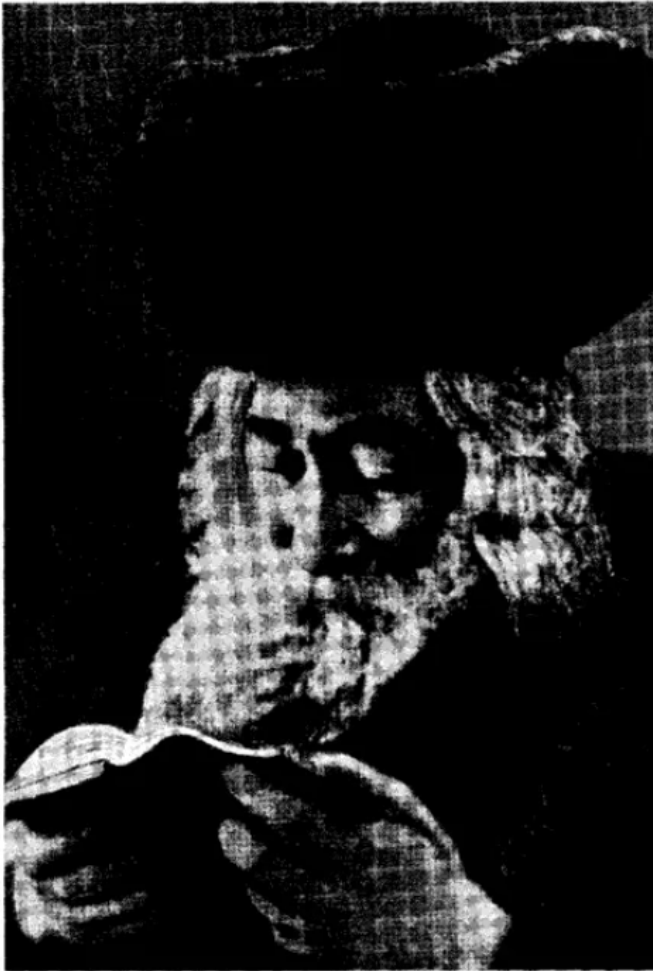
בנעילת הוועידה בהומבורג החליטו גדולי ישראל בעצה אחת לייסד את התנועה העולמית של יראי השם די בכל אתר ולקרוא אותה בשם „אגודת ישראל“. מטרת הארגון ותכליתו, כפי שהוסכם על דעת כל המשתתפים, היא החייאת העם היהודי הנאמן לה' ולתורתו. תפקידיו המעשיים יהיו: לייצג את כלל-ישראל, להשמיע קבל עולם ומלואו את העקרונות ההיסטוריים של האומה והדרישות של תורה"ק — כדברי רב סעדיה גאון ש„אין אומתנו אומה אלא בתורתיה שבכתב ושבעל פה“ — ולעשות בפועל את כל הדרוש להגנת היהדות וחיזוקה בכל מקום שהוא. בהגדרה זו נכלל: הר-חבת וביסוס החינוך התורתי תתי"ם וישיבות בכל הארצות, פעולות עזרה ושיפור מצבם הכלכלי של המוני-ישראל בארצות המצוקה ובא"י, יצירת ספרות ועתונות כשרה, ייצוג האורטודוקסיה והעם היהודי במישור המדיני.

באורח פורמאלי הוחלט בהומבורג: לייפות כו-חם של ראשי „התאחדות החרדים“ באשכנז לכונן את ה„ועד הזמני“ של אגוד"י שמושב יהיה בפרנקפורט ד'מיין, ואשר תפקידיו יהיו לעשות את כל ההכנות הדרושות ליסוד בפועל של התנועה העולמית — להכין טיוטא של תקנות-יסוד, לדאוג למימון הצרכים הכספיים הראשונים, ולכנס בהקדם ועידה עולמית של נציגי היהדות החרדית. מבחינה רעיונית סיכמה ועידת הומבורג, שעצם

התאחדות יראי השם, גם מבלי שתשמש אמצעי להגשמת פעולה כלשהי, מהווה מטרה יסודית של אגו"י; ואילו לפעול במישורים שונים לחיזוק הדת, הפצת תורה, מדיניות וכיו"ב, זה ענין המתחייב כפועל-יוצא מן המטרה הזאת. המושג ההיסטורי „כלל ישראל" קיבל בהומבורג מחדש את פירושו האמיתי בניסוחו הבהיר של רי"א הלוי: היהדות החרדית היא לא עוד קבוצה או גוון בעם היהודי, אלא היא ורק היא „כלל ישראל", אפס זולתה, לפי שקוב"ה אורייתא וישראל חד. אפילו אם ח"ו ישארו יראי ד' רק עשרה אנשים, „מנין", ה"מנין" הזה הוא כלל ישראל „ואפילו אם יהיו כולם באיזה מדבר הנה אך שם הוא משכן כלל-ישראל".

הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי צ"ל

הארמור מגור רבי אברהם מרדכי אלטר צ"ל

אחרי הועידה

מיד אחרי ועידת הומבורג, ניגשו מנהיגי „הת-אחדות החרדים" להגשים את ההחלטות שהחליטו הגדולים, והכינו הצעה של תקנות שהועברה לעיון גדוה"ת. אולם הרבה קשיים נערמו על דרכם וגרמו להשהיית הביצוע. כיון שחלפו שנה-שנתיים כמעט הופסקה לחלוטין פעילותו של „הועד הזמני" ורעיון אגו"י עמד להישאר ללא גואל ח"ו. לא ייפלא, אם כן, שמחוללי הרעיון ובראשם רבי יעקב רוזנהיים ראו משום „אצבע אלקים" במאורעות המסעירים שהתרחשו בקונגרס הציוני העשירי שהתכנס בבאזל בחודש אלול תרע"א. זוהי עובדה היסטורית, שהקונגרס הזה, הוא שנתן

ד"ר יעקב פויכטוונגר נשיא הפדרציה העולמית של ה"מזרחי" בפפד"מ, מזכיר המרכז ר' יעקב יואל בריון, ור' חיים ישראל איזו מציריך), לעקור אחת-ולתמיד מהתנועה הציונית ולהצטרף ל"ועד הזמני" של אגו"י. והם שהיו את הכח הממריץ ביותר ליסוד התנועה. מתוכם התבלט במיוחד הרב אשר מיכאל כהן, באזל, שפירסם בפומבי קריאה נלהבת להקים לאלתר את הארגון העולמי של עם התורה — כפי שהוחלט בוועידת הומבורג — בשיתוף-פעולה עם אנשי ה"מזרחי" לשעבר "שהשתחררו עכשיו מעול הציונות הכופרת".

בהשפעת קריאה זו, ובלחץ דעת הקהל, נקראה בפרנקפורט-ד'מיין באחד מחדשי הסתיו שנת תרע"ב אספה מכרעת של ראשי היהדות החרדית במערב-אירופה. נוכחו בה נציגים מכל חלקי גר-מניה, צרפת, הולנד, בלגיה ושווייץ, שהחליטו פה-אחד כי "יסוד הסתדרות עולמית על בסיס התורה, שתפתור את הבעיות הרוחניות והסוציאליות של כלל ישראל, הוא הצורך הדחוף ביותר של התקו-פה" — והטילו על ה"ועד הזמני" לעשות את כל הדרוש כדי לכנס בחדשים הקרובים את ועידת-היסוד הרשמית של אגו"י העולמית.

הנאון רבי אליעזר גורדון זצ"ל

את הדחיפה הבלתי-צפויה להגשמת רעיון "אגודת ישראל".

כידוע באו לקונגרס הציוני הראשון שורה שלמה של רבנים חרדים — מן התומכים בעבר ב"חובבי ציון" — שפנו עורף אח"כ למנהיגים הציונים, באותו רגע שהבהירו (בקונגרס השני) כי מטרתם היא לא רק "לחפש בא"י מקלט בטוח לעם היהודי הנרדף" אלא גם "הבנין הרוחני המחודש של האומה העברית". אעפ"כ נותרו עדיין במס-גרות הציוניות מספר אישים מהיהדות החרדית במערב אירופה, עד שהקונגרס העשירי — עקב כשלונות מסויימים של ד"ר תיאודור הרצל בתחום המדיני — הבליט את אופיה התרבותי-חילוני של הציונות וקיבל שורה שלמה של החלטות, שראשי ה"מזרחי" ראו בהם התנקשות בעיקרי התורה. אחת מהן אמרה ברהב, כי הציונות והלאומיות היהודית הן הן האמונה שבה דוגל האדם היהודי במאה ה-20, והמליצה לכונן מערכות חינוך יהודי משולל דת. כאשר מחאת ראשי ה"מזרחי" לא הועילה, החליטו אותם אישים חרדים (בתוכם היו

הרב שלמה זלמן ברויאר מפפד"מ זצ"ל
 אוצר החכמה
 28470

אוצר החכמה
 28470

ועידת-היסוד בקטוביץ' —

(י"א סיון תרע"ב)

עד שפתחתי מס' ברכות, וחרזתי ממשנה „מאי-מתי“ לגמרא „תנא אהיכא קאי“, עיינתי במפרשיים, ולפתע אורו עיני: המשנה נתחברה בא"י, הגמרא בבבל, רש"י באשכנז, בעלי התוספות ישבו בצרפת, מהרש"א בליטא, מהר"ם בפולין, ומכולם כאחד עולה הבירור „תנא אהיכא קאי“. והבנתי: זה סוד אגו"י — התורה מאחדת את כולנו.

אגודה אחת

במיפגש הצירים שנערך ערב הועידה, ביום ראשון י' בסיון, הבהיר הרב אשר מיכאל כהן

הגאון רבי מאיר שפירא, ראש ישיבת לובלין

כנסיה לשם שמים

בקטוביץ, עיר בשלזיה העילית, בחרו מחוללי אגו"י כאכסניה מתאימה לוועידת-היסוד. פה עמדה עריסת „אגודת ישראל“ העולמית. לכאן התאספו כימים י"א-י"ב סיון תרע"ב, על-פי קריאת ה„ועד הזמני“, 228 אישי התורה ופרנסי-ציבור דגולים מארצות שונות בכדי להביא לעולם היהודי את הבשורה ההיסטורית על כינון אגו"י. עם משתתפי הועידה נמנה בין-השאר הרב מאיר ברלין, נשיא ה„מזרחי“ בשנים הבאות, שבמהלך הדיונים הביע נכונותו לקבל עליו את התפקיד של מזכיר כללי לאגו"י. כמו-כן פירסם אחרי הועידה בעתונו „העברי“ את הערכתו, שהציונות היא רק מפלגה בתוך העם היהודי, ואילו אגו"י מייצגת באמת את כלל-ישראל ההיסטורי הנשען כולו על יסוד תורתנו הקדושה.

עיני כל הנאספים בוועידת קטוביץ נשואות היו אל גדולי הדור שישבו בראש, במיוחד הגאונים רבי חיים הלוי סלובייצ'יק, רבי מאיר שמחה כהן מדווינסק, ורבי חיים עוזר גרודזנסקי מוילנא — הדמויות המרכזיות בכנסיה-לשם-שמים זו. הגאון רבי מאיר שפירא, ראש „ישיבת חכמי לובלין“, שהשתתף בוועידה, תיאר לימים את רגשותיו בבו-או לקטוביץ: „תמהתי כיצד יתכן שרבי חיים מבריסק, השואף לראות את כל היהודים בד' אמות של הלכה, ישא-ויתן עם ר' יעקב רוזנהיים מפפד"מ שהשקפותיו שונות לחלוטין בנוגע לחי-זוק היהדות, ואיך אפשר שיהודי נוסח אמריקה יסכים להשקפות היהודי הקיצוני מצפת, או שחרדי הולנד יתנו-יד לפעולה משותפת עם חרדי פולין?

והקדושים ביותר. המטרה הראשונה והחשובה ביותר של „אגודת ישראל” היא לעורר בלב כל החרדים לדבר ה' את הכרת עצמאותנו”.

מפעל היסטורי

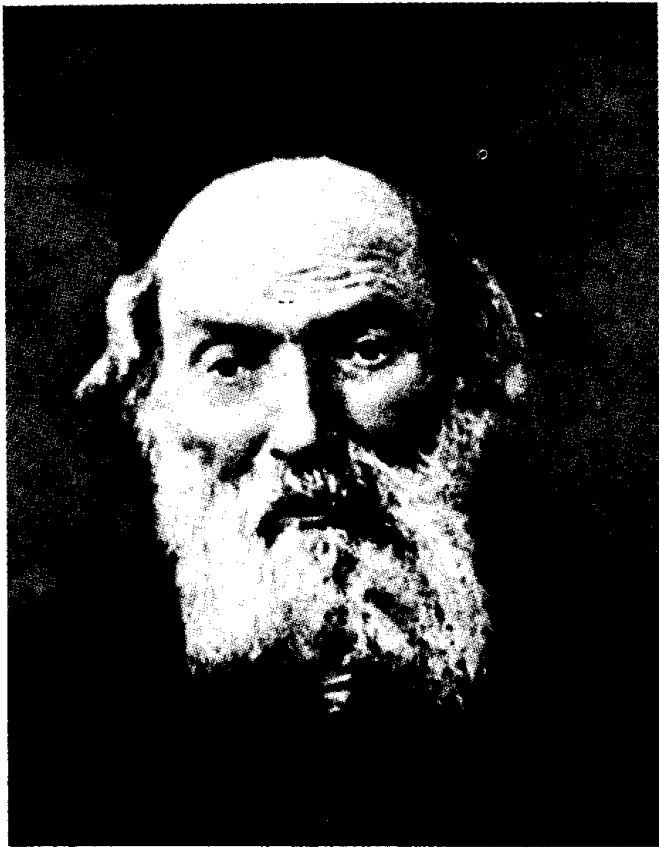
את המשא המרכזי בוועידה השמיע רבי יעקב רונזנהיים, האיש הקרוא מטעם ההשגחה העליונה לחולל באופן מעשי את אגו”י העולמית, שזכה כבר אז – בעודנו צעיר יחסית – להערצה ואימון מכל גדולי ישראל. הוא תיאר את השעה הגדולה של אגו”י כמומנט בעל חשיבות היסטורית יחידה במינה, בין אם היעדים שלה יושגו בדור הזה ובין אם לא יושגו רק ע”י הדורות הבאים, כי אגו”י לא תשמש כארגון או מפלגה בני-חלוף, אלא היא יצירה שחותם הנצחיות טבוע בה. רצוננו, אמר, להחיות את המושג המסורתי „כלל ישראל” הני-שא ע”י התורה, שהיא נשמת חייו, ולהגשימו ע”י אגו”י בעולם התרבותי של ימינו ובעזרת כל המכשירים הטכניים שיעמדו לרשותנו. להלן תיאר את כח-הקיום הרוחני של ישראל בגלותו, ואת הסכנות שהתחילו לארוב לקיום זה החל מתקופת הרינסנס והמהפכה הצרפתית, עד לשגשוג התנועות המודרניות, במיוחד הסכנה הרוחנית לבני הנעורים. עוד שירטט קיום לפעילות האגודאית במירב תחומים, תוך שמירה על האוטונומיה והאופי של כל קיבוץ יהודי בארצו, ותחת הריבונות המוחלטת של גדולי התורה. „אנו יודעים” הפטיר בסוף נאומו „שמפעלנו הוא צו-השעה ולמרות כל הקשיים עתיד הוא להתבצר בעזהש”י בחיי כלל ישראל”.

בהמשך הוועידה הוקראו מכתבי הזדהות ומברקי ברכה שהגיעו מראשי גולת אריאל בכל הארצות, אשר בגלל מניעות ועיכובים נבצר מהם להשתתף אישית בדיונים, ומתוכם הגאונים והצדיקים: הר”חפץ חיים, האדמו”ר מצ’ורטקוב, רבי מאיר אראק מטרנוב, ה”שם משמואל” מסוכטשוב, רבי חיים ברלין, האדמו”ר רבי ישראל מהושיאטין,

מבאזל את המניעים ליסוד אגו”י. אמר: „ידוע לכולנו המשל על האב הזקן שנטה למות, ובשכבו על ערש דוי קרא לבניו. הוא הושיט קנה לכל אחד מהם. לפי בקשת האב, שברו כולם את הקנים, ללא התאמצות. אך משהושיט להם אגודת קנים, לא עלתה בידיהם לשברה, על אף כל מאמציהם. „תלמדו מזה מוסר השכל” – קרא הגוסס לבניו – „האחדות היא הנותנת כח וגדולה”. זכרו: למה לא יושיטו את ידיהם היהודים החרדים ממזרח וממערב, מעבר לכל גבולות, לקראת ברית אחים? הלא אנשים אחים אנחנו! אחים במצוות אנחנו, ועלינו להשתדל שיתקיים בנו מאמר חז”ל: „לא ניתנו המצוות אלא לצרף את הבריות”, עלינו להשתדל שהמצוות יצרפו אותנו לאגודה אחת!”.

ישיבת הפתיחה

למחרת י”א בסיון התקיימה ישיבת הפתיחה החגיגית של ועידת-היסוד. יו”ר ה”ועד הזמני” ד”ר אברהם הירש, מחסידי אשכנז, פתח במלים „שבח והודיה להקב”ה שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה”. אחריו נשא דברים הגאון רבי שלמה זלמן ברויאר: „עוד כשנוסדה בפאריז לפני כמה עשרות שנים הסתדרות „כל ישראל חברים” (ה”אליאנס”) התנגד בתוקף חמי הרש”ר הירש זצ”ל לשאיפות ההסתדרות הזאת. אח”כ נוסדה ההסתדרות הציונית, אשר חרתה על דגלה את סיסמת היהדות הלאומית, היהדות ללא תורה. כפי שאפשר היה לחזות מראש, הכריזו כל גדולי התורה וכל הרבנים, פרט ליוצאים מן הכלל מעטים, על תנועה זו ככפירה בעיקר. כן צצו כפטריות עוד הסתדרויות, אשר היראים באמת אינם יכולים להשתתף בפעולותיהן, מסיבות דתיות-הלכתיות” – „האם עלינו, רבותי, להמשיך ולהשאיר בידי אחינו, בעלי מגמות מנוגדות, את התפקיד של „מושיעי ישראל”? לא ולא! עלינו סוף סוף להגיע אל העצמאות, לקחת בידינו את הנהלת עניינינו היקרים

מורנו רבי ישראל מאיר הכהן ה"חפץ חיים" זצ"ל

כמו"כ חזרה הועידה וייפתה את כוחו של ה"ועד הזמני" לנהל את עניני התנועה בשלבים הראשונים ולהכין את הכנה"ג. ועדות מאולתרות לעניני: חוקת התנועה (תקנון), פעולות מעשיות, הסברה ועתונות, התאספו בשעות האחרונות של הועידה וגיבשו תכניות-אב לצעדים הבאים.

המוסד הראשון והיחיד שהוקם בוועידת קטוביץ, בהתאם לתקנות שנתקבלו וחייבו להרכיבו מיד, היה: "מועצת גדולי התורה". כגרעין למועצה נבחרו פה-אחד: האדמו"ר מגור, האדמו"ר מליובאוויטש, רבי חיים סולובייצ'יק, רבי יצחק אייזיק הלוי, רבי מאיר שמחה כהן מדווינסק, רבי חיים עוזר גרודזנסקי מוילנא, רבי איצ'לה רבינוביץ מפוניבז, רבי שלמה זלמן ברויאר מפפד"מ, הרב זאב פיילכנפלד מפוזן, רבי דוד צבי הופמן מבר-לין, ורבי קופל רייך מבודפשט.

האדמו"ר מהרש"ב מליובאוויטש, רבי יוסף חיים זוננפלד מירושלים, הרידב"ז מצפת, רבי אברהם יצחק קוק מיפו, רבי משה מרדכי אפשטיין מסלון-בודקה, האדמו"ר מסוקולוב, ועוד רבים. רושם מיוחד עשתה ברכת האדמו"ר מגור, שהשתתף כזכור בוועידת הומבורג, וכדברי מוהר"י רזזנהיים "היתה אגו"י בעיניו מכשיר שנבחר ע"י ההשגחה העליונה להצלת עם ישראל בתקופה גורלית והרת עולם" (ומפני סיבות אישיות לא היה ביכולתו לבוא אל הועידה).

בדיונים המשותפים, שהתקיימו באוירה של אחוה והתרוממות-הרוח, ביטאו השקפותיהם על מטרת אגו"י ותפקידיה הנציגים מגאליציה, מהונגריה, מפולין, מבריתניה, מרוסיה, מלטביה, ומאש-כנו גופה. כתום שני ימים של התייעצויות פוריות ננעלה ועידת קטוביץ' בקבלת ההחלטה החגיגית כדלהלן: "הנאספים היום בקטוביץ', המייצגים את היהדות המסורתית הנאמנה לתורה בכל העולם, אחרי ששמעו את ההרצאות על המטרה, מכריזים על יסוד אגו"י ומתחייבים לפעול בכל כוחותיהם להקמת ארגונה. אגו"י תפעל בכל השטחים של יהודים ויהדות על יסוד דת תוה"ק ללא כל מגמה פוליטית".

המצע ותקנות היסוד

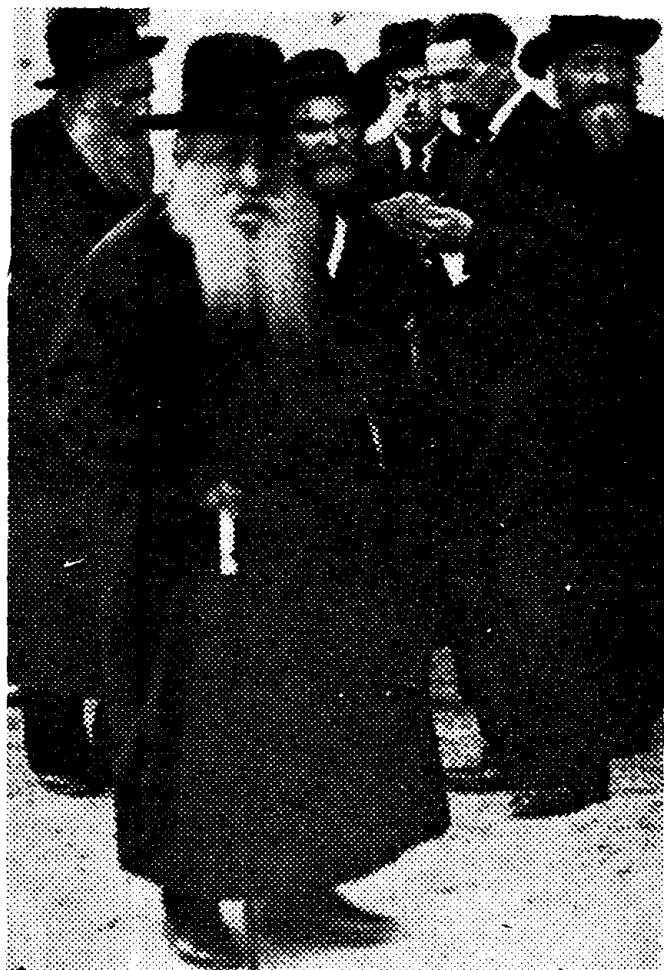
כן ניסחו באי ועידת קטוביץ' את המצע של אגו"י: "לפתור ברוח התורה והמצוה את כל השאלות שתעלינה יום-יום על הפרק בחיי כלל ישראל". אף גובשו קווי-יסוד ותכניות פעולה זמניות לתנועה. בהתאם לתכנית זימנו תיכף למחרת, יום רביעי י"ג בסיון, אספת-עם ראשונה בעיר קראקא בפולין לשם יסוד הסניף המקומי של "אגודת יש-ראל" בנוכחות חלק גדול ממשנתפי הועידה. רוב השאלות המעשיות, שדרשו הכרעה, נדחו לכנסיה הגדולה המתוכננת שעמדו לכנס בעוד כשנתיים, ובכלל זה בחירת האקזיקוטיבה לתנועה העולמית.

הגאון רבי יצחק ירוחם
דיסקין זצ"ל

הגאון רבי מאיר שמחה
הכהן מדווינסק זצ"ל

אחרי הועידה, כשהיתנה רבי חיים מבריסק את השתתפותו בהנהגת אגו"י, ב"שמונה עשר תק"נות" אשר תבע להכניס בתקנון התנועה (ותכליתן לשמור מפני התערבות אגו"י העולמית בעניני חינוך וקהלות מקומיים ולהבטיח סמכות בלעדית בכל הענינים לגדוה"ת), היה זה האדמו"ר רבי שמואל מסלונים, מן הפעילים מאחורי-הקלעים בשלבי היצירה של אגו"י, אשר הציע נוסח מחודש של התקנון ושלחו אל רבי חיים ושאר גדולי הזמן ביד בן-אחיו רבי אברהם וינברג מטבריה (כיום האדמו"ר מסלונים שליט"א), שהשתדל להביא

הרב משה בלוי, הגאון רבי אהרן קוטלר, האדמו"ר מסוכטשוב ורבי אלחנן וסרמן זכרונם לברכה בעת הכנסיה הגדולה ה'3

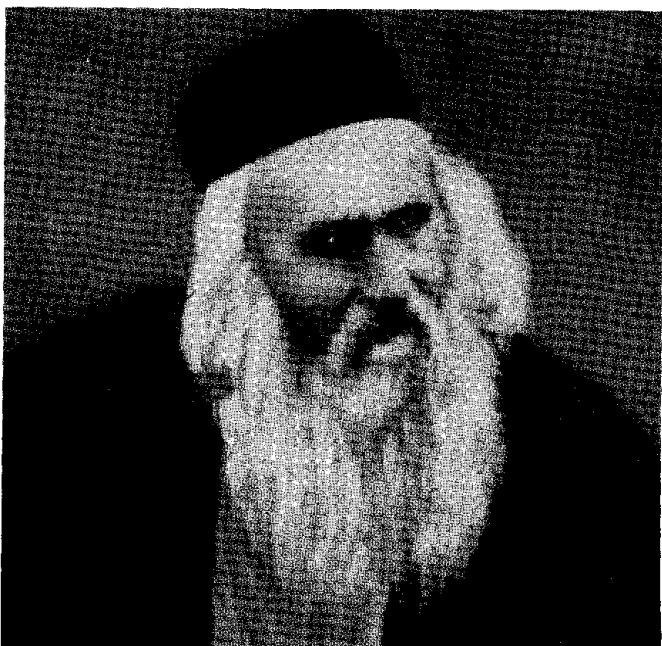
לידי תמימות-דעים — והשיג את הסכמתו וחתמי-מת ידו של הגר"ח על התקנות — אחרי שתיאם את העמדות בביקורים אישיים שערך בנפרד אצל: האדמו"ר מגור, ה"חפץ חיים", הגדול ממינסק, הגרש"ז ברויאר, ורבי יעקב רוזנהיים. בעקבות המשא-ומתן הזה אישר מחדש רבי חיים בשנה שלאחריה, תרע"ג, באגרת אל רבי חיים עוזר מוילנא, שמשתתף באופן פעיל באגרתו. כותב הגר"ח בין השאר: „והלא כבר הוחלט באספה בהאמבורג תקנות יסודיות שעל פיה תת-נהג ה"אגודה" וכן נתקיים אח"כ בקאטאוויץ' שהתקנות יהיו גלויות לכל ומאושרות ע"י האספה של „אגודת ישראל". ובהתבונני חשבתי אחת ששקולה היא בעיני ... שיבורר אופיו של ה"אגודה" הגדולה הזאת ... שאיננה בתור אפוטרופוס על התורה, שזה ... אינו מסור לנו, נשגבה היא מאתנו, כי אם לפעול ולעשות להרבות תורה ויראה בישראל! ובזה הנני בל"נ נמנה ג"כ לחבר להוסיף השתדלות ואומץ לטובת ה"אגודה" כמצווה עלינו להיות חבר לכל וגו'. הנני מוקירו וידידו חיים הלוי סאלאווייצ'יק. ה' ט' טבת תרע"ג."

בשלבי התארגנות ראשונים

מחצית הראשונה של חודש אלול. למרות האבידה הקשה עם פטירת רבי יצחק אייזיק הלוי, רוח החיים בכל שלבי הפעילות, בכי אייר תרע"ד, היתה אמורה הכנה"ג להתכנס במועד הנקוב ונש- לחו הזמנות לכל הקהלות היהודיות בעולם. אפס שבועות אחדים לפני התאריך, בתשעה באב תרע"ד, פרצה מלחמת-העולם-א' אשר שמה קץ לכל התכניות. הרב רא"י קוק מארץ-ישראל, שהיה אז בדרכו אל הכנסיה הגדולה, אליה הוזמן לשאת הרצאה מרכזית על עניני א"י, נשאר תקוע לרגלי המלחמה במרכז אירופה ונאלץ לשהות שנים אחדות בשווייץ ובאנגליה עד שנפתחה לפניו הדרך לשוב לא"י.

בתקופת המלחמה העולמית

פעילות אגו"י כארגון כל-עולמי שותקה, כמו-

הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל מירושלים

הרעיון מכה גלים

בלא עתונות, ובאין שום אמצעי פרסומת ואבי-זרי תעמולה אחרים, פשטה הבשורה מקטוביץ במהירות הבזק לכל קצוי העולם היהודי. הלשכה המרכזית של אגו"י, שהוקמה בפרנקפורט תיכף אחרי הועידה, החלה לפעול בניצוחו המזהיר של רבי יעקב רוזנהיים — לייסד סניפים והסתדרויות ארציות בכל חלקי תבל, ולהתחיל בעבודה מעשית בתחומי עזרה וישוב א"י. כמו"כ הוציאה לאור לשכת פרנקפורט עתון עברי שבועי בשם „הדרך“. בעשרות ומאות ערים וישובים ברחבי אירופה, מזרח ומערב, ציפו יהודים בדריכות ל„כנסיה ה- גדולה“ שתתאסף בקרוב ותשמיע ברמה את קול ישראל סבא.

ר"י רוזנהיים עצמו ונושאי-כליו יצאו תיכף בקיץ תרע"ב לערוך מסעות במספר מדינות במערב-אירופה ובפולין בכדי לזרז את התקדמות הענינים. כן נשלחו באותה שנה הרה"ג רבי אהרן וואלקין זצ"ל וד"ר מאיר הילדסהיימר זצ"ל לייסד את אגו"י באמריקה. מארץ-ישראל הגיעו ידיעות על כינון הסתדרות מקומית של אגו"י בנשיאות הגרי"ח זוננפלד זצ"ל והגרי"י דיסקין זצ"ל. בקיץ תרע"ג נסע ר"י רוזנהיים לבודפשט, השתתף בוועידה ארצית של הקהלות החרדיות בהונגריה, והצליח להשפיע על חלק מראשי הציבור להצטרף אל התנועה העולמית.

דחיית הכנסיה הגדולה

בחורף הבא, תרע"ד, השלים ה„ועד הזמני“ את ההכנות הדרושות לקיום הכנסיה הגדולה הרא- שונה. סוכם לערוך אותה בפרנקפורט-ד'מיין ב-

בו, בתקופת המלחמה שהסתבכו בה מדינות רבות מכל הכיוונים. המרכז בפרנקפורט שמר בחשאיות על קשריו עם עסקני התנועה בשווייץ ובהולנד, ארצות נויטראליות, שעשו חיל או בתחום העזרה לפליטים. אגו"י בציריך העבירה בקביעות משלוחי מזון ותשמישי קדושה שהגיעו מאמריקה עבור יהודי מזרח אירופה. אגו"י בשיבינינג, הולנד, דאגה להושיט סעד וסיוע עבור תלמידי ישיבות ותתי"ם, רבנים, ומשמשים בקודש. אגו"י באוס-טריה נעשתה בעת ההיא כתובת מרכזית לפליטי גאליציה, שהתקבצו לוינה בהמוניהם, ופיתחה פעילות ענפה בהנהגת רבי וולף פפנהיים ועמיתיו — מראשי הקהלה החרדית, "שיף שוהל" — ובהכוונת גדוה"ת והאדמורי"ם הפליטים לבית רוזין שהגיעו אף הם למצוא מקלט בעיר זו. אגו"י הקימה בשנת תרע"ז בבאדן, סמוך לוינה, "בית מחסה" ענקי עבור יתומי המלחמה, ויסדה רשת שלמה של מפעלי חינוך שקלטו את ילדי הפליטים מגאליציה. מוסדות דומים הוקמו ע"י קרן יתומי המלחמה של אגו"י בערים קאליש, וורשה, וביאליסטוק. גם המרכז בפרנקפורט פיתח פעילות סוציאלית ענפה לטובת פליטי גאליציה שהתגלגלו ובאו לאשכנז.

הישגי התנועה בפולין

באופן בלתי-צפוי נפתחו, בעיצומם של ימי המלחמה, אופקים חדשים לפעילות אגו"י פוריה: על אדמת פולין. היה זה כשנכבש חלק גדול מאזורי פולין הקונגרסאית בידי הגרמנים והשלטון הצאריסטי בטל וחלף. או-אז התגלה צורך בוער להגן על יהדות פולין המעטירה מפני הסכנות הרוחניות שנבעו מן המצב החדש בתחומי חינוך דתי ושמירת תוה"ק. היתה צפויה, למשל, סכנת סגירה לכל התתי"ם המסורתיים והאכפת חוק חינוך חובה גרמני על כל אוכלוסי החרדים במדינה. הציונים, שהתיימרו לייצג את האומה, כבר

הספיקו לבוא במגע עם שלטונות הכיבוש, ויזמו להשתלט בעזרתם על הקהילות ועל הרחוב היהודי.

עסקני אגו"י בפולין, שבנסיבות המלחמה החליפו את שמה ל"אגודת האורטודוקסים" ול"שלומי אמוני ישראל", הזעיקו לעזרה את האחים לדעה מפרנקפורט. בסתיו שנת תרע"ה יצאה אליהם משלחת רשמית בראשותו של ר"י רוזנ-היים, ובהרכב ה"ה ז. פרנקל, הרב ד"ר פנחס כהן, וד"ר אברהם הירש, שנפגשו עם ב"כ שלטונות הכיבוש ושיכנעו אותם להעניק הכרה מלאה בנציגות מיוחדת של חרדי פולין שתייעץ לממשלת הכיבוש בפתרון בעיות דתיות-חינוכיות של האוכלוסייה הדתית. נציגות זו הורכבה מהרב ד"ר פנחס כהן עצמו, ואתו הרב ד"ר עמנואל קרלבר, שניהם ממנהיגי הציבור החרדי באשכנז, שחוללו נפלאות בפעולותיהם אחרי שהתקרבו לאדמו"ר מגור בעל "אמרי אמת" וזכו לאימונו המלא.

קרוב לשנתיים ומחצה פעלו שני הרבנים האלה במסירות-נפש לישע היהדות החרדית בפולין. מפעלם האחד היה לייצג את החינוך התורתי בפולין במסגרות חדשים, עם תכנית מינימלית של מקצועות חול, שקיבלו הסכמת גדוה"ת ואיפשרו להשיג אישור השלטונות (כמו"כ יסדו אז את הגימנסיה הדתית לבנות "חבצלת"). הם אף טרחו לקבל את הרשיונות הדרושים לחידוש העירובין בוורשה ועוד ענינים לשמירת הדת. מפעלם השני היה לזקוף קומתם של יראי השם, כשקראו להמונים לא לוותר על עצמאותם ולהשתחרר מאפוטרופסות חילונית, לתפוס עמדה בשלטון העירוני ובמוסדות הקהילה היהודית, להתארגן ב"אגודת האורטודוקסים", ולהיאבק על השפעתם ברחוב היהודי. תוך שהם מעמידים את כישוריהם האישיים לשרות היהדות החרדית, הקימו, נדבך על גבי נדבך, את הבנין האדיר של אגו"י בפולין, שהיתה אח"כ לב-לבה של אגו"י העולמית.

פעילות מדינית

במהלך שנות המלחמה הוסיפו ראשי אגו"י בעולם לפעול, בתנאי ההגבלה של שעת-החרום, להשגת מטרותיה. כשהתנהל בשנים תרע"ו/ע"ז המשא-ומתן בדבר „הצהרת בלפור” בין הממשלה הבריטית והתנועה הציונית, ביקשו הבריטים לקבל חוות-דעתם של מנהיגי אגו"י ביחס לשאלת „הבית הלאומי היהודי בארץ ישראל”, וב"כ הציונים מר נחום סוקולוב ביקש אז מהרב ד"ר מאיר יונג ז"ל בלונדון — הרב הראשי של „איגוד בתי הכנסת” בבריטניה — לתמוך בגאולת א"י. הרב יונג בא אז לידי הסכמה מפורשת עם סוקולוב, שאגו"י תשתף פעולה בעניני א"י בתנאי קודם למעשה, דהיינו על בסיס של חלוקה אוטונומית ברורה: החינוך בא"י יימצא בשיפוט אגו"י — הענינים הכלכליים והפוליטיים בשיפוט של ההסתדרות הציונית. סוקולוב התחייב לקיים חלוקה זו. בהסתמך על התחייבותו, השתדלו ראשי היהדות החרדית, במאמצים ניכרים, אצל הבריטים לאשר ולזרז את „הכרזת בלפור” — אולם אחרי שהשיגו, בהונאה, את עזרת מנהיגי אגו"י, התכחשו ראשי הציונות להתחייבותם.

פעולה חשובה אחרת נעשתה בידי משלחת אגו"י שיצאה מפרנקפורט (בהרכב: ר"י רוזנהיים, ד"ר יצחק ברויאר, ד"ר משה אוירבך, והרב יונתן הלוי הורביץ) לקושטא בחודש תמוז תרע"ח, בכדי לנהל משא-ומתן עם ב"כ הקיסרות הטורקית בענין התיישבות יהודית אוטונומית-פוליטית באזורי א"י שהיו נתונים לשלטונה.

אף ברוסיה, אחרי מיגור ממשלת הצאר וכינון משטר קרנסקי, התארגנו החרדים בתנופה רבתי תחת דגל אגו"י והטביעו את רישומם ב„כינוס היהודי” ובשאר המוסדות האוטונומיים שאיפשרו אז הרשויות ליהודים, אך עד מהרה עלו הקומוניסטים לשלטון והתקוות נגוזו.

שאלת האוטונומיה היהודית, שנעשתה אז אק-

שני הרבנים, יוצאי אשכנז, הופיעו הרבה במק-הלות-עם של חסידי פולין בערים ובעיירות, ובהשפעתם התפשט רעיון אגו"י והיכה שרשים עמוקים. ביום שלישי י"ח בחשוון תרע"ז ישבו בראש ועידת-היטוד של „אגודת האורטודוקסים” שהתקיימה ב„ווינער זאל” בוורשה תחת נשיאותם של גדולי האדמורי"ם. בהדרכתם של שני הרבנים קמה קבוצת עסקנים נלהבים לרעיון, נוסדו סניפים, נפתחו בתי-חינוך חדשים, ונוצרה ספרות ועתונות חרדית, (בראש וראשונה העתון „דאס יודישע ווארט” בעריכתו המצוינת של רבי נחום לייב ויינגוט ז"ל). אגו"י נחלצה למסע כיבוש-הקהילות. חייליה המסורים הראו נפלאות ועשו חיל להרמת קרן התורה והיהדות. הודות להם, במדה רבה, היתה אגו"י בפולין לעובדה קיימת.

היחס לישוב א"י

ביום ז' בטבת תרע"ט נפתחה בוורשה הועידה הארצית הראשונה של אגו"י בפולין וליטא ונוכחו בה מאות אדמורי"ם רבנים ומנהיגים רוחניים. על הכרוז שקרא ליהודי פולין אחרי הועידה להתאחד באגו"י חתמו יותר מ-400 רבנים ואדמורי"ם. בכרוז קודם משנת תרע"ז בחתימת י"ז מגדולי האדמורי"ם בפולין נקראים כל יראי השם להתאחד באגודת „שלומי אמוני ישראל”, בהטעמה מיוחדת, ש„כל מה שהחליטו ופירסמו הגאונים והקדושים זצ"ל בנוגע לציונים וציונות עדיין בתקפו עומד, ואגודה זו עומדת ברשות עצמה, אין לה שום יחס להציונות והמזרחי” אלא „באשר ישוב א"י היא אחת ממצות ה' תהי' בכלל פעולות האגודה להשתדל לטובת ישוב א"י ע"פ דרכי תורה” ק"ע"י פעולות ממשיות רצויות, ומפני שהוא ענין נכבד מאד ראוי לקבוע באגודה זו מחלקה מיוחדת בעד ישוב הארץ ע"פ תורה” ק"ה כתובה והמסורה ע"פ הסכמת גדולי צדיקי ורבני דורנו.”

מיום רביעי י"ט בחודש אדר-א' שנת תרע"ט עד יום רביעי שלאחריו כ"ו בו.

ועידה זו, שנועדה להיות כעין שיחזור של ועידת-קטוביץ' משנת תרע"ב, נקראה בשם נויט-ראלי מתוך תקווה (שלא התגשמה) לחלץ את ה"מזרחי" מזרועות הציונות ולגשר על-פני ניגודים אחרים במחנה התורתי. לנשיאות הועידה נבחרו: הרב ד"ר טוביה לוונשטיין מציריך, הרב אברהם דוב שפירא מקובנא, הרב שלמה זלמן ברויאר מפרנקפורט, הרב מיכאל כהן מבאזל, הרב ד"ר מרגליות מפלורנץ (איטליה), הרב מונק מברלין, הרב הורביץ מברודשין (גאליציה), רבי אברהם פראנקל מבודפשט, הרב שוסטר מסוקולקי (ליטא). כן נבחרה מזכירות בהרכב: הרב ווייל מבוקסוויילר (צרפת), הרב טל מאוטרקט (הולנד), הרב מיכאל שלום וינקלר מקופנהגן, הרב ד"ר סטשרדטי מרומא, ור' עקיבא שרייבר מסרט-בוקובינה.

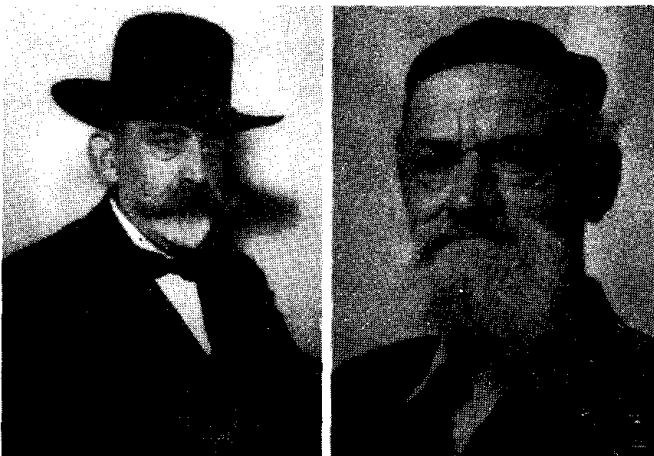
דיוני הועידה התרכזו בנושאים: התורה והיהודים בזמננו, הפעילות הארצישראלית, ארגון החרדים, הנציגות החרדית בקונגרס-השלום בוורסיי, זכויות היהודים בגולה, ושאלת המהגרים לארצות שמעבר-לים. במושב מיוחד שהוקדש לעניני חינוך הירצה באריכות הגרא"ד שפירא זצ"ל על תפקיד הישיבות, שבאמצעותן נמשכת רוח היהדות מדור

טואלית לגבי כמה וכמה קיבוצי יהודים בתפוצות, והיו לה השלכות רציניות על המצב הרוחני של העם, נידונה ביסודיות מכבר בוועידה בינארצית של אגו"י שנערכה בפרנקפורט אביב תרע"ח בהשתתפותו של הג"ר מאיר שפירא שהגיע במיוחד מגאליציה. באותה ועידה הוחלט על יסוד "המרכז הארצישראלי" של אגו"י בפרנקפורט, כראשות ד"ר שלמה אהרמן, ד"ר ז. אופנהיימר, וד"ר יצחק ברויאר.

לקראת סיום המלחמה העולמית, כשהלזו זרועות אגו"י להראות מחדש סימני חיים, נעשו הכנות לייצג באופן עצמאי את משאלות היהדות החרדית בפני ועידת-השלום של "חבר העמים" שעמדה להתכנס בוורסיי. בתזכיר שניסח ר"י רוזנהיים, על בסיס זכות "ההגדרה העצמית" של כל עם ומיעוט בפני עצמו, התבקש קונגרס-השלום: (א) להכיר בזכות התנכ"ית של עם ישראל על ארץ הקודש, ולאפשר ליהודים לכונן בא"י מדינה עצמאית, שתוגבל אך ורק מכח ריבונות התורה האלקית, מתוך הבנה ידידותית עם האוכלוסיה הלא-יהודית בא"י; (ב) להעניק שוויון זכויות מלא לכל יחיד מבני ישראל המתגורר בארצות הגולה ולאפשר הקמת קהילה יהודית עצמאית בכל אתר למימוש חוקי הדת והמסורה בחיי האוכלוסיה היהודית.

ועידת ציריך

כשהוכרז סופית על גמר המלחמה העולמית, במצב של הרס והתפוררות רוב המסגרות החברתיות בחיים היהודיים, קמו ראשי אגו"י לשקם את הכל מחדש — בשים-לב לסכנות שהתגברו כתוצאה מקידום המשימה הציונית ברחוב היהודי. הוסכם להעביר את מרכז הפעולות בעלי אופי כל-עולמי של אגו"י לעיר ציריך, שווייץ, ולשם-כך זומנו ראשי היהדות ל"ועידה עולמית של הארגונים היהודיים החרדיים" שהתקיימה בציריך

הרב לובנשטיין מציריך

הרב ד"ר אשר מבאזל

אל דור, ואל כל העם. הרב שוסטר דיבר רתת על ה"חדרים המתוקנים" שבמקום חומש מלמדים שם קיצורים של סיפורי-המקרא. הרב וינקלר העלה את הצורך לפתור בדחיפות את בעיות חינוך הבנות. ד"ר הילדסהיימר מברלין הטעים שיש לחשוש, בעקבות התמורה ברחוב היהודי, מפני הסכנה שהורים בפולין יתחילו לשלוח ילדי-הם לבתי-ספר מודרניים ועלינו לקדם פני הרעה. בדיונים על א"י הוזכר הצורך לפעול לרווחת הישוב הישן, לעודד עליה חרדית, ולייסד מושבות חקלאיות ברוח תוה"ק. הרב בנימין זאב יעקבזון, המבורג, הכריז בשם צעירי אגו"י על החלטתם לכונן מושבה בא"י שתיקרא "שושנת יעקב" לכבוד המנהיג ר"י רוזנהיים. כן דיבר על היחס לתנועה הציונית ופעולותיה במישור הארצישראלי. ע"פ הצעת ר' חיים ישראל אייז, ציריך, הוחלט בוועידה זו להקים קרן אגודאית עבור יתומי המלחמה ולפעול באמצעותה לחינוכם התורתי. כן נידונה בארוכה עמדת אגו"י בנושא "השלום העולמי" ותביעות האוטונומיה של מיעוטים יהודיים בתפוצות הגולה. ד"ר נתן בירנבוים, החוזר בתשובה, הרצה בפרוטרוט על שאלת ההגירה

הצפויה של המוני יהודים שנעקרו ממקומותיהם במלחמה, על מירב השלכותיה הרוחניות. רבי יעקב רוזנהיים נשא, לקראת סיום הוועידה, את הרצאתו הפרוגרמטית על תפקידי אגו"י העולמי, שהיא לדבריו כעין "קיבוץ גלויות" בתוך הגולה. הוא ניתח באופן עיוני מעמיק את שילוב האידיאליים, "אחדות" מחד, ודיצנטרליזציה של ההסתדרויות הארציות מאידך, דימוקרטיה מחד וכפיפות שלמה למועצה"ת מאידך. רצון השם, אמר, הוא הגורם המכריע בכלל-ישראל המתגלם באגו"י. חכמי התורה הם המה נושאי הרצון הזה. בהחלטות הוועידה הוכרז להפעיל מחדש את אגו"י העולמית על מוסדותיה, לארגן מחדש את ההסתדרויות הארציות, לבחור ב"מועצת גדולי התורה" עולמית שסמכותה תהיה חופפת לכל הארצות, ולייפות-כוחם של ה"ועד הזמני" והנהלת המרכז בציריך להמשיך בפעולות ולהכשיר את הקרקע בהקדם האפשרי לקיום הכנסיה הגדולה הראשונה.

הסתעפות הפעולה האירגונית

מהמרכז העולמי בציריך הסתעפה, אחרי הוועידה

הרב ד"ר משה אורבך ז"ל

רבי עקיבא רבינוביץ מפולטבה זצ"ל

הרב ב.ז. יעקובזון זצ"ל

הגאון רבי עקיבא סופר מפרסבורג זצ"ל

דה, פעילות אירגונית חזקה. הוחל בהופעת הבט-
און ההשקפתי בלשון-הקודש „הדרך” ובפרסום
ספרות כשרה. נרקם מחדש הקשר עם מוסדות
הסיוע בארה"ב ובשאר ארצות-החופש בכדי לה-
שיג תמיכה מאסיבית לישיבות ותתי"ם במזרח-
אירופה. נעשו מאמצים להפעיל מחדש את רשת
החינוך התורתי במושבות א"י שהתקיימו לפני
המלחמה בחסות „התאחדות החרדים”. נערכו
מגביות מקיפות עבור נפגעי הפוגרומים ברוסיה
ובאוקראינה. סודרה אספקת מצות לשבויים יהו-
דיים באיטליה. נעשו פעולות מדיניות לייצוג תבי-
עותיה של היהדות החרדית על א"י בתזכירים
לממשלה הבריטית וגופים בינלאומיים שונים.

כן התקיימו מסעות הסברה ותעמולה לרעיון
האגודאי בהרבה ארצות. נוסדו סניפים חדשים
והצטרפו חברים רבים במדינות סקנדינביה, באר-
גנטינה, צ'כוסלובקיה, טרנסלאבניה ובסרביה, צר-
פת, הולנד ואנגליה. אף הוקם ארגון עולמי של
„צעירי אגודת ישראל”. רעיון אגו"י התחיל
מחדש להכות שרשים בכל אתר.

אמנם מסך הברזל שירד על מיליוני יהודי רו-
סיה, עם עליית הבולשביקים לשלטון, ניתק בפתע
מאגו"י העולמית קיבוץ גדול של אחים-לדעה,
אלפים ורבבות, שהיו בלי-ספק מאדירים כוחה
של התנועה פי כמה מונים. אך עדיין היתה היה-
דות החרדית, בעיקר בפולין, הציבור הגדול והחזק
ביותר — אף מבחינה כמותית — בעם היהודי,
ומכיון שהתארגנו הרבים לכח מלוכד עלתה בידם
לחולל גדולות.

ועידת פרסבורג

בימים י'—י"ב אלול שנת תר"פ נערכה בפרס-
בורג, צ'כוסלובקיה, ועידה כל-אירופית של אגו"י
בהשתתפות כ-70 נציגים של ההסתדרויות האר-
ציות. ועידה זו שימשה כעין פריצת-דרך לפעילות
נרחבת חדשה הודות לריאורגניזציה שנעשתה ב-

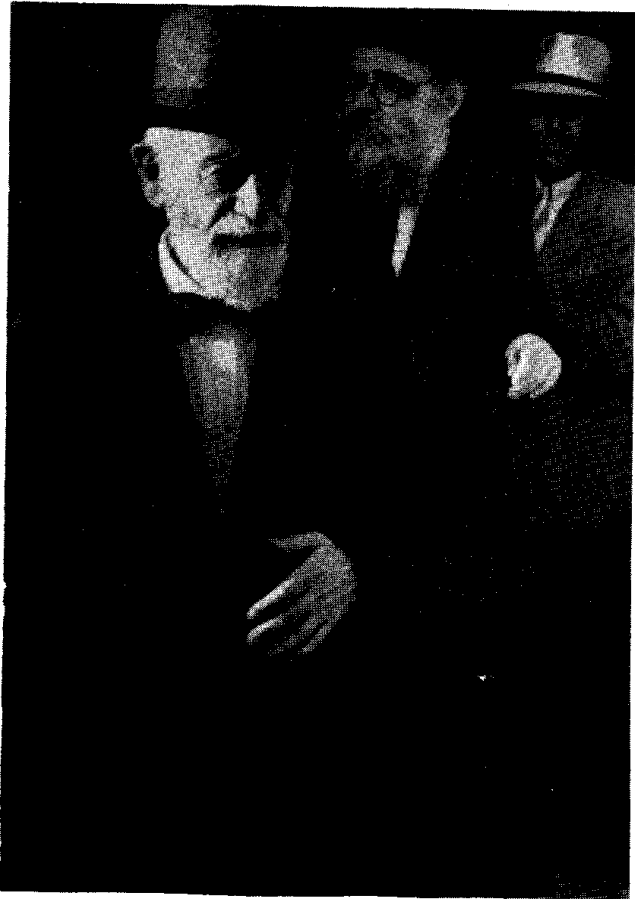
מבנה ובהרכב של מוסדות התנועה. בתוך המש-
תתפים היו כמה מגדולי ישראל: רבי עקיבא
סופר זצ"ל גאב"ד פרסבורג, רבי יוסף לייב בלוך
זצ"ל גאב"ד טלז, רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל
גאב"ד פוניבז, רבי שמואל דוד אונגר זצ"ל
גאב"ד טירנוי, ורבי ישעיה פירסט זצ"ל רבה של
„עדת ישראל” בוינה.

בצמרת ההנהגה התבלט בהופעתו בפרסבורג,
לצדו של רבי יעקב רוזנהיים, המייצג של „שלומי
אמוני ישראל” בפולין ומנהיג התנועה בעתיד:
רבי יצחק מאיר לוין. הוא סיפר בדראמטיות
באזני הצירים שבאו לוועידה על הקשיים העצומים
שנערמו לפני התנועה בפולין, ועל ההצלחות ה-
מופלגות שקצרה, אחרי שהחברים מן השורה
התגייסו לפעול בעוז ובהתלהבות. תוך זמן קצר,
יחסית, מאז הקימו את אגו"י השתנה הנוף בחיים
היהודיים בפולין. החרדים זקפו קומה, פרקו עול
אפוטרופסים זרים, יש להם נציגות בעיריות
ובבית-המחוקקים, יש להם ארגון חברתי עצמאי

שון-במעלה, להחזיק את החדרים והת"ת בכל אתר — אולם היא תתמוך רק בישיבות שעוסקים בהן בלימוד תורה בלבד. בהחלטה אחרת, שהוצעה ע"י ראשי הישיבות טלז ופוניבוז, נאמר: „ההנהגה הרוחנית של אגו"י נמצאת בידי גדולי הדור חכמי התורה“.

התנועה בהתרחבותה

ועידת פרסבורג הפיחה רוח-חיים בכל אגפי התנועה. המצב הכללי ברחוב היהודי היה גרוע למדי. עוד לא נמחו עקבות המלחמה שזרעה הרס וחורבן, מרוסיה הסובייטית הגיעו בשורות-אימים על רדיפות הדת, בפולין ובשאר ארצות התגברה שנאת-ישראל מאד, האנטישמיות השתוללה בראש-חוצות. באותו זמן הרימו החרדים על נס

הרב יצחק מאיר הכהן לוי זצ"ל
ומורנו רבי יעקב רוננהיים זצ"ל

ועתונות כשרה, ויש להם פרנסי-קהל מנהיגים ושתדלנים כמו שכתוב „מקרב אחיך" ממש. יסדו רשת בתי-ספר חרדים לבנים „יסודי התורה", „בית יעקב" לבנות, הקימו עשרות מועדונים לנוער עובד, ספריות דתיות, ועוד היד נטויה.

אחריו דיווחו נציגים מארצות אחרות על ה-פעילות במקומותיהם. ד"ר שלמה אהרמן דיבר ארוכות על תפקידי אגו"י בעבודה הארצישראלית, שצריכה להתפצל בכמה כיוונים, הן להקל על העולים החרדים וקליטתם בארץ, לדאוג לאפשרות החינוך התורתי של צאצאיהם, והן לעודד ולארגן התיישבות חרדית חדשה שתהיה מיוסדת על תרי"ג מצוות התורה.

במהלך הועידה נידונה שאלת שיתוף-פעולה עם ה„מזרחי" בתחומים שונים לחיזוק הדת וישוב א"י. אחרי שנמסר על כשלון המו"מ שהתנהל בכיוון זה הוחלט בוועידה לחדול ממאמצים כאלה ולהתרכז מכאן ואילך בעבודה מעשית באופן עצמאי. כן הוחלט, ע"פ הצעות שהביא הרב ד"ר פנחס כהן, להעביר את המרכז העולמי של אגו"י מציריך ללונדון — לפי שבעקבות כיבוש א"י בידי האנגלים הועבר מוקד הפעילות בענינים כלל-ישראליים לבריטניה — ולפתוח בוונה מרכז איר-גוני, ובפרנקפורט-ד'מיין את לשכת הנשיאות אשר בראשות מוהר"י רוננהיים. במקום „הועד הזמני", שהשלים את תפקידו, בחרה הועידה ב„מועצה מרכזית" מורחבת, שהורכבה מנציגי כל ההסתדרויות הארציות, ואשר עליה הוטל להכין ולקבוע את המקום והתאריך לקיום הכנסיה הגדולה.

בשם גדוה"ת שהשתתפו בוועידה, וקיימו ביניהם התייעצויות, הכריזו הגאון מפרסבורג: אנו מאשרים כי אגו"י פועלת בהתאם לדעת-תורה ואין כל דבר שעלול למנוע יהודי ירא-ושלם מלהצטרף לאגו"י. הג"ר קלמן וובר מפישיטאן הקריא את החלטת הרבנים, שאגו"י תראה לעצמה חוב רא-

את דגל התורה, נחמתו היחידה של היהודי בעניו, וליכדו מסביב לדגל זה את ההמונים. ההשפעה הרעיונית של אגו"י היתה יותר חזקה מהצלחותיה הארגוניות. אגו"י הפכה להיות מושג, כינוי להשקפת עולם תורתית צרופה, סמל ליהדות שלמה. במיוחד אגו"י בפולין התפתחה והתרחבה בצעדי-בזק. בפרק-זמן קצר יחסית נהפכה לתנועה ענקית שמנתה רבבות חברים רשמיים וייצגה את רוב מנין-ובנין ביהדות הפולנית. לנשיא הראשון של התנועה נבחר הרבי מגור הרא"מ זצ"ל, בעל „אמרי אמת“, שהשקיע את מיטב כוחותיו לביצור התנועה, ופעם התבטא: „לפעמים בעשותי חשבון הנפש אני מוצא נוחם בזה שהנני מסייע להחזקת האגודה שהיא חיזוק הדת היהודית במדינתנו“ (אוסף מכתבים „כ"ז). הרבי טרח בגופו לייסד סניפים לאגו"י בערים שונות, לבסס את העתון היומי של התנועה „דער יוד“, ולשים עין פקוחה על פעולות הצעירים והספריות לנוער. בחודש אדר שנת תרפ"א ערך פעם ראשונה את מסעו המפורסם לא"י, שהוליד בעקבותיו תנועה גדולה של עליית חסידים מפולין לארץ, והעניק תנופה עצומה לפעילות הארצישראלית של אגו"י. בברכתו ובעידודו החלה להתפשט תנועת החינוך החרדי לבנות „בית יעקב“ בחסות אגו"י. ביזמתו שלחה אגו"י סגל-רבנים לבוא בדברים עם חלק מגדולי האדמו"רים בפולין וגאליציה, שמפני טעם ונימוקם לא הצטרפו עדיין לאגו"י, במטרה להפיג חששותיהם ולהכשיר את הקרקע להצטרפותם הרשמית. אף הוא היה אומר: „כל אדם צריך שתהיה לו מן המוכן תשובה בפיו כשישאלו אותו בב"ד של מעלה מה עשית בעוה"ז. כשישאלו אותי, מה פעלת? אענה: „אגודת ישראל“, „יסודי התורה“, ו„בית יעקב“!

בשנת תרפ"ב, במהלך הועידה הארצית השנייה של אגו"י בפולין, הפציר הרבי מגור זצ"ל ב-הגר"מ שפירא זצ"ל להתמנות במקומו כנשיא

התנועה (ולפי עדות הרב פנחס לויז יבלח"ט לפני שקיבל עליו את המינוי ירד הגר"מ לטבול במקוה כדרך שנוהגים בדברים שבקדושה).

וכמו בפולין ככה גם בשאר ארצות. מרכז אגו"י שהוקם בוינא נהפך למוקד חי ותוסס של פעילות אירגונית ענפה, וכן פעילות ארצישראלית, שעמדה בסימן השראתו של האדמו"ר רבי ישראל מטשורטקוב זצ"ל ובנו הרה"צ רבי ברינו פרידמן זצ"ל. לאנגליה ולאמריקה יצתה משלחת בשם אגו"י העולמית בהרכב: הגאון רבי מאיר דן פלוצקי, הג"ר אשר למל שפיצר, ד"ר נתן בירנבוים, ד"ר מאיר הילדסהיימר והג"ר יוסף לעוו. משקיבלו הבריטים את המנדט על א"י והכירו ב„סוכנות היהודית“ של הציונים, כנציגות יחידה של העם ישראל, נעשתה פעולה מקיפה על-ידי „הלשכה המרכזית“ בלונדון בדרישה לשתף בכל מו"מ את כל חלקי האומה באופן יחסי, שכן הציונות לא זכאית למונופולין על האינטרסים של האומה בכללה (אולם מעשה-שטן הצליח וקיפתו את אגו"י באורח שרירותי בכל הנוגע להכרעות על עתיד א"י ובנינה, ובעיקר בחלוקה של רשיונות העליה, שמספרם הוגבל ע"פ גזירת „הספר הלבן“, קיפוח הרה"גורל שנהפך בכיה לדורות).

בפרנקפורט ד'מיין, היא מושב הנשיאות של התנועה, נערכה בקיץ תרפ"א ועידה ארצית של אגו"י באשכנז. בוילנא התאספו בחשון תרפ"ב מאות רמ"י ורבני ליטא, ערש הישיבות, בהשתתפות ה„חפץ חיים“ זצ"ל, לוועידה מיוחדת וע"פ קריאת הח"ח הצטרפו רובם-ככולם לשורות התנועה. אגו"י ברומניה עשתה גדולות, בניצוח של הנשיא הגרי"ל צירלסון מקישינוב, שביהן גו חבר ב„סינט“ הרומני, לרווחתם של יותר מחמישים אלף פליטי אוקראינה. גם בצ'כוסלובקיה הסתעפה אגו"י והקיפה את כל האוכלוסיה החרדית. בארץ-ישראל הוקמו הסניפים הראשונים

של התנועה בירושלים, יפו, טבריה, צפת, שפעלו בהשראת גדוה"ת. כן התחילו להופיע כמעט בכל הארצות עתונים ושבועונים של אגו"י בשפות שונות.

כינוסי המועצה המרכזית

המועצה המרכזית של אגו"י העולמית, גוף שנבחר בוועידת פרסבורג לשמש מוסד עליון בהנהגת התנועה, התכנסה למושב הראשון שלה בימים י"ט-כ"ה לחודש אדר שני שנת תרפ"א בעיר וינה. האספה האירגונית, כביכול, נהפכה למיפגן נהדר של הרעיון האגודאי – לפי שגדולי ישראל פיארו אותה בנוכחותם והשתתפו בדיונים השתתפות פעילה: האדמו"ר מגור, האדמו"ר מטשורטקוב, הג"ר מאיר אראק מבוטשאטש, ה"אדמו"רים מרדזין וסוקולוב, הגאון רבי אברהם מנדל שטיינברג מברוד, רבי ישעיה פירסט מוינה, הג"ר עקיבא סופר מפרסבורג ועוד זכר צדיקים לברכה.

את המושב הזה פתח הנשיא רבי יעקב רוזנהיים זצ"ל בהכרזה רבת-משמעות: „טומאה דחוויה בציבור“, ברור שהחיינו והגיענו לשעה הזאת, בה קם כלל-ישראל ודוחה מעליו את הטמא ואת הזר לרוחו, ותקם תורתנו הקדושה להשמיע את דבר השם מפי נושאי-דגלה“.

מושב אחר של המועצה המרכזית, ואף הוא בעל חשיבות היסטורית בהתפתחות אגו"י, התקיים בשנת תרפ"ב בקראקא. מושב נוסף התקיים בחודש טבת תרפ"ג, בעיר ברסלאו, ושימש כהכנה מעשית לכנסיה הגדולה שעמדה להיערך בעיר וינה שלהי אותה שנה. במושב זה נוכחו ונטלו חלק פעיל הגאונים: רבי מאיר שפירא מפיוטרקוב, רבי משה מרדכי אפשטיין מסלובודקה, רבי מאיר דן פלוצקי מאוסטרובה, רבי קלמן וובר מפישטיאן, רבי אברהם אהרן כ"ץ מנייטרא, רבי אברהם יצחק קליין מנירנברג, ורבי אלחנן ווסרמן מבר-

האדמו"ר רבי ישראל מטשורטקוב זצ"ל

נוביץ' (אחד השרידים ממשנתפי כינוס זה הוא הג"ר יונה מרצבר, אב"ד דרמשטט, כיום מראשי ישיבת „קול תורה“ ירושלים). רבי אברהם קלמן-נוביץ זצ"ל אב"ד טיקטין הביא לחברי המועצה את דברי ה„חפץ חיים“ זצ"ל ורבי חיים עוזר זצ"ל מוילנא, ואילו הרי"מ לויז מסר את ברכת חמיו הרבי מגור זצ"ל, שהתכוון לבוא ולהשתתף אישית בדיוני המועצה, אך הדבר נמנע הימנו בגלל מצב בריאותו. רבי יונתן הלוי הורביץ הק-ריא במושב אגרת ברכה ששיגר למועצה הגרי"ח זוננפלד זצ"ל רבה של ירושלים.

במהלך דיוני המושב בברסלאו, נסקר דו"ח מפורט על פעילות אגו"י ברחבי העולם, ונידונו בהרחבה עניני ארץ ישראל (בכללם שאלת היחסים בין העדות האשכנזיות בירושלים) ומצב יהודי רוסיה. נבחר ועה"פ עולמי חדש בראשות רבי יעקב רוזנהיים ובהרכב: הגר"מ שפירא, ה"גרמ"מ אפשטיין, הגרי"ל צירלסון, הג"ר אברהם

אהרן כ"ץ מנייטרא, הג"ר יוסף בוימגרטן מוינה, רבי בר'ניו פרידמן מטשורטקוב, הרב ד"ר פנחס כהן, הרי"מ לוין, הרב ד"ר שלמה אהרמן, ר' אברהם הירשטיין, ר' וולף פפנהיים, ר' יעקב טרוקנהיים, ד"ר יצחק ברויאר, מר יעקב שטראוס וה' ליאו וורשנר. כן נתקבלו החלטות בעניני הרכב „המועצה הרבנית“ (אח"כ הוסב שמה ל„מועצת גדולי התורה“) העולמית והארציות. בין-השאר סוכם אז שחברי מועצה"ת „נבחרים לכל ימי חייהם“.

תיכף בסיום מושב „המועצה המרכזית“ בברס-לאו נכנסו להילוך מעשי גבוה ההכנות הסופיות לכנסיה הגדולה הראשונה, שהוגדר ע"י מוהר"י רוזנהיים כ„פרלמנט התורה של עם השם“, ואשר רבבות אלפי ישראל בתפוצותיהם ייחלו לקראתו בלב פועם ובהתרגשות שהלכה וגברה מיום ליום.

בשולי הסקירה דנן יובאו שתי עובדות מאל-פות :

(א) סיפר הרי"מ לוין זצ"ל: זוכרני אספה סגורה ומצומצמת אחת לפני פתיחת הכנסיה הגדולה הראשונה, בחדר מיוחד, בה השתתפו: ה„חפץ חיים“, הרבי מגור, הרבי מצ'ורטקוב, רבי חיים-עוזר, ר' יעקב רוזנהיים, הרב ד"ר פנחס כהן ואנכי. דיברו באסיפה „מה צריכה להיות אגודת-ישראל“. אני זוכר בין השאר, כי החפץ חיים אמר, שאגודת-ישראל אינה צריכה לדבר על אחרים, אלא על עצמה. הוא לא מסכים, אמר, להגדרה של מזרחיסטים, ציוניסטים ובונדיסטים, אלא ה-הגדרה צריכה להיות: יהודים קרים כקרה, יהודים קפואים, יהודים פושרים, יהודים חמים, ויהודים לוחטים...

הרבי מצ'ורטקוב אמר, כי הוא סבור שאגודת-ישראל צריכה להיות רק הוד ואצילות, שאפשר יהיה ללמוד ממנה, היא צריכה להיות תמיד ברמה הגבוהה ביותר שלא תרד ממנה אף פעם.

הרבי מגור דיבר על הנאמר בגמ' ובתוספות (בבא מציעא דף לב:) באוהב לטעון ושונא לפרוק מצוה בשונא יותר מן האוהב כדי לכופ את יצרו. איך אפשר להיות שונא ליהודי, והלא אסור לשונא יהודי? הרי זה רק כשראה בו דבר עבירה, ואז הלא מצוה לשנאותו, אם מצוה היא למה נאמר לכופ את יצרו? אלא מאי — אמר — „כמים הפנים לפנים“, אם אני שונא מישהו ש-ראיתיו בדבר עבירה, הרי הוא שונא אותי אח"כ מפני שאני שונא אותו, ואז אשנאהו מפני שהוא שונאי, וזה כבר בגדר של לכופ את יצרו. לאתר מכן אמר הרבי מגור על הפסוק „תכלית שנאה שנאתים, לאויבים היו לי“: השנאה צריכה להיות רק כשהיא לשם תכלית. תפילת שמונה-עשרה היא כולה דברי אצילות, ואילו באמצע מופיעה תפילת ולמלשינים, התפילה הכי חריפה, ומי חיבר אותה? שמואל הקטן. אפשר הרי לחשוב כי תמיד קילל, באה המשנה באבות ואומרת: „שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לך פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו“, התנא מעיד כי פסוק זה היה שגור על פיו של שמואל הקטן, וזו גם צריכה להיות הפרוגרמה של אגודת-ישראל — סיים הרבי מגור זצ"ל.

(ב) בימים הראשונים ליסוד אגו"י התכנסה אספת האדמורי"ם והרבנים דפולין. נענה אחד הגדולים ואמר: היתכן כי נסכן את קיומה של היהדות כולה? הלא בהיות אגו"י ארגון עממי, אשר ראשו נבחרים בבחירות כלליות, אנו מוס-רים את הגה ספינת ישראל לידי „בעלי בתים“, ומי לידינו יתקע אם לא יובילוה לדרך אשר כל באיה לא ישובון? השאלה עוררה רושם קשה בין הנוכחים וגרמה להרהורים על עצם זכות קיומה של אגו"י. תלו כולם עיניהם באדמו"ר מגור זצ"ל בעל „אמרי אמת“ והוא השיב קצרות: עלינו ללמוד מהבורא ית' — וכך נאמר במעשה ברא-שית „האמין בעולמו ובראו“.

הכנסיה הגדולה הראשונה

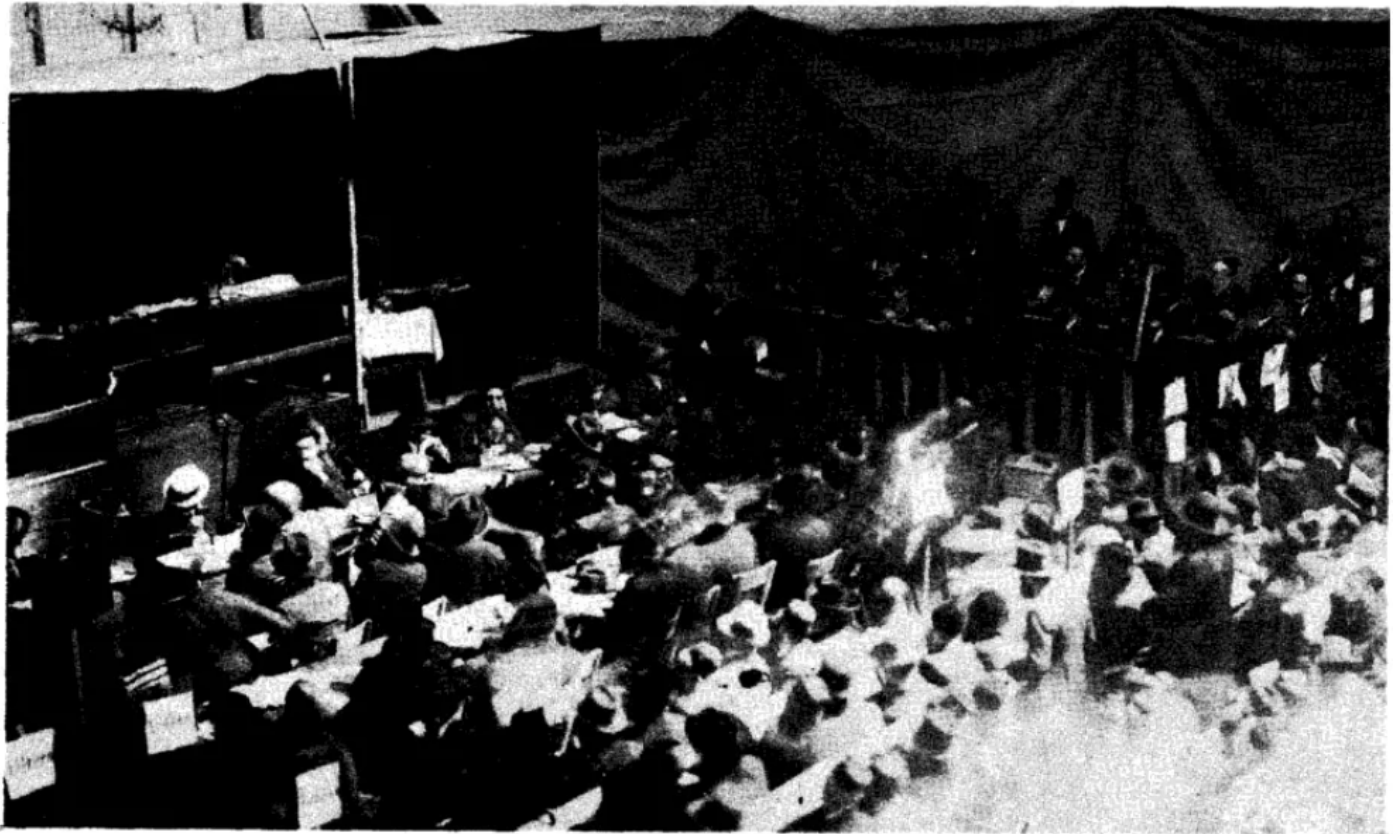
(וינה: ג'—י' אלול תרפ"ג)

אמנם בחוגי היריבים מן המחנה הציוני שהת-נכלו לאגו"י התייחסו מתחילה בביטול לכנה"ג. הם לא העלו על דעתם אפשרות כזאת, שייערך קונגרס חרדי בממדים עולמיים, ולפי מיטב הגינוי-נים הפרלמנטריים של התקופה המודרנית. לכל-היותר תיארו לעצמם את הכנה"ג בבחינת אסיפה זוטא בעיירה קטנה שהועברה במקרה לעיר מר-כזית באירופה. אפס, "כנס השטריימלים", כפי ש-כינו אותו בלעג, איכזב אותם מרה. הקונגרס האגודאי פתח דף חדש בתולדות היהדות ה-חרדית.

בטקס הפתיחה כשלעצמו, נגול בפומבי חזיון

ביום רביעי ג' באלול תרפ"ג בשעה 5 אחה"צ נפתחה הכנסיה הגדולה הראשונה של אגו"י ה-עולמית במעמד הגיגי שהתקיים באולמי התי-אטרון הממלכתי בווינה, "צירקוס-גאססה 44". אל הכנסיה ההיסטורית הזאת התאספו ובאו אצילי ישראל מכל שבט ועדה, קברניטי הדור, גאונים וצדיקים, ועמם כ-900 צירים שלוחי-ציבור מכל הארצות, ואלפי אוהדים.

עיני כלל-ישראל בעולם נשואות היו לפה, אל הכינוס לצדיקים, שהיווה התגלמות חיה של ה-פסוק, "ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל".

נדיר ומרהיב עין, שהיהדות לא ראתה זה עידן ועידנים – אולי מימות „ועד ארבע ארצות“. את בימת הנשיאות פיארו מאורי האומה: ה„חפץ חיים“, הרבי מגור, הרבי מטשורטקוב, רבי חיים עוזר מוילנא, האדמו"ר מראדזין, האדמו"ר מסו-קולוב, רבי אליהו קלצקין מלובלין, רבי מאיר דן פלוצקי בעל „כלי חמדה“, רבי אברהם צבי פרל-מוטר מוורשה, רבי חנוך צבי הכהן לוי מברנדן, רבי שלמה זלמן ברויאר מפפד"מ, רבי מאיר שפירא מסאנוק, רבי אהרן לוי מריישא, רבי משה מרדכי אפשטיין מסלובודקה, רבי לייב רובין מ-ווילקומיר, רבי מאיר אטלס משאבלי, רבי יוסף לייב בלוך מטלז, רבי אהרן באקשט מסובאלק, רבי אייזיק שר מסלובודקה, רבי איסר זלמן מלצר מסלוצק, רבי יהודה לייב צירלסון מקישינוב, רבי קלמן וובר מפיטשיאן, רבי אברהם אהרן כ"ץ מנייטרא, רבי ישעיה פירסט מוינה, רבי מרדכי לייב רובין ורבי בנציון ידלר מירושלים, ועוד הרבה. מולם גדשו את האולם הענק אלפי יהודים נאמנים שקיימו עתה בפועל „והיו עיניך רואות את מוריך“.

מעמד הפתיחה

הכנה ג נפתחה באוירת „כל נדרי“. בקהל המונה כחמשת אלפים איש נוכחים בין-השאר נציגי העתונות ובאי-כח הממשלות והאירגונים. הרב ד"ר פנחס כהן, בשם הוועה"פ העולמי, משמיע בקול רוטט דברי-פתיחה קצרים על הכי-נוס ומטרותיו. אחר-כך מתכבד ה„חפץ חיים“, זקן הדור, לשאת את דבריו – ואינו נעתר לכך כי-אם אחרי הפצרות מרובות.

אלפי זוגות עינים מרותקות לעבר הבימה בר-געים הדראמטיים האלה, כשה„חפץ חיים“ הישיש, ששמעו הולך מסוף העולם ועד סופו, פוטר את ידיו בענוה תמה ומתחנן לא לייסר אותו בכיבו-דים: למה דוקא הוא יברך ראשון? לבסוף קיבל

עליו את הדין וניגש אל הרוכז במלים „ולא תעלו במעלות על מזבחי“. הכתוב מזהיר לכהן, הטעים, כשעולה אל המזבח שיזכור כי לא מעלותיו וכש-רונותיו האישיים זיכו אותו לעליה זו. רק מתנת אלקים אשר ניתנה לו להוולד במשפחת כהנים עמדה לו. „נתבקשתי לעלות על הבימה בשעה קדושה זו לברך את הכנסיה הגדולה של „אגודת ישראל“. שאלתי, מדוע דוקא אנכי? – השיבו לי: בשביל שאני מפורסם בלמדנותי. אבל אני לא הסכמתי לזה בשום אופן, מפני שאינני למדן. הפצירו בי שנית, מפני שאני מפורסם בחסידות, אבל גם זה אינני. אמרו לי שוב: הלא מר זקן וכהן! כן, ענית, השי"ת נתן לי זקנה במתנה, וכהן נולדתי...“

ה„חפץ חיים“ כבר היה אז בעומק השיבה, בן שמונים ושלוש, כוחותיו דלים, ודיבר בקול חרישי. האלפים שנוכחו במעמד המרעיש לא היו מסו-גלים לקלוט את מה שלחש בשארית כוחותיו. הגר"מ שפירא חזר (אחר כך) על דבריו בקול רם. אך מאות הצירים מכל הארצות בכו מרוב שמחה כשנראית דמותו של ה„חפץ חיים“ על הבימה. בהתפעלות רבה דיברו על כך שהח"ת ישב בתע-נית ביום-הפתיחה והתפלל לאלקים שיברך ויצליח את הכנסיה הגדולה.

ברכת ה„חפץ חיים“

„אחים אהובים“ קרא אליהם החפץ-חיים „הת-אספנו כדי לבקש תרופה לגוף החלש של היהדות. רוצים אתם לדעת היכן לבקש את הרפואה? הבה ואספר לכם: מעשה בחולה שסבל כאבים באברים שונים, וכשביקשו הרופאים רפואות לאברים השו-נים, ראה פתאום הרופא, שהדופק חדל מפעולתו. מיד צוה להחיש את התרופה הראשונה להחזיר את מהלך הדופק על כנו. והנמשל: התרופה הדחופה והראשונה להריץ את מחזור הדם בעורקי היהדות היא התורה. כשהתורה בסכנה, כל קיומנו

והאחריות כבדה מנשוא, ולכן צריכים היחידים להתאחד ולמלא את התפקיד הנשגב הזה ביחד, בכוחות משותפים — התאחדות זו היא חותמה של „אגודת ישראל“. יש לנו הבטחה, כי הגם ש„ראשיתך מצער“ הרי „אחריתך ישגה מאד“, וכמה צריכים אנו לשמוח אם הראשית היא כבר כנסייה גדולה. אנו צריכים להגיד פה את מה שאנו רוצים, כי מה שישראל רוצים — ירצה גם השי"ת. קיום התורה והמצוה יקלו בשבילנו את דרכי התשובה. אנו צריכים לדעת את חובתנו, ואם רק נדע תפקידנו, יתכן מאד שדורנו החלש הזה יפליא לעשות יותר מכל הדורות הראשונים — הוא יקרב את הגאולה!

להחזיר עטרה ליושנה

כשהשלים ה„חפץ חיים“ את ברכתו, נעו אמות-הספים מקול תרועות גיל ואושר, שבקעו מפיות אלפים בקהל. והנה מקדמים בתשואות את הגאון רבי מאיר שפירא, גאב"ד פיטרקוב וציר ה„סיים“ הפולני, המביא את ברכת אגו"י בפולין שעומד בראשה. „אנו מאושרים“ קרא בהתרגשות „שזכי-נו סו"ס לשעה גדולה והיסטורית זו. הכנה"ג היא ביטוי הגבורה הנצחית של העם. כאן האמת חוגגת את נצחונה. הכנה"ג היא התגלמות הרעיון

בתורת עם בסכנה. הצי"ל, איפוא, את הדופק היהודי. בנו מחדש את מוסדות התורה והשיבות, את בתי התלמוד-תורה ותינוקות של בית רבן, תנו לילדי ישראל הצעירים להתחנך ללכת בדרכי אבות — זה הדבר אשר ציוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה'.

עוד אמר ה„חפץ חיים“ באותו מעמד: „לפני יותר מששים שנה ביקר אלכסנדר השני את מחוז וילנא. בהיכנסו אל אזור-הפלך הוילנאי הוטלה על שר-הפלך האחריות לבטחון חיי המלך ובני לויתו. בהיכנסו אחר-כך בגבול מחוז העיר, הו-טלה אותה אחריות על מושל המחוז, ואחר-כך על מושל העיר, וגם זקני כל הכפרים היו צריכים לקבל עליהם אחריות זו בעת שהמלך בא בגבולם. ההמון השתומם על כך. אבל באמת נכון הוא מאד. כל נשיא וראש בתחומו נושא באחריות כגדול שבגדולים. לא הדרגה מסמנת את הגדלות, כי אם האחריות. וכן הדבר עם שומרי היעוד האלקי. תפקיד נעלה זה קיבל עליו מקודם משה איש האלקים, אחריו יהושע, פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אחריו השופטים, המלכים, התנאים וכו', גם הם היו לפי ערכנו כמלאכים, עד שבדורנו כל פרט ופרט מישראל נושא חלק כאחריות זו. אבל הדורות מתמעטים והולכים.

הגר"ל צירלסון זצ"ל

אוצר החכמה

28470

הגאון רבי מרדכי ל. רובין זצ"ל

הגאון רבי מ. מ. אפשטיין זצ"ל

הישיבות הפומביות

למחרת, יום חמישי ז' באלול, החלו הישיבות המעשיות. ע"פ הצעת הרב ד"ר פנחס כהן נבחר הגרי"ל צירלסון לנשיא-בפועל של הכנסיה הגדולה. כמו"כ נבחרה נשיאות-כבוד בהרכב 13 אישים ומזכירות של 7 אישים מבין הצירים. רבי יעקב רוזנהיים נתכבד להשמיע את מסתו הרעיונית המקיפה על הנושא: „אגו"י — משימה והגשמה". הוא מעלה את המאוינים לספירה עילאית. אגו"י היא בתפיסתו מרכבה לשכינת אלקים עלי אדמות, ריבוי הגוונים בתוכה נמשל לדגלי האומה במדבר מסביב לארון העדות, והכנסיה הגדולה היא בגדר קבלת-פני-השכינה, כעין סלילת דרך למלכות שמים עלי ארץ.

בישיבה הבאה, אחה"צ, נשמעה בקשב הרצאתו-ברכתו של הגאון רבי אברהם צבי פרלמוטר מוורשה, שכיהן בעבר שליח היהדות החרדית ב„סיים" הפולני. דמותו הפטריארכלית של הרב הישישי, ודבריו היוצאים מן הלב, עשו רושם עז על משתתפי הכנה"ג. כן נאם ד"ר יצחק ברויאר מפרנקפורט על תקנות התנועה ומטרותיה, בהב-הירו, כי בעצם מטרות אגו"י זהות למטרותיו של העם היהודי בכללו, נאמנות לתורה ולקדושה, וכמו תפקידי עם ישראל כשהוא שרוי בגולה כך הם תפקידי אגו"י — תפקידים גלויים. ציר ה"„סיים" הפולני, ר' אליהו קירשברוין, דיווח על שגשוג התנועה ברחבי פולין עם 600 סניפים. מני הכנה"ג הראשונה, קרא, יחול מיפנה ודאי בחיים הציבוריים. מכאן ואילך לא תבוא בחשבון אפשרות כזאת, כי נציגי מפלגות יהודיות מסויימות, יופיעו בפני השלטונות כנציגי כל העם היהודי. ליהדות החרדית יש נציגים משלה ורק המה מוסמכים להביע את משאלות ההמונים שלנו.

ביום השלישי של הכנה"ג, ערב שבת קודש ח' באלול, התקיימו דיונים על פרטי תקנות אגו"י. נאמו: הגרצ"ה פרבר מלונדון, הגרצ"ה לויז מבנ-

לראות את כל ענקי הרוח של האומה יושבים בראש ונותנים-יד ומשתתפים ביצירה המכוונת להחזיר עטרה ליושנה. השעה הגדולה צלצלה לנו. קוראים לכנסיה גדולה משום שעליה לפתור את הבעיות הגדולות והקשות ביותר בחיים הכלל-ישראליים: שאלת חינוך הדור הצעיר, ישוב א"י ברוח התורה, ומצב היהדות בגולה. והכל צריך להיפתר בדרך התורה והמסורה. אנו מצפים לקידוש השם בכנסיה הגדולה: להחייאת התורה מחדש בכל לב יהודי פועם — „ברוך המקדש שמו ברבים".

אחרי נאומו של הגר"מ שפירא החלה שורת מברכים. הנשיא רבי יעקב רוזנהיים מקדם בברכה חמה את גדולי התורה והמשלחות מכל קצוי תבל. הגאון רבי מרדכי לייב רובין, ראב"ד ירושלים, מוסר את ברכתם האישית של גדוה"ת בארץ-ישראל, רבי יוסף חיים זוננפלד ורבי יצחק ירוחם דיסקין, וגורם להתרגשות בין הצירים כשמספר איך ליווה הגרי"ח ברגליו את חברי המשלחת עד לתחנת הרכבת ביציאתם מא"י. הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין, ריש מתיבתא דסלובודקה, מברך בשם אגו"י במדינת ליטא, ומצהיר, שלימוד התורה הוא יסוד העם היהודי, ותפקיד הכנה"ג לפתוח בתנופה רבתי של בנין תתי"ם וישיבות בכל אתר.

כן מברך ציר ה„מייים" בגאליציה הגאון רבי אהרן לויז, ראב"ד סמבור, הנושא דברים מלהיבים על תפקיד אגו"י להעלות אורה זו תורה במבואות האפלים של כלל-ישראל. רבה של קשינוב, הגאון רבי יהודה לייב צירלסון, מרצה על מצב היהדות העולמית בהווה. בכל דור ודור, היתה קיימת בעם היהודי אש זרה, המתבטאת בין השאר ב„שריפת נשמה וגוף קיים". זוהי, למגנת הלב, פעולת החפשים בימינו. „משה רבינו היה המייסד הראשון של אגודת-ישראל" הכריז בהתלהבות „כשקרא מי לה' אלי!" ואנחנו פוסעים בעקבותיו.

רבי חנוך הכהן לוי זצ"ל מבנדין

דין, הגרש"ז ברויאר מפפד"מ, והגר"מ אטלס משאבלי, ליטא, שהירצה בהרחבת-הדברים על שאלת חינוך הבנים והבנות.

דברי האדמו"ר מגור צוק"ל

לפתע השלך הס באולם. האדמו"ר מגור בעל „אמרי אמת" קם להשמיע את דברו. קהל הצירים נעמד על רגליו והקשיב בדריכות רבה. הרבי פתח ואמר: „אני קורא לאספה זו בלשונו של רבינו יונה ע"ה בשערי תשובה (שער ג' אות קס"ח) „בהתאסף ראשי עם וקהלות הקודש לעבוד את השי"ת ומסכימים הסכמות להעמיד להם מצוות, הנה הם מקדישים את השם יתגדל ויתקדש, שנאמר ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ונאמר נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם כי לאלקים מגיני ארץ מאד נעלה. נקראו ישראל עמים מפני שהם י"ב שבטים, וכל שבט נקרא עם, כענין שנאמר עמים הר יקראו, והם עם אחד לעבוד את השם, מאוד נעלה, שהקב"ה מתעלה ומתהלל בעולמו באסיפותם ועבודתם. והאיש הפורש מדרכי הציבור הנה הוא כמקטר על הסכמת עבודת השם וכו' ומראה עצמו כי לא יחפוץ להיות בסודם ולהכתב בכתבם, הנה הוא מחלל את העבודה והוא בכלל הכתות שהם בוזים דבר השם ואין להם חלק לעולם הבא, והשנית כי הם מניאים לב חלושי הדיעות וכו' והנם מן המחטיאים את הרבים". זהו לשונו של רבינו יונה. כשאגודת-ישראל תתנהל רק בהדרכת מועצת גדולי התורה והיראה, הרי זה „הסכמות להעמיד להם מצוות" שרבינו יונה מזכיר, ובכוח סיום דבריו של רבינו יונה אני מבקש בשמו מכל היראים שטרם הצטרפו ל„אגודה" שיתבוננו ויצטרפו לאגודת ישראל, משום שזה חיזוק הדת וחיזוק תורה הקדושה. אני מלמד זכות על יראי ה' הללו, בחשבם שצריך לעשות תיקונים בהנהגת אגו"י, וכן הדבר, כל דבר טוב צריך בירור אחרי

בירור, את המנורה ששלמה המלך עשה זיכרו אלף פעמים, כדאי' בגמרא הכניסו לכור אלף פעמים. כן אי' במס' יומא דף ס"ט עה"פ ויצעקו אל ה' אלקים בקול גדול, אלו אנשי כנסת הגדול-לה, שביטלו יצר הרע של עבודה זרה. יתכן גם לראות בכנסיה הגדולה את הקול הגדול, היכן שנתאספו מכל קצוי תבל וקול רבים נקרא קול גדול. אנשי כנסת הגדולה ביטלו יצרא דע"ז וקצת מיצרא דעריות. בתוך הראשון נכללת הספרות הפסולה שמטמאת כל בית, ביצרא דעריות מת-כוונים גם להלבשה אם אינה לפי הצניעות, כפי שהזכיר אתמול זקן הכנה"ג בעל ה„חפץ חיים" שליט"א — ואיך לא יתפוצץ לבו של יהודי מפחד של העונש הגדול הנזכר בפסוק „ושב מאחריך", שכל הברכות ודברי קדושה הנאמרים במקום שיש שם גילוי בשר או גילוי ראש של אשה הולכים לאיבוד. כל חבר של אגו"י צריך להשגיח בביתו ולתקן הדברים הנזכרים למעלה.

„כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע וגו', והי' מחנך קדוש, ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך", עיין בספרי (כי תצא) לא תצא אלא במחנה. כך עשו אנשי כנסת הגדולה, הלכו כולם ביחד, וכך הכנסיה הגדולה שלנו הנושאת את דגלם, שבשמם נדגול. „עוד דבר אני מבקש שישמע בכל הארצות:

אמת שהכנסיה הגדולה מאחדת את כל היראים והחרדים לדבר ה'. אולם, ברצוני להשמיע דעתי שלשון „להעמיד להם מצוות” שרבינו יונה מז-כיר, מכוונת לגדרים ולסייגים שעושים. רוב מנהגי ישראל הם העמדת המצוות. מנהג ישראל תורה היא. שונים המנהגים האלו לעתים ממדינה ל-מדינה. מה שנכון במדינה אחת, עלול להיות במדינה שניה מסוכן כארסו של עכנאי, אם נלמד מתרבות של אחרים. גם אצלנו בפולין ב"ה הוא מקום תורה ושמירת הדת, ובכל זאת נאלצים אנו לפי חוקי השלטונות להנהיג שעתיים ביום לימודי חול ב„חדרים”. אך אם יש מדינה אחרת, שיכולה לנהל ה„חדרים” בלי לימודי חול, מה טוב ומה נעים.

„העמדת המצוות” שמזכיר רבינו יונה אנו מוציאים בספר עזרא „העמדנו עלינו מצוות” בתמיכת כסף תמכין דאורייתא. בנוגע להחזקת התורה, גם כיום שייך אותו דבר, ישנן מדינות עם מטבעות חלשות שאינן יכולות להחזיק מעמד בכוחותיהן הם, ונזקקים לתמכין דאורייתא...”

נאומו השני של ה„חפץ חיים”

דברי הרבי מגור, הגדול בענקים, נתקבלו בהתרגשות יתירה. גם במשך שעה ארוכה אחרי שסיים דבריו לא שכך השאון באולם. לבסוף חוזרים הצירים לישב איש במקומו. היו"ר מבקש להמשיך בדיונים כמתוכנן. אך הנה לפתע התבשרו הצירים שה„חפץ חיים” בא. ההתרגשות רבה. הכל עוזבים את מקומות הישיבה ומצטופפים ליד שולחן הנשיאות. מטים אוזן.

והנה מגיע ה„חפץ חיים”. הוא מדבר בהתלהבות גדולה, יותר ממחצית השעה, והכל סובב על הציר: חיזוק התורה. קולו חלוש ושומעים אך בקושי. מצינו בגמרא, אמר, כל שהוא תלמיד חכם ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה — למה, איפוא, נמצאים ביש-

ראל בורים ועמי הארץ? הלא כולם מצאצאי אברהם יצחק ויעקב? אין זאת אלא שהתורה אמנם מחזרת על אכסניא שלה, מבקשת לכנוס פנימה, אבל כאשר בעל האכסניא מתנכר ומחמיץ פניו, או נועל את הדלת, מיד האורח פונה והולך לבקש לעצמו אכסניא אחרת...

הכנסיה הגדולה, הוסיף ה„חפץ חיים”, היא כנסיה קדושה. מן השמים כינסו אותה. עלינו לקבל מחדש את התורה בזרועות פתוחות.

ועוד אמר: אפשר מאד שהכנסיה הגדולה תהא בבחינת „אתחלתא דגאולה”. הלא אמרו חז"ל „אין ישראל נגאלין אלא בתשובה”. ואיך יש מציאות שיהיו כל ישראל יחדיו חוזרים בתשובה באותו זמן, אם לא כשמתאספים שלוחי העם מכל הארצות בכינוס כזה גדול לש"ש, ומתעוררים לתשובה, וכל ציר בשובו יעשה נפשות לחזור כולנו בתשובה שלמה כאחד ויקרבו בזה את הגאולה.

הח"ח יורד מעל הבמה. הגר"מ שפירא עומד וחוזר בקול-רם על דברי ה„חפץ חיים”, מלה במלה, והצירים מריעים לו בתשואות רמות.

דיון בעניני יהדות וחינוך

ביום ראשון ז' באלול לפנה"צ נפתחה ישיבת המליאה ה-5 של הכנה"ג. ישב בראש ציר ה„סיים” הגר"א לויז מסאמבור. ראשון הנואמים היה הרב ד"ר אליהו יונג, ניו-יורק, שתיאר באריות כות את המצב בשמירת שבת אצל יהודי ארה"ב, מסר על פעולות שנעשו לשפר אותו, והעלה הצעות שונות בנדון. היו"ר רבי אהרן לויז, השמיע הרצאה מקיפה על שאלת השחיטה היהודית, שצוררי ישראל מתנכלים לה, ואשר החריפה אותו פרק במקומות אחרים. לדוגמא: בפולין הוגשה לאחרונה ב„סיים” הצעת חוק לאיסור השחיטה הכשרה בנימוק של „צער בעלי חיים” — הצעה שהיא כליל פרי הסתה אנטישמית.

כי החל מראש-השנה תרפ"ד יש ללמוד מדי יום ביומו דף גמרא מסוים בתור שיעור יומי, ודף זה יהיה הסמל של כל אגודאי. מאחר ושנה זאת היא שנת השמיטה — נזכה בע"ה לחוג את סיום הש"ס בירושלים".

דברי האדמו"ר מטשורטקוב זצוק"ל

כשסיים דבריו, נכנס אל האולם האדמו"ר מטשורטקוב רבי ישראל, דמות אצילית נערצה, שהגיע זה עתה להשתתף בכנסיה הגדולה. הקהל כולו נעמד על רגליו בחרדת קודש. היו"ר הגר"א לויז מקדם בברכה את האדמו"ר. כעבור רגעים אחדים עולה הרבי אל דוכן הנואמים, כולו עוטה אור נערב, פותח ואומר:

"משה ידבר והאלוקים יעננו בקול". במדרש איתא, "נעשה ככלי מלא דיבורים". משרע"ה כב- יכול נעשה כעין מכשיר, "גראמופון" המעביר דברים שהוקלטו בו מבלי להוסיף או לגרוע אף מלה אחת. האי רעיא מהימנא מסר לישראל מלה במלה כפי שנאמר לו בסיני. משרע"ה היה עניו מכל האדם. ה"אני" שלו בכלל לא היה קיים כשהעביר לעם-סגולה את דברי האלקים. גם מש- מעות הכנסיה הגדולה ליהדות בתקופתנו היא בבחינת "משה ידבר". בלא שמץ של שינוי או חידוש רק, "ככלי מלא דיבורים". הכנסיה הגדולה היא כולה השגחה פרטית. לשבח את הכנה"ג מיותר לחלוטין. כבר שיבחה חז"ל במשנה: "כי- נוס לצדיקים נאה להם ונאה לעולם". הכנה"ג כשלעצמה היא כליל תפארת ונוי. הדר היא ב- עולמנו.

"הבעיות המרכזיות בכנה"ג, הלא המה: חינוך הבנים והבנות, חינוך הדת, וארץ ישראל. אֵל לנו להיות מסתפק בחלקו, להיות מרוצים במה שהושג עד עתה, קולנו צריך להדהר בכל העולם כולו. מצינו במשכן שלא העמידוהו במקום אחד, אלא היו מטלטלים אותו ממקום למקום, ממסע אחד

אחריו נאם הגר"מ שפירא מסאנוק על בעיות החינוך. בצורה מרתקת תיאר את המצב הקודר הנוכחי בחזית החינוך, הרחיב את הדיבור על העקרון שחינוך הדור החדש ברוח תורה"ק היא יסוד קיומו של העם היהודי, ודיווח על הצלחת העבודה החינוכית שהספיקה אגו"י לעשות בפרק- זמן קצר יחסית ובאמצעים דלים. כבר עתה, תרפ"ג, קיימים בפולין 140, "חדרים" מיסודה של אגו"י עם 18,940 תלמיד, 62 ישיבות ותתי"ם עם 38,222 תלמיד. 18 בתי-ספר לבנות, "בית יעקב" עם 2,340 תלמידות, וכן 23 שיעורי-ערב עם 15,860 משתתפים.

בהמשך דבריו קרא הגר"מ שפירא: "אנו היהודים נקראים בצדק, "עם הספר" כי הלא מקצוע החינוך נחשב אצלנו תמיד הנושא הציבורי הראשון במעלה. נחקק אצלנו מאמר חז"ל, כי כל עיר שאינה דואגת לחינוך בניה מחריבין אותה. כאשר ר' יוחנן בן זכאי קיבל רשות לבקש חסד לעצמו ולעמו ביקש, "תן לי יבנה". יבנה היתה מקום עלוב, אבל את התורה טיפחו שם יותר מאשר במקום אחר, ולכפר העלוב הזה אסירת-תודה היהדות על קיומה, והאנושות כולה מכירה טובה ל"יבנה" עבור כל ההוד שזכתה לקלוט מאת היהדות משך מאות בשנים. אנו עומדים עכשיו לפני התפקיד למנוע שואה רוחנית. נבצר את החינוך התורתי".

לבסוף הציע הגר"מ שפירא נוסח של מספר החלטות בענינים: חינוך, חינוך הדת, שמירת שבת, ועתונות חרדית, בקראו לתמוך תמיכה מאסיבית בבטאון האגודאי, "דער יוד" וורשה. בין השאר הציע לקבל את שתי ההחלטות הבאות: (א) הכנסיה הגדולה רואה בכל התקפה הבאה על ה"חדר", הן מצד "ידידיו" והן מצד יריביו, כהתקפה על עורק-החיים של העם היהודי וכפוגג- רום וכפגיעת-מוות בנשמה היהודית. ללא תורה אין יהדות; (ב) על הכנסיה הגדולה להחליט,

למשנהו. המשכן, מרכז האידיאלים של האומה, לא הסתפקו בהעמדתו על נקודה אחת במדבר. ערכו מסעות, העבירו את לפיד האידיאל האלקי מנקודה אחת לשניה, הביאו את הבשורה לכל אתר. כתוב בנשיאים שהביאו למשכן עגלות-צב „קח מאתם והיו לעבוד את עבודת אהל מועד“. כינוסים נהדרים לש"ש אלו בחינת „עגלות צב“ המוליכות את אש הרעיון הנשגב ממקום למקום. הכנסייה הגדולה היא בבחינת „אהל מועד“ אשר ממנו תצאנה „עגלות צב“ הללו להפיץ את ה-אידיאל האגודאי ברחבי תבל.

„משה רבינו כשברך את ישראל אמר „והנכם היום ככוכבי השמים לרוב“, „זו משלי“. מה ביקש להטעים בזה? אלא מקודם בעקידה נתברכו „כחול אשר על שפת הים“. החול יש בו גרגירים הרבה אך אינם דבוקים זה בזה. הכוכבים ברקיע, לעומתם, יש דבר המאחד אותם. כוכבי-לכת הגדולים שבגלגל מנהיגים את הכוכבים הקטנים. אמר להם משרע"ה לישראל: כשתיכנסו לארץ הו ככוכבי השמים, מאוחדים, לא כל איש גרגיר נפרד לעצמו. התורה היא הרקיע הנטוי מעל ראש האומה הישראלית. גדוה"ת הם כוכבי-הלכת במסילותם.

„וירד משה מן ההר אל העם“ — להגיד שבחו של משרע"ה שהיה בכוחו להשתפל מגבהו אל העם מטה. בימים שמשתררת ערבוביא ואנדר-למוסיה בחיים היהודיים, על גדוה"ת לירד מן ההר אל העם, וצריך שיהיו הקטנים נשמעין לגדולים והגדולים נוחזין לקטנים. זה שאמר משה רבינו ע"ה „זה משלי“, ככה המצב כאשר גדוה"ת מאצילים על ההמון ברכה, והקב"ה יוסף עליכם אלף פעמים שנזכה פשוט לגאולה שלמה בקרוב“. עוד שעה ארוכה אחרי שסיים האדמו"ר לברך, שררה באולם דומיה, אוירה רצינית. בינם-לבינם חזרו הצירים בקול חרישי על הדברים שהשמיע הרבי, וכאשר עמד לעזוב את האולם, ליווהו

בעיניהם ובתרועות „יחי“ שהדהדו למרחוק. היו"ר נועל את הישיבה בהקראת מכתב-ברכה שנתקבל מאת הגאון רבי אברהם מנדל שטיינברג מברוד, בעל „מחזה אברהם“, מגדולי גאליציה, שמטעמי בריאות נבצר ממנו לבוא אישית ומאחל לצירים ברכה והצלחה.

אחה"צ מתאספים צירי הכנה"ג לישיבת-מליאה נוספת. הרב ד"ר עזרא מונק, ברלין, מבהיר ביסודיות את הנושא הרגיש של יחסי אגו"י עם מפלגות אחרות ותובע לשמור על אופיה הכלל-ישראלי. הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין, ראש ישיבת סלבודקה, מתאר את המצוקה הכלכלית החמורה של הישיבות בליטא ומעלה מספר הצעות כיצד לפעול לרווחתן.

על המדוכה: עניני ארץ ישראל

אולם רוב הנאומים בהמשך הישיבה הוקדשו לנושאים ארצי-ישראליים. הרב יונתן בנימין הלוי הורביץ, ירושלים, מביא ברכת סיר הרברט סמואל הנציב העליון לא"י. הרב הירשלה, ברטיסלבה, תובע לנקוט פעולה ביחס למוסד העזרה „סנטרל רעליף“ באמריקה, אשר ראשיו נוהגים במדת „איפה ואיפה“ לגבי הישיבות ומוסדות התורה בארץ סלובקיה. ד"ר שלמה אהרמן, פרנקפורט, נושא במשך קרוב לשעתיים הרצאה מרתקת על משימות התנועה בא"י ולמענה, כשהוא מתאר את המצב הנוכחי השורר בארץ, ומגולל תפיסתו הרעיונית והמעשית ביחס לעתיד הפעילות של אגו"י העולמית במישור הארצי-ישראלי.

והנה קם לשאת דבריו האדמו"ר מסוקולוב, רבי יצחק זליג מורגנשטרן זצ"ל, חבר נשיאות אגו"י בפולין. מאות הצירים מקשיבים לדבריו בעמידה על רגליהם. הרבי מכריז: „היהדות ה-חרדית לא צריכה להתפשר עם אלמנטים שאינם נאמנים לתורה. אנחנו חייבים לנהל מאבק נגד הכפירה והמינות. עלינו לדעת: שתיקה איננה

את עמדת אגו"י בפולין ביחס למכלול הנושאים הארצישראליים.

רב-שיח על נושאים אקטואליים

למחרת, יום שני ח' באלול, נמשכו הדיונים הכלליים. מהראשונים עלה לנאום הגאון הישיש רבי אברהם צבי פרלמוטר, מראשי „אגודת הרב-נים” דפולין, שתיאר בעגמימות רבה את מצב הנוער היהודי במדינתו. לפתע, מרוב התרגשות, חש הנואם ברע ונוזק לעזרה רפואית.

הישיבה נפסקת באמצע. מוציאים את הרב מן האולם. אך כעבור שעה קלה באים למסור שהר-גשתו הוטבה — והדיון נמשך. הג"ר אהרן בא-קשט, אב"ד סובאלק, נואם בקצרה על התעתועים של הדימוקרטיה האירופית, בהוכיחו שככל שהת-חזקו הדימוקרטיה והציביליזציה התגבר דיכוי השכבות החלשות ע"י החזקים מהם. כן הצביע על ירידה במוסריות ובצניעות ברחוב היהודי, כתוצאה מהשפעת ימי המלחמה העולמית, והד-גיש את חובת אגו"י לחתור להשיב את הערכים האלו לגובהם הראוי כבימי קדם. אחריו נאם נציג „פועלי אמוני ישראל” בפולין הרב דוד צבי זילברשטיין, לודז', שתיאר את המאמצים שנעשו להשיג מקומות-עבודה עבור פועלים שומרי-שבת, ואת הפעילות הענפה אשר נעשית בתחום הסו-ציאלי והאירגוני לרווחתו של הפועל האגודאי. ד"ר נתן בירנבוים, מהדמויות הבולטות ביותר בכנסיה הגדולה, מי שעמד ^{החכם} אצל עריסת הציונות כיהודי על סף ההתבוללות ולבסוף הכיר באמת ושב לאלקים בכל לבו, קם לשאת את נאומו על מצב יהודי רוסיה ותובע למחות נגד רדיפות הדת של אנשי היבסקציה והבולשבקים.

על הפרק: שיתוף פעולה

עם ארגונים אחרים

הגרי"ל צירלסון העלה בנאומו רעיונות למצוא

סובלנות בעלמא. באותו זמן שהחרשנו, ימים רבים, קמו בארה"ק בתי ספר כופרניים אשר תכליתם לעקור דתנו ואמונתנו מלב הילד היהודי הפעוט. השתיקה היא למעשה שיתוף-פעולה עם המהרסים. כשהביאו עגלה ערופה חייבים היו זקני העדה לענות ולומר „ידינו לא שפכו את הדם הזה” ופירשו חז"ל „לא ראינוהו ופטרנוהו בלא לזיה”. משמע, אם כן, שאפילו שתיקה גרידא, התנהגות פאסיבית, לפוטרו בלא לזיה, לא להרים קול מחאה, היא בגדר שפיכת דם ישראל.

„לא באנו לחוקק תורות חדשות, רק לבצע ולהגשים, לעמוד על המשמר שיתקיימו בישראל חוקי האלקים ותורותיו. סובלנות אין פירושה „איש כל הישר בעיניו יעשה”. אגו"י חייבת להש-ליט בא"י סדר תורתי ולהרים מחדש את כבוד התורה שהושפל.”

כתום דברי האדמו"ר מסוקולוב זצ"ל הוזכר על הפסקה לתפלת מנחה. אחרי התפלה נאם הרב רפאל קצנבלויגן, ירושלים, שתיאר בשפת המספרים את היקף הטרגדיה של חינוך הנוער בא"י. 12,000 מילדי ישראל מקבלים חינוך חילוני או נכרי ורק 3,000 ילדים זוכים לחינוך חרדי. המצב אצל אחינו הספרדים גרוע פי-כמה. מוס-דות העזרה מקפחים נורא את המוסדות החרדים ומחזיקים מעמד רק במסירות נפש.

הקהל מקדם בתשואות את הנואם הבא מא"י, רבי בנציון יאדלר, המגיד הירושלמי, שמביא ברכתם החמה של גדולי העדה הגרי"ח זוננפלד והגרי"י דיסקין, ומספר כיצד בהיפרדו מרבי יצחק ירוחם דיסקין אמר לו: „מקנא אני בעירי הכנסיה הגדולה שיזכו לעמוד במחיצה אחת עם כל גדולי ישראל”. אף הוא תיאר בפרוטרוט את המצב הרוחני בא"י, בישוב הישן ובמושבות החדשות, כשמתבל דבריו במדרשי חז"ל ואמרי שפר מגדולי הדורות. אחריו נאמו עוד רבנים חשובים. נעל את ההרצאות הרי"מ לזין, וורשה, שהבהיר

של חרדי ירושלים. הרב קסטנברג מראדום תבע לברוק האפשרויות שאגו"י תשתתף ב"סוכנות ה- יהודית" לא"י. עוד דרש הנואם, לפעול ולהשכין שלום ואחדות בין הרבנים וראשי העדות האש- כנזיות בירושלים. למטרה זו הציע לשגר משלחת של גדוה"ת ליישר ההידורים שמה — הצעה ש- התקבלה אח"כ בהחלטות ה"כנסיה הגדולה" ו- יצאה לפועל עם נסיעת האדמו"ר מגור, האדמו"ר מסוקלוב, והרב מבנדין לא"י.

בשלב הסיכומים של דיוני הכנה"ג

ביום השלישי ט' באלול לפנה"צ נפתחה הישיבה ה-9 של מליאת הכנה"ג. הפעם נשמעו דוחות כספיים ונתקבלו סיכומי ועדות-המשנה שפעלו במסגרת הכנה"ג. הרי"מ לוין דיבר בהתלהבות על הנושא „חבר אני לכל אשר יראוך" ופנה בקריאה נרגשת לכל אגודאי בעל מצפון שיבוא לעזרת ה' בגבורים. הג"ר איסר זלמן מלצר, גאב"ד סלוצק, שנמלט שנתיים קודם-לכן מרוסיה הסובייטית, הביע זעקת-שבר על מצבם המחריד של ה"חדרים" והישיבות מעבר למסך הברזל, ו- תבע לחייב כל אגודאי בעולם שיש ביכלתו לפעול ולעשות למענם.

הרב ד"ר שלמה אהרמן מציע לרכוש אדמות בא"י, בכדי להקים עליהן התיישבות חרדית, ור' יצחק גרשטנקורן מוורשה משלים אחריו בהצעות מעשיות. הגר"א לוין מוסר על החלטת מועצה"ת לפנות אל הגרי"ח זוננפלד והגרא"י קוק בירו- שלים, שיבררו את עניני העדות בפני בית-דין מיוחד של גדולי תורה, אשר יבואו מחו"ל במיוחד לשם מטרה זו. הנשיא רבי יעקב רוזנהיים מפרט שורה שלמה של הצעות-החלטה שהתגבשו ב- ועדות הכנה"ג, בכללן: קריאה לשלום בין ה- אומות, קריאה לממשלת סס"ר לחדול מרדיפות היהודים, קריאה לכל הממלכות בעולם שיאפשרו ליהודים לשבות ביום המנוחה האלקי שבת-קודש,

האדמו"ר
מסוקלוב,
רבי זליג
מורגנשטרן
זצ"ל

דרכים לשיתוף-פעולה עם מפלגות יהודיות אח- רות. אחריו נוטל את רשות-הדיבור הגר"מ שפירא ומשיב על ההצעה: במצב הנוכחי אין שום אפ- שרות לפעול במשותף עם איזושהי מפלגה. ה- מו"מ שהתנהל עם ה"מזרחי" לא הביא שום תוצאות ממשיות מפני שה"מזרחי" לא קיבל אף אחד מהתנאים שלנו. עמדתנו כלפי ה"מזרחי" היתה בקיצור: שה"מזרחי" כדוגמת אגו"י מוכרח להיות גוף עצמאי שאינו כפוף להסתדרות הציו- נית. ה"מזרחי" לוחם בחילונים ובאגו"י גם יחד ולכן אינו מסוגל לפעילות יוצרת. אנו תובעים מה"מזרחי" תביעה אחת ויחידה: „במקום ללכת לקונגרס של וייצמן בואו לקונגרס של החפץ חיים" ובנקודה זו נקטע מיד המו"מ. יש לנו מנחה, יש לנו מעריב, ובין מנחה למעריב חל בין- השמשות שנבראו בו המזיקים — כזאת היא מפ- לגה שאין לה עמדה ברורה והיא נוטה לתרי- אנפין.

כשסיים הגר"מ שפירא מילאו אחרי דבריו ה- גאון רבי מאיר דן פלוצקי, אב"ד אוסטרוב- מאזובייצק, הג"ר אשר למל שפיצר אב"ד קירכנ- דורף, והגרא"מ פייבלזון אב"ד קופישוק. הרב מיכאל שלום וינקלר, קופנהגן, נאם על המצב הקשה של השכבות האורתודוקסיות בקרב יהודי סקנדינביה, ותבע להתמסר יותר לחינוך הבנות שהוא יסוד הבית היהודי. הרב מרדכי רוטנברג מאנטוורפן תבע שאגו"י תגביר הפעילות להשיג הכרת הממשלה הבריטית ב"ועד העיר האשכנזי"

וכי יהדפו את הנסיונות האנטישמיים להגביל או לאסור ח"ו את השחיטה היהודית. החלטות נוספות התייחסו למצב הרוחני של הקהילות היהודיות בעולם ועניני א"י.

אחריו הקריא הרב ד"ר פנחס כהן בהתרגשות רבה את שמות גדולי הדור המהווים את ההרכב הרשמי של „מועצת גדולי התורה“ כדלהלן: הרב „חפץ חיים“, האדמו"ר מגור וטשורטקוב, הגאון רבי חיים עוזר מוילנא, הגאון רבי מאיר אראק מבוטשאטק, האדמו"ר מרדזין וסוקולוב, הגאון רבי מאיר דן פלוצקי מאוסטרובה, הגאון רבי משה מרדכי אפשטיין מסלובודקה, הגאון רבי מאיר שפירא מסאנוק, הגאון רבי אברהם מנדל שטיינברג מברוד, הגאון רבי קלמן וובר מפייטשיאן, והגאון רבי שלמה זלמן ברויאר מפפד"מ. הרי"מ לויץ הקריא הצהרה בשם ארגון „פועלי אמוני ישראל“, ובשם ארגון צא"י, שיקיימו משמעת מלאה לתנועת אגו"י ו„מועצת גדולי התורה“.

ההכרזה ההיסטורית

על תקנת „הדף היומי“

עכשיו בא תורו של הגר"מ שפירא זצ"ל — אחד הנואמים המבריקים ביותר של הכנה"ג — לדווח על סיכומי הועדה לחינוך וחיזוק הדת. הנואם מביע תודת הכנה"ג ליהדות אמריקה ומוסדות העזרה שלהם על הסיוע המירבי שמושיטים לחינוך התורתי בקיבוץ היהודי הגדול באירופה. אח"כ הוא עומד ומקריא את נוסח ההחלטות, עשרים ושמונה במספר, שהוגשו ע"י הועדה לאישור מליאת הכנה"ג, בכללן החלטה לייסד את „קרן התורה“ ואת „קרן הישוב“, ולהחלטה להכיר בתנועת „בית יעקב“ כחלק בלתי-נפרד ממפעלי אגו"י. לבסוף השלים בהקראת מנשר לעם ישראל מטעם מועצה"ת ה- מעורר להתחזק בשמירת התורה"ק ולהתאמץ בחינוך הבנים והבנות ברוח ישראל סבא. תוכן

המנשר נשמע בדריכות רבה כשכל הנוכחים בעמידה, אך עם זאת לא היה משהו חורג מן השיגרה, באוירה השוררת באולם.

ואולם לפתע התחיל קולו של הנואם רוטט. הגר"מ שפירא עוד לא השלים את דבריו. בהתרגשות עזה, כפי שניתן להכיר מארשת פניו, קם והכריז את נוסח ההחלטה שהוא מציע באופן פרטי, לא בשם הועדה, לקבל אותה: „היהדות החרדית בכל העולם מקבלת על עצמה ללמוד בכל יום דף אחד ידוע מן הש"ס, החל ממסכת ברכות, מראש השנה תרפ"ד. אח"כ במשך שעה ארוכה עמד והסביר, כי ה' הטובה עליו, כמה מעלות טובות יש למצוא ב„דף היומי“. בצעירות נפלאה תיאר הגר"מ שפירא איך „דף היומי“ מסמל את רעיון האחדות של אגו"י ותכליתה, השגיב פלאים את חשיבות הענין שבכל יום ויום יעלה השמימה דף גמרא הנלמד ע"י רבבות יהודים בארבע כנפות הארץ; והתנצל בענוה, שחשב מלכתחילה כי טוב הרעיון להנהיגו בקרב הצעירים גרידא, אולם להפתעתו הגדולה נוכח בכנה"ג שהרעיון מתקבל על דעת כל חכמי התורה — לעשותו תקנה רווחת ומתפשטת בקרב כל ישראל עד סוף כל הדורות — אות הוא מן השמים שהאיר הקב"ה פניו לתת עכשיו מתנה טובה זו לכלל-ישראל.

„שוו בנפשכם“ הוסיף וקרא בעינים נוצצות „כמה נפלא הוא החזיון דף-היומי כשיתגשם. הנה נוסע לו יהודי באניה ותחת בית שחיו מסכת „ברכות“¹. נוסע הוא שבועיים ימים מארץ ישראל לאמריקה. כל יום עם דמדומי חמה הריהו פותח את הגמרא ולומד את ה„דף“, ובבואו לאמריקה, הריהו נכנס לבית המדרש בניו-יורק ומוצא להפתעתו עוד יהודים עוסקים באותו דף שבו הגה היום. מצטרף הוא ללומדים בחדוה, מתפלפל עמהם, והם משיבים לו. נמצא שם שמים מתאדר, מתגדל ומתקדש...“

„ויהודי מארצות הברית שעקר לבראזיל בדרום, או ליאפן באסיה, הריהו סר בראש וראשונה לבית-המדרש ומוצא את כולם עסוקים בדף שהוא עומד בו היום — וכי יש לנו איחוד לבבות גדול מזה? ולא רק זאת: עד הנה נשארו מסכתות שלא למדו אותם ציבור גדול והיו כ„יתומים“, רק יחידי סגולה חמלו עליהם, נו, וה„דף“ יתקן הכל!“

בספסלי הצירים עבר כמו זרם חשמלי למשמע דבריו. התרגשות סוערת אחזה בכולם. אלפי הנו-כחים קמו מכסאותיהם ומחאו כף. נשמעו תרועות שמחה וצהלה מכל עבר. משתתפי הכנה"ג תמכו בהצעה פה-אחד.

באותה שעה נולד ובא לעולם רעיון ה„דף היומי“ — המרגלית הנוצצת בכתרה של „אגודת ישראל“. דבר ההחלטה היכה גלים אחרי הכנה"ג בכל קהילות הקודש. השמועה התפשטה במהירות הבזק. עוד נמצאו אנשים שלא האמינו, היססו, פיקפקו. אולם כשחלפו פחות משלושה שבועות והרבי מגור זצ"ל העיר הערה חטופה למקורביו אחרי תפילת מעריב של ראש השנה תרפ"ד „אני נכנס ללמוד את הדף היומי“ עבר רטט בים הראשים שהצטופף בהיכלו. הכל נדחקו לחפש אחרי אקזמפלרים של מסכת „ברכות“. מני אז, ועד עצם היום הזה, נלמד ה„דף היומי“ כסדרו ע"י כל היהודים אוהבי תורה בעולם כולו — הן אלו המשתייכים לאגו"י, והן אלו אשר עוד לא השתלבו בשורותיה.

כסיום נאה לאותו מעמד שימשה הופעת ה- „חפץ חיים“, שהגיע אל המושב, כדי לקיים שיח מלב-אל-לב עם שלוחי הציבור היהודי. דבריו התרכזו כליל בענין חיזוק לימוד התורה. הדברים התמשכו כדי שעה שלמה והשלימו את החוויות המרגשות שהצירים זכו להן באותו יום.

אחרי הפסקה קלה, ניגשו הצירים, בשעה קרובה לחצות, לאשר בהצבעה את נוסח תקנות התנועה.

נוסח זה הכיל, בין השאר, סעיפים בדבר אי-ההשתייכות של חברי הנהלת אגו"י לגופים אחרים. הסעיפים הוכנסו במטרה לאפשר הצטרפות כרבע מיליון חרדי הונגריה, המאוגדים ב„קהילות נפרדות“, לתנועה העולמית. התפתח, איפוא, ב-טרם-הצבעה דיון נוקב בנושא שנמשך שעה ארוכה.

מושב הנעילה

מאוחר באישון-לילה התקיים מושב הנעילה החגיגית של הכנסיה הגדולה. ישב בראש הגרי"ל צירלסון שהודה לכל המשתתפים ובמיוחד לאישים שהכינו ואיפשרו את קיום הכנסיה הגדולה. אח"כ מסר את ניהול המושב לידי הרב ד"ר פנחס כהן. בזה אחר זה השמיעו דברי-נעילה: הגר"מ שפירא, האדמו"ר מסוקולוב, הגרא"צ פרלמוטר, הגרח"ע גרודזנסקי, הג"ר אליהו קלצקין, והאדמו"ר מראד-זין. אחריהם נשא רבי יעקב רוזנהיים נאום מלהיב שעורר התרגשות רבה בקהל ורבים נראו מקנחים דמעות שזלגו מעיניהם.

היה זה מעמד שגיא-הוד ורווי התרוממות-הרוח. הנה נכנס ועולה ה„חפץ חיים“ להיפרד מן הכנסיה הגדולה הראשונה. הוא מתייפח בדבריו אל כלל-ישראל שיתחזקו בתורה ובשמירת הדת, כי הם חיינו, וכי אין לנו שיוך רק התורה הזאת. כשהוא יוצא עומד אחריו הג"ר יוסף שלמה כהנמן מפוניבז' ומשמיע משא מלהיב על תפקידי עם ישראל בשעה הנוכחית.

„הכנסיה הגדולה הראשונה של אגו"י העולמית נעולה“ מכריז בטאקט הרב ד"ר פנחס כהן. באולם שוררת אוירה של יום-טוב. אלפי הנוכחים בבת-אחת קמים ופורצים בקול שירה אדירה. נסחפים במעגלי ריקודים מליאי התלהבות ושמחה, ורוק-דים בנשימה אחת עד עלות השחר, כשהם נישאים על כנפי החזון המרקיע „ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם“.

בין כנסיה לכנסיה

אגודת ישראל, וכן „בתיא“, שאיגדו שכבות מיוחדות בציבור החרדי ובמסגרתם נעשו פעולות חינוך וחברה ברוח התורה והמסורה. ארגון פא"י שימש פה לפועל החרדי במישור המקצועי, הגן על זכויותיו, נאבק במגמות הזרם הסוציאליסטי שהתפשט בעת ההיא. ארגון צא"י ניהל מועזוניו וספריות חינוכיות לנוער שאינו לומד בישיבות, ליכד את הדור הצעיר תחת דגל אגו"י וגדולי התורה, ושימש חיל-חלוץ של היהדות החודית בכל אתר. ארגוני הנשים והבנות טיפחו בנפרד פעילות חברתית והסברה ענפה, כגוף משלים לתנועת „בית יעקב“, בכדי לקרב הלבבות לאבינו שבשמים.

כל הארגונים האלה לא נוסדו כתנועות מיוחדות, עם רעיונות חדשים, או מטרות חדשות, כי-אם בתורת השלמה לאגו"י עם המטרה להחדיר את שלטון התורה בכל תאי החיים החברתיים.

מפעלי החינוך התורתי

בעזרת הכלים הארגוניים הללו נערכה אגו"י לחולל את המפעל הגדול ביותר שלה: החינוך התורתי, בהיקף עצום. מפעל „קרן התורה“ שנוסד בכנה"ג הראשונה שימש גורם רב-חשיבות בהחייאתן של הישיבות הגדולות באירופה אחרי ש- נחרבו כמעט כליל בימי מלחמת-העולם-א'. „קרן התורה“ אירגן בארצות שונות מגבית-הצלה למען הישיבות — ואחד מראשי הפעילים שניצח על המלאכה היה הרב בנימין זאב יעקבזון מהמבורג זכור לטוב — ונהפך להיות אחד ממקורות ההכנה העיקריים של מוסדות התורה. חשובים עוד יותר היו המאמצים שנעשו מטעם

הכנה"ג הראשונה הוציאה את „אגודת ישראל“ אל הרחוב היהודי. בששת השנים הבאות, מתרפ"ג עד תרפ"ט, הסתעפה מאד המערכת האירגונית של התנועה והקיפה מאות סניפים ורבבות חברים בהרבה ערים וארצות. המוני יראי-השם קיימו בנפשם „חבר אני לכל אשר יראוך“ והתלכדו נלהבים בשורות אגו"י. בפולין בלבד נרשמו יותר ממאה אלף חברים, שהניפו בעוז את דגל התורה, והשיגו את עצמאותם. גם בשאר מדינות מזרח ומערב אירופה קמו הסתדרויות ארציות, נשתל גרעין לתנועה ביבשת אמריקה, ונעשו נסיונות לקרב את עדות המזרח לשורות עם-התורה ה-מאורגן.

באחת — כלל-ישראל קם לתחיה.

התחיה הזאת התבטאה בכך ששומרי הדת פרקו מעליהם זו לראשונה את עול ה„גלות אצל יהו-דים“. נאבקו בהשפעות החילוניות, ויעשו כל מה שביכלתם כדי לשמור על היהדות, ולהשפיע על עיצוב החיים ברחוב היהודי: כבשו עמדות בכל קהילה, יסדו בתי חינוך כשרים לבנים ולבנות, יצרו עתונים וספרות טהורה, שלחו נציגים לפרלמנט ולעיריות, הקימו בנקים עממיים ואירגנו קיבוצי-הכשרה לעולים לא"י — והכל נעשה בשאלת פיהם של חכמי התורה ו„על פי התורה אשר יורוך“.

תחת דגלה של אגו"י נוסדו בתקופה ש„בין כנסיה לכנסיה“ הארגונים „פועלי אגודת ישראל“ (בשים-לב להערת האדמו"ר מגור זצוק"ל ש„לא יעשו שבת בפני עצמם“ אלא יהוו חלק אינטגרלי מתנועת אגו"י), „צעירי אגודת ישראל“, „פרחי אגודת ישראל“, „נשי אגודת ישראל“, „בנות

אגו"י במישור המדיני למען ה"חדרים" והישיבות קטנות. במספר ארצות, עמד אז החינוך התורתי בפני נסיונות וגזירות קשים ומסובכים, וה"חדרים" הפרטיים לא יכלו להתקיים הלאה בתנאים החדשים שנוצרו. נוסף לכך נפתחו בתי ספר חדשים במגמה חילונית, ובמגמה דתית למחצה, שהתחרו בחינוך המסורתי תחרות קשה ומסוכנת. והנה עלתה ביד אגו"י לא רק להתגבר על הגזירות והקשיים, כי גם להרחיב ולבסס את החינוך התורתי, בממדים בלתי צפויים מראש.

בפולין, לדוגמא, הוכרז על חוק המחייב להקנות לכל ילד השכלה אלמנטרית כללית — גזירה שהעמידה בסימן שאלה את המשך קיומו של ה"חדר" המסורתי. הביקור בבת"ס פולניים ממלתיים, בהם בילו הילדים את רוב שעות-היום בלימודי חול, לא די שביטל את ילדי ישראל מלימוד התורה, אלא שהעמידם בסכנה של ניכור עצמי ליהדות בהשפעתם של מחנכים נוצרים או יהודים מתבוללים. החוק הרשמי לא הכיר ב"חדרים" המסורתיים. מוסדות-חינוך, ששפת ה"הוראה בהן היתה עברית וחינכו ברוח הציונות החילונית, הוקמו מטעם הסתדרות "תרבות" ש"הקיפה בתי-ספר עממיים, גימנסיות, סמינריונים וגני ילדים. מלבד זה הקימה ההסתדרות הציונית בתי-ספר ששפת ההוראה בהם היתה יידיש, ה"מאוגדים בארגון "שוהל-קולט". גימנסיות ציוניות בשפת הוראה פולנית, השתייכו להסתדרות "בתי ספר תיכוניים של ד"ר ברוידא". מפלגות הפועלים השמאליים, הקימו רשת חינוכית משלהן בשם "ציש"א", במגמה אידישויסטית חילונית מובהקת — וכל אלו המוסדות צדו ברשתם עשרות אלפי בני-נוער. תנועת ה"מזרחי" יסדה גם היא בימים ההם רשת חינוכית בשם "תחכמוני". אגודת-ישראל נאלצה, אם כן, לאסור או מלחמה בכמה חזיתות בבת אחת. ראשית הפעולה היתה: יצירת בסיס משפטי

לליגאליזציה של מוסדות-החינוך החרדיים. נעשו הצעדים הדרושים לסיפוק-מה של דרישות החוק, למראית-עין לפחות. "מועצת גדולי התורה" הקימה לשכה מרכזית לחינוך, ועליה הוטל להיאבק במישור הפרלמנטרי והממשלתי כדי להשיג אישור חוקי של המוסדות, תוך הבטחת עצמאות רוחנית מלאה. אישור זה הושג רק בשנת תרפ"ב, אחרי שתדלנות ומאמצים מרובים ב"סיים" ובסינאט הפולני על-ידי הצירים האגודאים, ביניהם: הרה"ג ר' אברהם-צבי פרלמוטר מוורשה, הרה"ג ר' משה-אליהו הלפרן מלודז', הרה"ג ר' אהרן לוין מריישא, ר' אשר מנדלסון ור' לייבל מינצברג. בעקבות השתדלותם יצאה הוראה מטעם המיניסטריון הפולני לדתות ולחינוך, המאשרת אותם ה"חדרים" שבהם נקבעה תכנית בת 10 שעות לימודי-חול לשבוע, שכללה: עברית, פולנית ו-חשבון, בהשאירה את תכנית לימודי-הקודש לסמכותם הבלעדית של מנהלי ה"חדרים". מכיון ש-חניכי ה"חדרים" למדו שעות ארוכות, לא היה קומץ זה של לימודי-חול מפריע כמעט מאומה למהלך לימודי הקודש, וכל תלמיד המבקר במוסד כזה יצא ידי-חובתו כלפי החוק. באוירה שתשרור בין כתלי המוסד לא טיפל החוק כל עיקר. הקפידו בו אף על הלבוש הפולני המסורתי, על ה"מצחיה" היהודית והפיאות, וכך נתחדש בפולין חזיון נפוץ: נערים בלבוש מסורתי עטורי-פיאות שאבותיהם לבושים אירופית. מה קרה? הילד למד ב"חדר" של אגו"י, ומן ה"חדר" עבר הילד ללמוד בישיבה, בבית המדרש, או ב"שטיבל" החסידי.

במקביל ניהלה אז אגו"י מאבק קשה נגד בתי-הספר החילוניים. התנועה בפולין גייסה את כל כוחותיה, עסקניה ועתוניה, נואמיה ומדריכה — שיהיו נודדים על פני המדינה, מופיעים בכל עיר ועיירה, ומזהירים את ההורים מפני הסכנה הרוחנית שנשקפת לילדיהם מאותם בתי-ס המעמדיים בסכנה את עצם קיומו של העם והמשכיותו.

600 רבנים ואדמו"רים מכל קצות פולין יצאו בכרוז נלהב בו קבעו כי „בתי הספר „תרבות“ — מאחזים בהם את עיני ההורים בלשון העברית, בעוד שהם נוטעים בלבבות הילדים מינות ואפי-קורסות; ואם שמם הוא עיש"א — מאחזים בהם את עיני המוני היהודים בלשון יידיש, שאין אדם מתנגד לה, ועל ידה מכבים באכזריות כל ניצוץ של אמונה מנשמות הצעירים ומרעילים אותן בכפירה-בעיקר ובפרישה מכל קדשי ישראל.“

הודות לתעמולה זו הצליחה אגו"י לכנס — אם לא את כל ילדי ישראל — לפחות את רוב ילדי היהודים בפולין ב„חדרים“ ותתי"ם שנקראו בשם „יסודי התורה“.

ברוח זו פעלה אגו"י גם לשחרור ילדי ישראל הלומדים בבתי-הספר הממשלתיים, שיהיו פטורים בשבתות ובמועדים, לא רק מחובת הכתיבה, כי אם גם מן הלימודים בכלל. הישג זה עלה בידה אחרי מאמצים לא יתוארו, ובתי הספר מטיפוס זה היו נקראים בשפת ההמון „שאבאסובקה“.

הישג חשוב אחר של צירי אגו"י בפרלמנט הפולני, התבטא, בשחרור ה„חדרים“ מחובת החופש. לפי החוק היו כל בתי הספר במדינה מחוייבים להפסיק לימודיהם לחדשיים ומחצה בימות הקיץ, אבל ב„חדרים“ קוצרה החופשה, והימים הוקדשו ללי-מודי-קודש — כדי שלא לבטל תינוקות-של-בית-רבן. אכן גם לאחר שהשלטונות נענו לתביעה זו, עוד נחוצה היתה פעולת-הגנה נמרצת בכל עונה קיצית, במקרים שפקידי-חינוך מקומיים מחוגי האנטישמיים אסרו את פתיחת ה„חדרים“.

בד-בבד עם פעילות זו יסדה אגו"י רשתות של תתי"ם ובתי אולפנא כשרים. רבבות ילדי ישראל קיבלו את חינוכם בתתי"ם של „חורב“ בפולין הקונגרסאית ו„יבנה“ בליטא. רוב ה„חדרים“ הי-ציבוריים האלה נוסדו ביזמת הסניפים המקומיים של אגו"י. יש לציין, כי אף „חדרים“ ומוסדות של חוגים אחרים זכו לתמיכת הארגונים החינוכיים

של אגו"י, אשר ייצגו כלפי חוץ את כלל החינוך התורתי, ופעלו להכרת השלטונות ב„חדרים“ הי-אלה, והשיגו למענם עזרה כספית, מבלי להתייחס לזיקתם המפלגתית.

ברשתות החינוכיות האלו גדל דור מבורך של זרע ברך ה' שהיה הולך ורב משנה לשנה. במס-פרים של הסטטיסטיקה הרשמית יש לראות עליה מתמדת במספר התלמידים והמוסדות של רשת „חורב“, בעוד שבמוסדות של הזרמים האחרים נרשמה ירידה רבת, אפילו החינוך של ה„מזרחי“ היה פוחת והולך. מסתבר שהורים רבים נתנו את דעתם על התוצאות השליליות של החינוך הבלתי-דתי או הדתי-למחצה והקפידו ביתר שאת לתת לילדיהם חינוך מסורתי נאמן ובלתי-פשרני. לפי מקור חילוני (של המומחה לסטטיסטיקה ד"ר א. טרקטובר) המהווה הודאת בעל-דין, שהיא כמאה עדים, הרי „ההסתדרות, חורב“ הקיפה מספר מוס-דות וגם מספר תלמידים הרבה יותר גדול מאשר כל שאר ההסתדרויות החינוכיות היהודיות בפולין יחד“.

תנועת „בית יעקב“

אף את תנועת החינוך החרדי לבנות „בית יעקב“ הוציאה אגו"י למרחב. תנועה חינוכית זו, המסמלת מהפכה רוחנית גדולה בחיי עם ישראל בדורות האחרונים, נוסדה בשנת תרע"ח ע"י האשה הצדקנית שרה שנירר ע"ה אשר פתחה בעיר קראקא את ביה"ס הראשון לבנות חרדיות. מקראקא פנתה לייסד בתי-ספר דומים בכל רחבי פולין וקיבלה את ברכת האדמו"רים מגור ומבלז. הרעיון שלה התפשט ברבים והתחילו לפנות אליה מהרבה קהילות שתואיל לייסד אצלם בתי-ספר מטיפוס כזה. הרשת החינוכית גדלה משנה לשנה. בשנת תרפ"א היו רק 3 בתי"ס „בית יעקב“ בכל פולין, בתרפ"ב ובתרפ"ג נוספו 22 בתי ספר, בתרפ"ד עוד 28 בתי ספר, וביחד — 53 בתי ספר

עם אלפי תלמידות. באותה שנה החליטה מועצת „קרן התורה“ של אגו“י העולמית על סיפוח מוסדות „בית יעקב“ אל מפעלי התנועה ומאז קיבל רעיון ב“י תנופה אדירה. אגו“י העמידה לרשות ב“י את כל אמצעי הפירסומת והתעמולה שלה. עסקני התנועה כיתתו רגליהם מעיר לעיר כדי לייסד סניפים של ב“י. מיד התחילו צצים בתי“ס רבים בכל מחוזות פולין, ליטא, רומניה, הונגריה ואוסטריה.

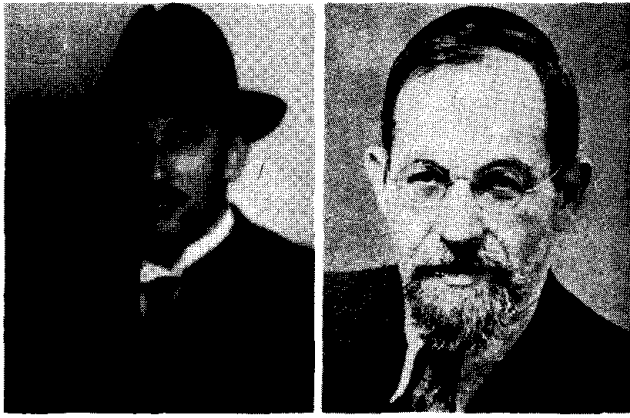
בתי-הספר „בית יעקב“ התחלקו לשלושה טיפוסים: (א) מוסדות עם תכנית מלאה של לימודי קודש וחול, שהוכרו מטעם השלטונות כשווי-זכויות לבתי-ספר העממיים; (ב) מוסדות עם תכנית לימודי-קודש בלבד, לשעות מסויימות ביום; (ג) בתי-ספר תיכוניים למסחר, ובתי“ס מקצועיים, אשר שמם הוסב אחרי פטירת גב' שנירר ל„אהל שרה“. התנועה זכתה גם לבטאון פופולארי משלו: „בית יעקב זשורנאל“ שהופיע בעריכתו של ר' אליעזר-גרשון פרידנזון הי"ד מלודז'. תכנית לימודי-הקודש של מוסדות „בית יעקב“ היתה אחידה לכל הטיפוסים. בבתי הספר הכל-יומיים למדו גם מקצועות כלליים, לפי התכנית המשלתית לבתי-ספר עממיים, אולם בהסתייגות מסויימת מאד: החומר הלימודי, חיוב היה לעבור סינון יסודי ובדיקה אחראית, מחשש פן יש בו דברים זרים לרוח ישראל סבא.

גולת הכותרת של חינוך „בית יעקב“ במזרח-אירופה היה הסמינריון למורות שהוקם בקראקא זמן קצר אחרי יסוד התנועה. מפעל „קרן התורה“ הקים בעיר זו עבור הסמינריון, בנין מפואר, שנחשב כמרכז רוחני לכל שלוחות „בית יעקב“ באירופה. סמינריונים נוספים הוקמו בווינה ובצ'רנובויץ. זה האחרון, הראשון מסוגו בחבל בוקר-בינה, נוסד ביזמתם של האדמו"ר רבי ברוך הגר מויז'ניץ-סרט זצ"ל והגאון רבי יוסף נפתלי שטרן זצ"ל (באחרית ימיו ראש ישיבת פרסבורג בירו-

שלים וחבר מועצגדה"ת). מטעם „קרן התורה“ נוסד „מרכז עולמי לבית יעקב“, ובראשו עמד ד"ר שמואל דויטשלאנדר, יהודי בעל שאר-רוח נפלא, שהאציל מהודו על החינוך ב„בית יעקב“. בראש הסמינריון בקראקא עמדה גב' שרה שנירר, שפעלה בכוחות משותפים עם צוות מורות מעולה, ואשר הורכב מחניכותיה ומסגל מורות חרדיות ומלומדות שהוזמנו מגרמניה. פרק חדש בחיי המוסד החל עם התמנותו של ר' יהודה לייב אורליאן, מחנך בעל שיעור קומה והוגה דעות דגול, מחסידי גור, כמנהל הסמינריון. הוא הפיח רוח-חיים חדשה בלימודים ושקד יותר על שתילת יראת-שמים בלב הנערות וטיפוח מדותיהן הטובות, מאשר על הקניית החומר הלימודי והעשרת הידע היבש. הסמינריון בקראקא נעשה אבן-שואבת למאות בנות חרדיות, אשר נהרו אליו לא רק מפולין, כי גם מבלגיה, צרפת, שווייץ, רומניה וליטא ואפילו מאמריקה וקנדה הרחוקות, חניכות אלה היו לאחר מכן נושאות אבוקת-האור של „בית יעקב“ וחלוצות התנועה בארץ מגוריהן.

יסוד „בנות אגודת ישראל“

בשנת תרפ"ו מלאו לה, לרשת בתי הספר „בית יעקב“, תשע שנים. היא מנתה אז 60 בתי-ספר בקירוב. אבל גב' שנירר ומנהיגי תנועת „בית יעקב“ הרגישו שלא די בבתי-ספר בלבד. בתי הספר כשלעצמם — עדיין אין בהם משום פתרון שלם של בעית חינוך הבנות. בנות ישראל זקוקות לבית רוחני ולאווירה-יהודית גם לאחר שהנערה מסיימת את חוק לימודיה ועוזבת את ספסל הלימודים. בבתי-הספר היו הבנות לומדות כרגיל עד גיל 14—15 שנה. ומה הלאה?! כיצד ניתן להבטיח, שכל מה שתלמד נערה זו בבית הספר, יישאר בלבה לעולם? התשובה לכך ניתנה עם יסוד הארגון של „בנות אגודת ישראל“. הועידה המייסדת כונסה בלודז', שנת תרפ"ו, על ידי גב'

ד"ר שמואל דויטשלאנד

ד"ר יצחק ברויאר

יהדות התורה — במאבקים נגד ההשפעות הנפ-
סדות של עתונות התקופה, ובחינוך הכרתם של
המוני החרדים.

ערב הכנה"ג הראשונה התחיל להופיע בוורשה
העתון היומי ביידיש „דער יוד“. אח"כ הוסב
שמו ל„דאס אידישע טאגבלאט“ שהופיע בתדירות
עד לימי ההשמדה הנאצית. ביסוד העתון וביסוסו
השקיעו עבודה חלוצית רבה העסקנים: ר' מנדל
ור' משולם קמינר, ר' משה דייטשר מקראקא, ר'
אייזיק בר אקרמן, ר' אברהם מרדכי רוגובי, ז'
אחרים, ששאבו תמיכה מוסרית רבה אצל ה-
אדמו"ר מגור זצוק"ל. המעורר הראשי להוצאת
עתון חרדי. ימים רבים חלפו עד שאנשי-שלומו
החלו „להאמין“, כי גם יהודים חרדים „מסוגלים
לכתיבה“, ואין צורך דוקא לתמוך בעתונות ש-
השקפותיה מנוגדות לתורה — אולם בעיקר היה
זה הישגו של העתון עצמו שהצטיין ברמה מק-
צועית גבוהה.

בשנים האחרונות לפני השואה נהפך להיות
„דאס אידישע טאגבלאט“ לעתון בה"א-הידיעה
של היהדות החרדית. התוכן הפובליציסטי והספ-
רותי לא פיגר במאומה לגבי עתונים יהודיים
אחרים. באותו זמן מילא משימה היסטורית, ה-
עתון שחרר את היהודי הדתי מתסביך הנחיתות,
שסבל ממנו בעבר, וטיפח את ההכרה ותפיסת-

שרה שנירר ור' אליעזר-גרשון פרידנוון. לויעדה
באו רק נציגות של שש קבוצות. אולם תוך שנים
אחדות נסתעף גם ארגון זה, כמו תנועת „בית
יעקב“ בכללה, לתנועה מרכזית של בנות ישראל
החרדיות. קבוצות ה„בנות“ נעשו למרכז, שבו חר-
סיפו הנערות היהודיות, אחרי גמר חוק-לימודיהן
בבתי-הספר „בית יעקב“, לקנות חכמה ותורה
ולהשתלם לחיות חיי תרבות וחברה ספוגי מסורת
טהורה בקרב חברות הקרובות להן ברוחן ובהש-
קפותיהן. בקבוצות הללו נתחזקה בלב הבנות
ההרגשה שהן חלק בלתי נפרד מציבור חרדי
מאורגן בעל אורח-חיים אחיד ומגמה משותפת
אחת. המורה של „בית יעקב“ בעיירה הפולנית
עמדה, כמעט תמיד, גם בראש קבוצת ה„בנות“.
לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה, פעלו בפולין
כשלוש מאות קבוצות של בנות, ובהן יותר מ-
15,000 חברות מאורגנות. אחד האישים הבולטים
שהשפיעו ביותר על תנועת ה„בנות“ הוא הג"ר
דוד מינצברג זצ"ל מאוסטרוב-מאזובייצק שכיחן
לימים ריש-מתיבתא בישיבת חכמי לובלין.

עוד לא הגיע זיום לערוך את סיכום הישגי
אגו"י בתחום החינוך, הישגים שעיצבו את דמותם
של דורות שלמים, וקבעו באופן מכריע את עתיד
היהדות. בצדק התבטא פעם ד"ר יצחק ברויאר
ז"ל, מראשי התנועה, כאשר שאל אותו מנהיג
ציוני „מה עשיתם למען עתיד האומה“? והשיבו:
„אתם אולי הקמתם הרבה בתים, קיבוצים, כבי-
שים, נטעתם פרדסים, אבל אנחנו הקימונו בנים
ובנות נאמנים ומסורים לעמם — ועוד תשפוט
ההיסטוריה אי-פעם מה משניהם עדיף?!“

עתונות וספרות חרדית

הישג חשוב נוסף של אגו"י בתקופת „בין כנסיה
לכנסיה“ יש לראות בעיצוב עתונות חרדית עצ-
מאית. עתונות זו, שהתפשטה וגדלה הן בכמות
והן באיכות, נעשתה הנשק היעיל ביותר של

החיים שלו ושל בני משפחתו ברוח תורה ומסורה. לא עוד נעלב היהודי שומר-תורה כשפתח את עמודי העתון היומי, כפי שזה היה בעבר, למקרא השמצות וחירוף כל היקר והקדוש לישראל. לא עוד התיירא להכניס הביתה עתון יהודי, בחששו מפני השפעה אנטי-מוסרית, למקרא סיפורי תו-עבה אשר מילאו את טורי העתונות החילונית. הנה אוחו הוא בידי עתון המדבר למענו ומדבר אליו. הנה העתון שלו.

ו, "דאס אידישע טאגבלאט" לא היה העתון ה-יחיד של אגו"י. עתון יומי נוסף בשם "דער היינט" הופיע בריגה ביזמת המנהיגים המקומיים של אגו"י ר' מרדכי דובין זצ"ל ור' שמעון ויטנברג הי"ד. פרסומים אחרים, כתבי עת, ירחונים וכדו', הופיעו במספר רב של ריכוזי התנועה. מהם ייזכרו: "אורטודוקסישע יוגענד בלעטער", בטאון צא"י בפולין, בעריכת ר' אברהם מאיר קרונגראד הי"ד, שהופיע הופעה סדירה כ-13 שנה. כבר הזכרנו את ירחון "בית יעקב" – בטאון תנועת האשה והבת החרדית, בעריכת ר' אליעזר גרשון פרידנזון, שבמשך 17 שנה מילא תפקיד חינוכי כביר ביהדות פולין כבמה ספרותית מעולה על טהרת הקודש (ונמשכת הופעתו פה בארה"ק זה בעשרים שנה ביזמת הרב פנחס יעקב לויז שליט"א). בטאון פא"י, "אידישע ארבייטער שטי-מע", בעריכת ר' פלק לנדנברג ור' משה גירשט הי"ד, שהופיע לפרקים כשבועון וכירחון במשך קרוב ל-12 שנה. שבועון חרדי בשם "דאס ווארט" הופיע בוילנא, בעריכת רבי יוסף שוב הי"ד, איש-אמוניו ומנושאי-כליו של הגר"ע גרודזנסקי, בטאון רב-השפעה בעולם הישיבות ובקרב יהודי מחוזות-הספר ("קרעסן") של פולין.

משנה לשנה גדל מספר הבטאונים האגודאיים, בשפות אחדות, שהופיעו במקומות שונים. היו אלה ה"איזרעאליט" ו"נחלת צבי" בגרמניה, אי-דישע פרעסע" בווינה, "דגלנו" ו"דרכנו" (שניהם

בלשון הקודש) בוורשה (בעריכת ר' אלכסנדר זושא פרידמן ור' אלימלך שטייאר הי"ד), "הנא-מן" בטלז, "דאס אידישע לעבן" בקובנא, "קוי ישראל" בירושלים, "די וואך" בקישינוב, "דעו אידישער פריינד" בצ'רנוביץ, "די יידישע יוגענד" בפרסבורג ועוד הרבה. בערי השדה של פולין בלבד הופיעו עשרות עתונים מקומיים. לדוגמא: "דאס אידישע וואכנבלאט" בבנדין, "אונזער ציי-טונג" בקאליש, "דאס יידישע לעבן" בפיטרקוב, "וולוצלבקר טריבונע", "אונזער לעבן" בקראקא, "אונזער וועג" בשדליץ, "אונזער ווארט" בלומז'א (בעריכת ר' יחזקאל רוטנברג מנהל הוצ' "נצח"), ועוד ועוד.

כן הוקמו מספר הוצאות ספרים: "סגולה" ו-"מסורה" בלודז, "ישורון" בוורשה, ומוסדות נו-ספים, שיזמו יצירת ספרי לימוד וקריאה משוכ-ללים עבור בני-הנעורים וטרחו להפיצם בקרב הציבור החרדי.

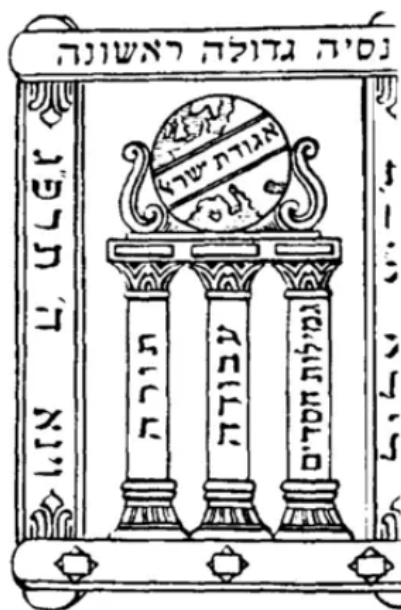
מפעלים ופעולות

באותם ימים ש"בין כנסיה לכנסיה" נעשתה מטעם אגו"י העולמית פעילות מדינית ענפה. באי-כח התנועה עשו מאמצי השתדלות מרובים בחוגים ממשלתיים ובארגון "חבר הלאומים" ב-מטרה להשיג הכרה מלאה בשוויון-הזכויות של קהילות חרדיות נפרדות בא"י. המאמצים הוכתרו בהצלחה, והנצחון האגודאי הזה בעימות עם הציונים קיבל משמעות כפולה, כשאגו"י בארץ הצליחה לארגן עשרות אלפי "יוצאים" מקהילות הועד-הלאומי. קודם לכן התנהל משא-ומתן מדיני ממושך עם ב"כ הציונים והממשלה הבריטית מסביב ל"חוקת הקהלות" ובשאלת שיתוף הפעו-לה עם הסוכנות היהודית לא"י.

כמו כן פנתה אגו"י למספר ממשלות, כשהיתה השעה צריכה לכך, להגן על זכויות היהודים בנו-סאים מגוונים. עבודה מסועפת נעשתה להגנת

התורה" שהשתדלה להשכין שלום בין העדות והרבנים בישוב הישן. באותו פרק הוקמה באגו"י בוורשה המחלקה הארצישראלית, בראשות הרב פנחס יעקב לויין שליט"א, שריכזה את מירב הפעולות הארצישראליות בתחומי הכשרה עליה והתנחלות. ממחלקה זו יצאה היוזמה לייסד במקור-מות שונים בפולין וברומניה, "קיבוצי הכשרה" עבור צעירים שהתעתדו לעלות ארצה. מכאן, במדה רבה, התנהל המאבק החריף עם הציונים על מיכסת ה"סרטיפיקטים" שהוקצבו לחרדים. כמו"כ החלה אגו"י בהכנות לייסד קיבוצים חק-לאיים משלה בארץ-ישראל.

עוד שורה של פעולות חשובות נעשו בימים הללו ש"בין כנסיה לכנסיה" בתחומים כלכליים ופילנטרופיים. בפולין נוסדה ביזמת אגו"י רשת של בנקים עממיים שהתפתחו באופן מרשים. הו-קמו בתי מחסה ליתומים בארצות שונות. נערכו מגביות למען ילדים פליטים בגרמניה ועבור מבצע משלוח מצות ליהודי בריה"מ. ארגוני אגו"י בכל אתר רשמו הישגים חשובים בתחומי הפעילות לחיזוק הדת, שמירת שבת, טהרת המשפחה ו-כיו"ב, וחלק גדול מהפעולות התגשם הודות למסירותם של צעירי אגו"י בכל אתר, שבכל מרצם והתלהבותם התאמצו לרומם את קרן ה-תורה והיהדות — בקום-ועשה.

סמל
חכנסיה
הגדולה
הראשונה

הרב מנייטרא והרב קלמן ובר מפיסטאן זצ"ל

השחיטה היהודית הכשרה באותן ארצות שמת-נכלים אליה. בשאלת הריפורמה בלוח השנתי, המהווה איום על שבתות ומועדי ישראל, פרי יזמת חברים שונים צוררי ישראל בארגון "חבר הלאומים" — נעשו מטעם אגו"י פעולות הסברה חיוניות לסכל את המזימה בעודנה באיבה. אף הוקמה לשכה משרדית מיוחדת למטרה זו.

הישגים נכבדים צברה אגו"י באותו פרק בתחום הפעילות הארצישראלית. "קרן הישוב" נעשה מכ-שיר כספי לחיזוק ההתיישבות החרדית בא"י, אחזקתם של מפעלי חינוך תורתיים, ותמיכה בעו-לים החדשים. לאגו"י שמור חלק נכבד ביסוד ובבנין העיר בני-ברק שהתחיל באותן השנים ש"בין כנסיה לכנסיה". המייסד החלוץ ר' איטשה גרשטנקורן ז"ל התחיל את צעדיו הראשונים במשרדי אגו"י בוורשה וכמו"כ עמדו לימינו ראשי התנועה בשלבים הבאים (ראה על כך במפורט בחפר "חבלי יוצר" מאת כותב השורות). מסעותיו אל הרבי מגור זצוק"ל לארץ ישראל, וקריאתו לחרדים שיעלו להשתקע בא"י ולהשקיע בה את רכושם, יצרו גל אדיר של עולים חרדים מפולין ומשאר ארצות שהשפיעו על צביונו של הישוב החדש בערים ובמושבות. באחד מביקוריו עמד הרבי זצוק"ל בראש משלחת מטעם "מועצת גדולי

הכנסיה הגדולה השניה

(וינה: ה' – י"ב אלול תרפ"ט)

במקביל התקיימו בווינה בימי הכנה"ג כינוסים עולמיים של ארגוני „צעירי אגודת ישראל“, „פון-עלי אגודת ישראל“, „נשי ובנות אגודת ישראל“, בהשתתפות מאות צירים וצירות מרחבי תבל. כן נערכה באותו זמן ועידה עולמית של מחנכים חרדים והשתתפו בה עשרות אישים דגולים מראשי וטובי החינוך התורתי בכל הארצות. בכינוסים הללו ניתן היה לראות בעליל את היקף הסתעפותה של אגו"י והכוחות הגלומים בתוכה.

בהתאסף ראשי עם

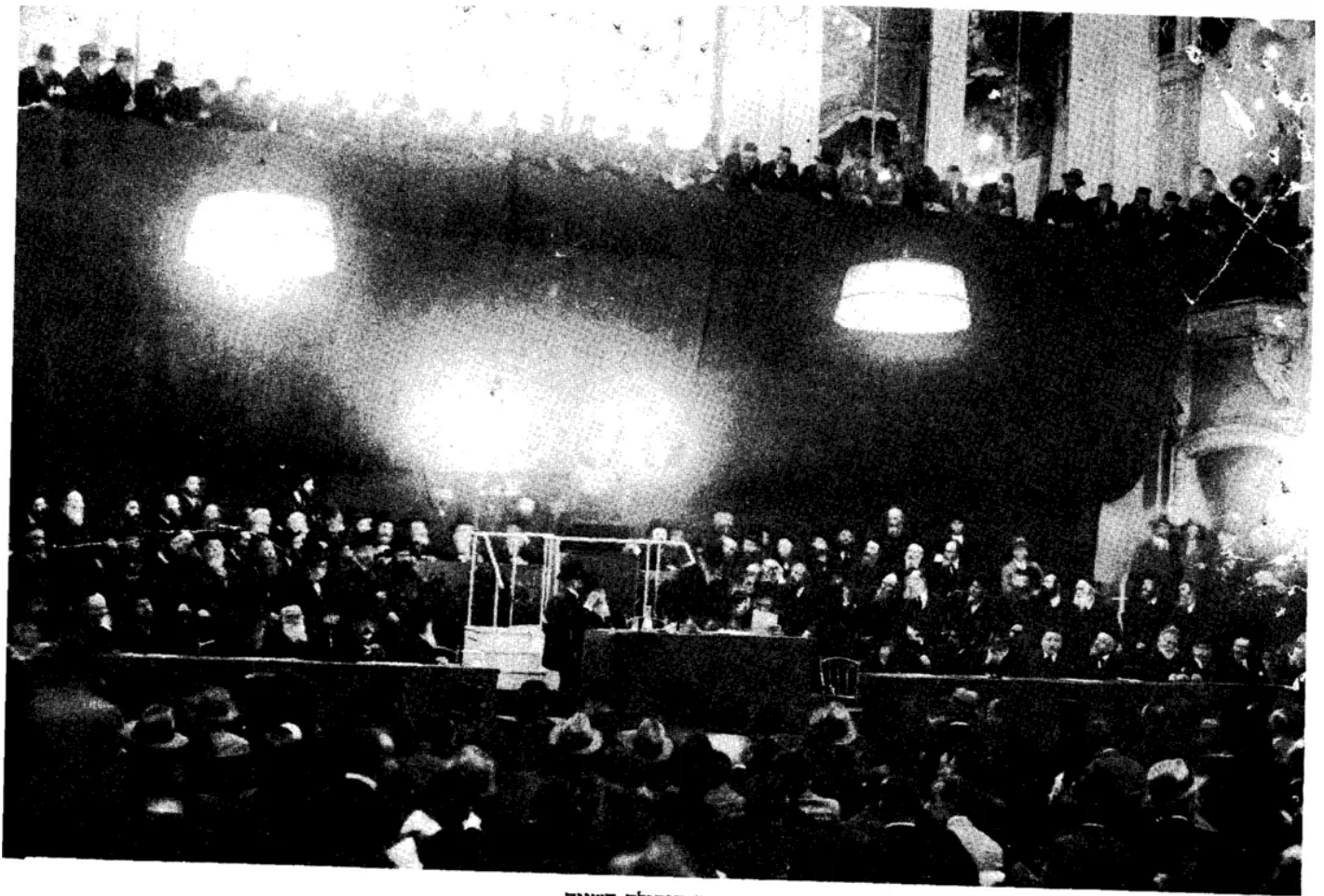
בכנסיה הגדולה ה-2 הורגש היעדרם של גדולי ישראל, ממשתתפי הכנה"ג הראשונה, שהלכו ל-עולמם בשנים שחלפו מאז כמו: האדמו"ר מסוכטשוב בעל „שם משמואל“, הג"ר מאיר דן פלוצקי, האדמו"ר מראדזין, הג"ר מאיר אראק – וכן ה„חפץ חיים“ הישיש שבחולשתו המופלגת לא היה מסוגל לבוא; ומכל-מקום הצטיינה אף כנסיה זו ברוב פאר והוד כפי שמתואר ברשמים ממעמד הפתיחה החגיגית לאמור:

„העינים מוקסמות מן המראה הצירי הנדיר... מסולתה ומשמנה של יהדות התורה... במת הנשיאות טובלת בקטיפה ובשיראין... גדולי הרבנים והאדמורי"ם מפולין, גאוני ליטא המפורסמים, הרועים הרוחניים של יהדות התורה במערב אירופה – כל הדיוקנאות הזוהרים אלינו מלמעלה למטה: „והיו עיניך רואות את מוריך“. הקהל העצום, כארבעת אלפים איש, שרוי במתח רציני. באולם ריחפה יראת הרוממות, האוירה חגיגית

ביום השלישי, ה' באלול תרפ"ט, נפתחה בווינה (באולמי „זופיאן“ רח' מרקסר 14) הכנסיה ה-2 גדולה של הסתדרות אגו"י העולמית. אל הכנסיה באו 408 צירים שנבחרו ע"י ההסתדרות-יות של אגו"י ב-20 ארצות, מאות אדמורי"ם ורבנים מפורסמים מראשי הדור, פרנסי קהלות ועסקני ציבור עם קרוב ל-3,000 אורחים מכל קצויה תבל.

הכנסיה הגדולה השניה התקיימה במשך שמונה ימים רצופים ומשתתפיה דנו בעשרות נושאים ובעיות: חיזוק הדת, שבת, טהרת המשפחה, חינוך הבנים והבנות, קהילות, מצב היהודים ברוסיה הסובייטית, מצבם הכלכלי של יהודי פולין, ארץ-ישראל, וכן ענינים בינלאומיים שעמדו בעת ההיא על סדר יומו של „חבר הלאומיים“ כדוגמת האי-סור על השחיטה היהודית וריפורמה בלוח השנתי. נשמעו סקירות ודוחי"ם, הועלו תביעות, הצעות ותכניות. נערכו ויכוחים, שהיו לעתים סוערים למדי, אולם בעיקר היו אלה חילופי-דעות ביחס לאמצעים ולדרכי הפעולה, בעוד הכל תמימי-דעים מסביב לעקרונות ולעיקרי הדברים.

ימי הכנסיה חלו תיכף אחרי שהתחוללו בא"י פרעות הדמים והטבח שערכו הערבים בחודש מנחם-אב תרפ"ט ביהודי חברון ותלמידי הישיבה „כנסת ישראל“. פלצות אחזה את העולם היהודי כולו למשמע הטבח, והיה זה טבעי בהחלט שהמצב בא"י לא ירד מסדר יומה של הכנה"ג בכל שמונת ימי הדיונים, למרות שהוטל עליה לדון בעשרות עשרות נושאים וסעיפים.

מראה הבמה בפתיחת הכנסיה הגדולה השניה

דויטשלנדר, הרב לוויטון מנורבגיה, רבי אליעזר האגר בנו של האדמו"ר מוויזניץ, פרופ' מנחם ליעבן מפראג, הרב יוסף צבי קרלבר מהמבורג, רבי יעקב חנוך סנקביץ מירושלים, ועוד אישים ידועי-שם. במרכז בימת הנשיאות, בתווך, יושבים שלושת ראשי התנועה: רבי יעקב רוזנהיים, הרב ד"ר פנחס כהן, ורבי יצחק מאיר לויין...

אולי מבחינה מסויימת עוד עלתה כנסיה גדולה זו על קודמתה. הכנה"ג הראשונה בישרה לבית-ישראל אידיאל נשגב. בכנה"ג השניה התבשר העולם היהודי על הישגים עצומים בכל תחומי העשיה שכבר נהפכו למציאות. ב-6 השנים שחלפו

ורצינית. "פחד" ו"רחב" מהולים אהדדי, בבחינת "וגילו ברעדה..." על הבימה המרכזית יושבים חברי "מועצת גדולי התורה" ובתוכם: האדמו"רים מגור וטשורטקוב, רבי חיים עוזר מוילנא, האדמו"רים מסדיגורה, סוקולוב, פילץ, סוכטשוב, סלוינים, והגאונים רבי יהודה לייב צירלסון, רבי מאיר שפירא, רבי מנחם זמבא, רבי אהרן לויין, ורבי עקיבא סופר. ליד שולחן הנשיאות נראים בין השאר: הרב עזרא מונק מברלין, רבי ישעיה פירשט מוינה, הרב ד"ר טוביה לונשטיין ור' חיים ישראל אייז מציריך. רבי משה בלוי וד"ר משה וואלך מירושלים, ד"ר נתן בירנבוים וד"ר שמואל

אספנו פה רק למען קידוש שמו ית', כי יערה רוח ממרום על דיוני הכנה"ג המיועדת לסלול ולהתוות דרך וכיווני-פעולה ליהדות התורה בימים יבואו. המשיך בהעלאת זכר הקדושים הרוגי חב-רון, שנטבחו בידי הערבים, לקול בכי עצור של קהל האלפים. הזכיר את גדוה"ת מראשי אגו"י שנפטרו מאז הכנה"ג הקודמת, והפטיר בהכרזה: „לפני שש שנים הציגה אגו"י לעם את השאלה, אם יש את נפשם להמשיך את דבר ה' ברחוב היהודי, ולקול הקריאה הזאת כבר נענו בחיוב אלפי אלפים נשמות מישראל. אנו בטוחים שרעיון אגו"י יחדור בכל שכבות העם ולא ירחק היום שהכל יכירו כי אין שום מטרה ותוכן לעם יהודי אלא כשדבק באלקים ובתורתו". אחריו נשא דברי ברכה מרגשים הרה"ג רבי אהרן לוי, גאב"ד ריישא, בשם המועצה המרכזית. אח"כ ברכו את הנאספים בשם „מועצת גדולי התורה" האדמורי"ם מטשורטקוב וגור.

ברכת האדמו"ר מטשורטקוב

האדמו"ר רבי ישראל מטשורטקוב פותח בקול נרגש ורוטט: „שבח והודיה לקב"ה שהחיינו ו-קיימנו לשעה הזאת... יהא רעוא שהכנסיה של כלל-ישראל תהפוך להיות כנסיה של ארץ יש-ראל... שנזכה לקיים את הכנסיה הגדולה הבאה בירושלים... שהקב"ה בכבודו ובעצמו הוא יולי-כנו שמה..."

בהמשך דבריו קשר נהי ובכיה לקדושי ארץ-ישראל: „הלב דווי כשנזכרים בכל הדברים הקדו-שים שהיו לנו בא"י, כל נימי הלב רועדים — מה לו לאב שהגלה את בניו. אהה, אב קדוש, מתי תשיב אותנו בחזרה לירושלים?!"

„מבית המקדש נותר לנו רק שריד, הכותל המערבי, אשר אנו מאמינים כי לא זזה שכינה משם. שלמה המלך ביקש כי מן המקום הזה תעלינה כל התפלות שיהודים שופכים שיח לפני

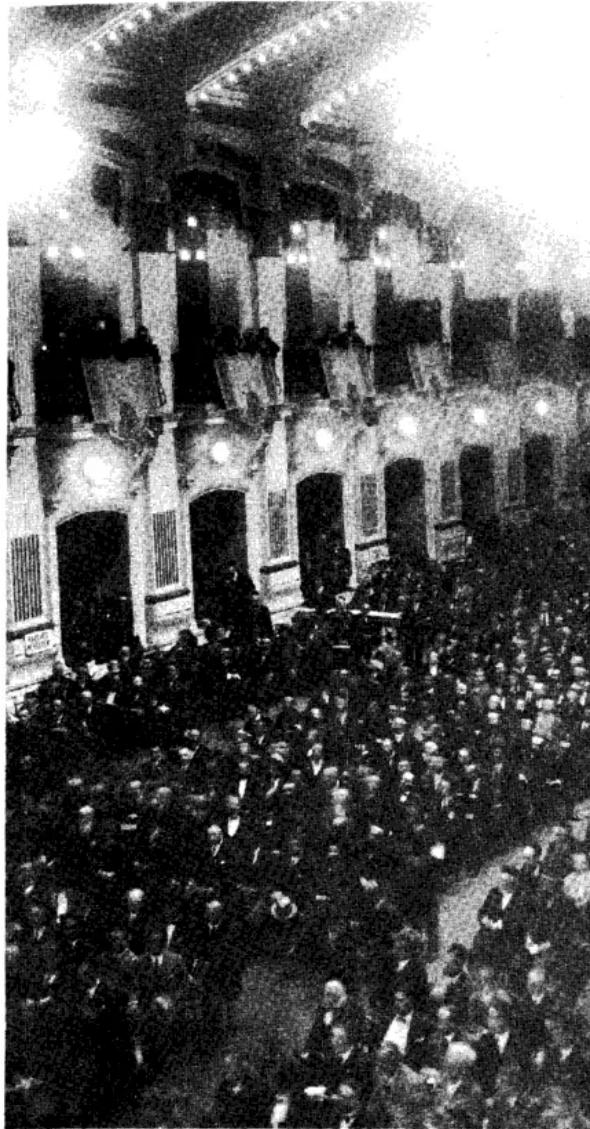
בין כנסיה לכנסיה, מתרפ"ג עד תרפ"ט, גדלה אגו"י — במיוחד בארצות מזרח ומרכז אירופה — לתנועה אדירה עם מאות אלפי חברים, והספיקה להקים רשתות חינוך תורתי לבנים ולבנות, נוסדו ארגוני נוער של צא"י ובנות אגו"י, תנועת פועלי אגו"י וארגון נשי אגו"י, שביחד היו לגיון עצום נאמני תורה ולוחמי מלחמות השם. לגיון זה עצר במדה ניכרת את זרם הבריחה מן היהדות, זרם שהיה גואה ברחוב היהודי לפני יסוד אגו"י, ללא הפסקה.

נוסף לכך במאות ערים ועיירות יהודים אשר בפולין, ליטא, לטביה, ושאר ארצות, פתחו חיילי אגו"י באופנסיבה רבתי לכיבוש הקהילות מידיהם של האפוטרופסים החילונים, פעילי הציונות, הסו-ציאליסטים וכיו"ב וניצחו נצחון מזהיר. לדוגמא: אגו"י בפולין, הודות לתודעה העצמית ולרוח המאבק שהפיחה בהמונים, הצליחה לכבוש ההג-מוניה בקהלות הגדולות: וורשה, לודז', קראקא, קאליש, ובעוד הרבה מקומות, עם שהוכיחה כי יהודים שומרי-תורה מסוגלים לנהל את החיים החברתיים בכשרון ובתושיה לא פחות מזולתם. במשלחת הפולנית לכנה"ג נמצא מספר מכובד של „סנטורים" צירי-פרלמנט וחברי עיריות שייצגו בכבוד את המוני החרדים במוסדות הממלכתיים של פולין החפשית.

עם מטען-הישגים כזה באו מנהיגי אגו"י ל-כנסיה הגדולה. לא ייפלא, אם כן, שאחד הדברים הראשונים שעשו גדולי הדור בכנסיה זו היה להכתיר את הנשיא העולמי של התנועה רבי יעקב רוזנהיים בתואר החשוב „מורנו הרב" לאות הוקרה.

סדר יומה של הכנה"ג: מעמד הפתיחה

במושב הפתיחה החגיגית, מעמד עתיר השראה, דיבר ראשון הרב ד"ר פנחס כהן בשם הועה"פ העולמי. פתח בתפלה חמה לאלקים, אשר הת-

באולם הגדול בדיון מעשי

עצות כדי לחזק את היהדות. כשהתורה מדבר על נביא שקר, מסית ומדיח, כתוב באמצע פרשה זו „אחרי ה' אלקיכם תלכו ואותו תיראו ואת מצותו תשמורו ובקולו תשמעו ואותו תעבודו ובו תדב- קון" בלשון רבים, ואחרי כן כתוב „והנביא ההוא יומת". בפרשת עקב נאמרו הדברים בלשון יחיד „את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד", וזה משום

כסא הכבוד. עכשיו באו פראים, רוצחים, שהוסתו ע"י יד מכוונת, ודם יהודי טהור נשפך כמים... „חברון, מקום מנוחת אבותינו הקדושים, היכן שישבו צעירים והתייגעו בתורה. עכשיו באו רוצ- חים והרגו אותם... ווי, ווי... מבליגיתי עלי יגון, עלי לבי דוי... היינו רוצים להבלג, להתנחם, אבל לבנו כואב מאד..."

„מצב היהודים ברוסיה מבהיל ונורא מאד. זוהי גזירת שמד. מי שמלמד תורה לילדי ישראל מושלך לכלא. טהרת המשפחה בסכנה. אנו רו- אים, רחמנות, באיזה מצב נמצאים רוב בני. עד מתי, רבון העולמים, עד מתי זה יתארך? אימתי יבוא סוף וקץ לצרותנו? אהה! אוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם!"

לבסוף חזר האדמו"ר והכריז בנימה של הת- אוששות: „למרות הכל עלינו להתחזק ולהאמין שהקב"ה יושיענו. דבר ה' יקום לעולם, בהכרח יהיה לו קיום, אלא אנו מבקשים שיושיע אותנו לאלתר. היחיד איננו מסוגל להושיע. זוהי, אם כן, ישועה מן השמים שנוסדה אגודת-ישראל. לכן מחויב כל יהודי לתמוך באגו". הכנסיה הגדולה הראשונה היתה בבחינת „ושמענו", ללמד מה רוצה אגו", ולא כל אחד מסוגל ללמוד ענין זה, אבל הכנסיה הגדולה השניה היא בבחינת „ועשי- נו", אף אחד אינו רשאי להשתמט מן העשיה של מצוה בפועל..."

עם ה' חזקו ונתחזקה

דממת-קודש שררה באולם. הרבי מטשורטקוב השלים דברי ברכתו. עכשיו קם האדמו"ר רבי אברהם מרדכי מגור לשאת דברו. האלפים, ב- עמידה על רגליהם, הקשיבו בדריכות לבל יאבדו אף מלה.

הרבי פותח במלים „עם ה' חזקו ונתחזקה" וממשיך: „אגודת ישראל נוסדה לחזק היהדות. ישנם הסתרות מכל הצדדים, אי לכן צריכים לחפש

שבמקום שיש מסית ומדיח מוכרח להיות כח הרבים. כיום ישנם מסיתים ומדיחים ונביאי שקר בכל הפינות. צריכים התחזקות בכל הלשונות והעצות שהתורה נותנת. כל חבר אגו"י צריך לחזק את היהדות אצלו, אצל בני ביתו, ואצל ילדיו, וכך זה יהיה לברכה. יחידים אינם מסוגלים לפעול מאומה. אני נותן את ברכתי שתהיה זאת כנסיה לשם שמים שסופה להתקיים, היינו שמביאה לידי קיום, ותביא ברכה ליהדות כולה".

אתה תקום תרחם ציון

בהמשך הישיבה השמיע ד"ר נתן בירנבוים את משאו המלהיב על הנושא „ישראל והמשבר הדתי באנושות של ימינו". אחריו דיבר רבי יעקב רוזנ-היים, שהזכיר בבכי נסער את המאורעות בא"י, וקרא לשמוע את קול ה' הקורא אלינו שנחזור בתשובה. עוד דיבר על יחס החרדים לא"י בהווה: „רק השקפות ותיאוריות פילוסופיות הנן מוגבלות. מצוה והלכה שרירים וקיימים בכל עת. מצות ישוב א"י היא בתוקפה לגבינו תמיד. על כתפי הישוב-הישן שלנו, צמח שם הישוב המודרני, שכן לגבינו זוהי מצוה שלא הזמן גרמא. אפילו כאשר הכל מיואשים ומליאי פחד בענין הארצישראלי, היהדות החרדית לא תתכחש לא"י אף פעם, כי א"י קושרת אותנו עם הקב"ה ותורתו, ואתה ה' תקום תרחם ציון כי עת לחננה".

נשיא התנועה חזר וביטא עמדתה המקורית של אגו"י מימות הומבורג וקטוביץ: יחס שלילי לציונות ויחס חיובי לבנין הארץ כשלעצמו. אגו"י מתייחסת בשלילה גמורה להשקפת הציונים, כאי-לו מדינה עברית עצמאית תפתור את בעיותיו של העם היהודי, באשר לא ככל הגוים בית ישראל וגורלו לא נחתך בחוקיות האופיינית לשאר עמים. אין צורך להוסיף שאגו"י מתנגדת ולוחמת בשאיפה הציונית המזויעה לעצב מחדש את עם ישראל לפי הדוגמא של עמים אחרים.

אך עם זאת אגו"י מתייחסת בחיוב ורואה מתפ-קידה להשתתף במאמצים לבנין הארץ ויישובה ברוח התורה, במיוחד לאור האפשרויות החדשות שנוצרו עקב „הצהרת בלפור", הן מבחינת קיום המצוה של ישיבת א"י הנוהגת אף בזמן הזה, כהכרעת גדולי הפוסקים, והן כדי לפתור מצוקתם החומרית של המונים יהודיים.

ה"דף היומי" – הערך הנשגב ביותר

בישיבה הראשונה של מליאת הכנסיה הגדולה, שהתקיימה שעות אחדות אחרי הפתיחה החגיגית, התרחש אחד המומנטים היפים ביותר של הכנה"ג. באותו יום עמדו לסיים מס' זבחים מלימוד ה"דף היומי". והנה נקרא הגר"מ שפירא זצ"ל; מחולל הרעיון, לסיים בפומבי את המסכתא ולהשמיע את ה"הדרן". במשך יותר משעתיים ריתק הגאון את צירי הכנה"ג בנאומו הרעיוני המבריק, כיד ה' הטובה עליו, שהעלה את הקהל לספירות גבוהות וכשסיים יצאו במחול „ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם".

חלק מנאומו הקדיש הגר"מ ל"דף היומי" ב-אמרו: „בכנסיה הגדולה הראשונה נוצר המפעל הרוחני הכביר של ה"דף היומי". היה זה הערך החשוב והנשגב ביותר, שהכנסיה הגדולה העניקה לאומה הישראלית, לדורי-דורות. ואם לפני שש שנים היה רעיון ה"דף היומי" בגדר דמיון הן כיום הוא הפך למציאות חיה. אני גופי נסעתי ונדדתי וביקרתי הרבה, ובכל מקום פגשתי קבוצות וחבורות של לומדי „דף היומי". מי יכול לשער כמה כביר ערכם וחשיבותם של 100—200 אלף דפי גמרא בתוככי התהום של העם-ארצות בימינו. איזה מספר עצום היה מתקבל אם נכפיל את הסיפורה של רבע מיליון לומדי ה"דף היומי" שהספיקו ללמוד 2,244 דפי גמרא. כל אומה ולשון מציינת את הימים והמועדים שלה לפי תאריך לידתה. רק האומה הישראלית מציינת את תאריך-

כיה לפי סדר התורה, כגון יום ה' לפרשת תצא, לפי פרשת-השבוע. בכך הרינו מוכיחים, כי חיינו מסודרים וכפופים תחת השגחת התורה, המכוונת את חיינו. כיום, כאשר בכל הזדמנות מלעיגים על דברי תורה ברחוב היהודי, נחוץ מאד וחיוני פי-כמה להוכיח ולהפגין שאין לנו אלא תורה אחת, וכי אותנו מחייבת ואף מכתיבה את מעשינו התורה-שבעל-פה, באותה מדה שמחייבת אותנו התורה-שבכתב. זהו תוכן הרעיון של „תאריך הדף היומי“.

עמל לליכוד העם

בהמשך דבריו התייחס לעניני „אגודת ישראל“ וקרא: „כשהעליתי את הצעת רעיון ה„דף“ ב-כנסיה הראשונה, הצגתי את ה„דף היומי“ בתור סמל לליכודם של כל מיני עדות וזרמים, מנהגים והשקפות, במסגרת האחידה של אגודת-ישראל. הגמרא מספרת לנו, כיצד נברא אדם הראשון: ראשו מעפר ארץ-ישראל, גופו מעפר ארץ בבל, ושאר האברים מעפרות שאר ארצות תבל. ה-קב"ה לא הסכים לברוא את אבי המין האנושי מעפר ארץ אחת, מכיון שליצירה כזו היתה השפעה שלילית מאד על ההתפתחות העתידה של האנושות. כן הדבר גם בתורה-שבעל-פה. הראש — המשנה, נתחברה בארץ ישראל; הגוף — התלמוד, נוצר בבבל; יתר האברים — רש"י, רמב"ם, בעלי התוספות, מהרש"א, מהר"ם, חיו כל אחד במדינה אחרת. גם באגודת-ישראל מאו-חדים פלגים שונים של היהדות החרדית, ברם, הרעיון היסודי והשאיפה משותפים לכולם: חיזוק התורה והרמת קרן הדת“.

למחרת, ביום רביעי, נמשכו ישיבות הכנסיה הגדולה. הגרי"ל צירלסון מקישינוב, שנבחר ל-יושב-ראש הכנה"ג, דיבר בהתלהבות על המשימה האגודאית המקיפה להגשים את הדרישה האלקית

„והייתם לי סגולה“. בשם רבני וינה מברך רבו של ה„שיף שוהל“ הג"ר ישעיה פירסט. רבה של פינסק, הג"ר אהרן וולקין, משמיע דברי-ברכה כנציג החרדים במחוזות-הספר („קרעסן“) שבין רוסיה ופולין, ומדבר רתת נגד החינוך הכופרני של „תרבות“ ו„בונד“ שהרעילו את הנוער.

בהמשך הישיבה נאם האדמו"ר רבי יצחק זליג מורגנשטרן זצ"ל מסוקולוב על תפקידיה המגוונים של אגו"י במטרה להחזיר עטרה ליושנה. „מצינו בעגלה ערופה“ אמר „שנחלקו בגמרא אם הראש נמצא לחוד והגוף לחוד מהיכן צריך למדוד מהראש או מהגוף. עלינו להביא עגלה ערופה על ההריגה הרוחנית בקרב מחנה ישראל, שלא עשינו למנוע את המגיפה של כפירה, ויש חילוקי דעות מי אחראי: האם גדולי ישראל הנקראים „הראש“ שלא ירדו אל ההמון ללמדו, או כלל החרדים שהם „גוף“ האומה שלא שמעו לקריאה, לעבוד למען חיזוק הדת. בכנסיה הגדולה נפגש „הראש“ עם „הגוף“, גדולי ישראל עם ההמונים הרחבים, ומכאן צריך לצאת מעשה החזרת עטרה ליושנה, להפסיק את זרם ההפקרות אצל יהודים. למען נוכל להגיד מהיום: ידינו לא שפכו את הדם הזה“.

בישיבה נוספת שהתקיימה באותו יום רביעי, הביא את ברכת פועלי אגו"י ר' זלמן ינקלביץ, שהכריז בשם חבריו על נכונותם לסייע לאגו"י במשימה לעצור את זרם הנשירה מהיהדות. אחריו בירך זקן בית אגו"י ר' וולף פפנהיים מוינה.

לפתע קם שאון אדיר במליאת הכנסיה. הכל בגלל „טעות קטנה“: הקריאו מברק שה„חפץ חיים“ יגיע מחר לוינה. קהל האלפים מתרגש, נשמעות תשואות, הצעירים פתחו בשירה וריקוד-דים, הכל מצפים בקוצר-רוח לראות את פני צדיק הדור — אך עד ארגיעה מתבררת הטעות. לא ה„חפץ חיים“ עצמו יבוא, כי-אם שליחו האישי אשר שלח באופן מיוחד מראדין לוינה, בכדי

למסור את ברכתו. הצירים משתתקים. על פניהם בצבצו סימני אכזבה. חבל שלא בא... והישיבה נמשכת. רבי אהרן באקשט, גאב"ד לומז'א, משמיע דברי התעוררות ועידוד בהתאם לסיסמת הרבי מגור, "עם ה' חזקו ונתחזקה". ר' אליעזר גרשון פרידנזון מלודו' מדבר על הצורך בעתונות במערכת הסברה האגודאית. ד"ר משה אוירבך מפרנקפורט קורא לחברים לשאת יותר בנטל הכספי של פעולות התנועה. ר' אהרן גודמן מלונדון תובע לשתף יותר את הצעירים, חברי צא"י, בכל ענפי הפעילות. הרב ל"י כהנא מברוק-לין אומר שבארה"ב יש כר נרחב לאגו"י ואלפי יהודים כמהים לדבר התנועה. הרב שמואל דוד לאסקי, אב"ד סמפולנא, מחווה דעתו להניח את כובד-המשקל העיקרי של הפעילות האגודאית בעיני חינוך תורתו. ר' יוסף משה הבר ור' יעקב רוזנהיים דנו בשאלות מעשיות שהועה"פ התחייב לטפל בהן.

על הפרק: "קרן התורה"

בחמישי בשבת, היום השלישי לדיוני הכנה"ג, התקיים דיון על פעילות "קרן התורה". פתח האדמו"ר רמש"י פרידמן זצ"ל מסדיגורה, נשיא הקרן, ואחריו מסר המנהל ד"ר שמואל דויטש-לנדר סקירה מקיפה על מצב החינוך בקיבוצי היהודים בלוי דו"ח על פעולות "קרן התורה". בארצות מערב-אירופה ניכר שינוי לטובה, מתחזקת השאיפה להעניק חינוך דתי לילדים, אך בארצות מזרח-אירופה המשבר בעיצומו. ממיליון ילדים שקיבלו חינוך דתי לפני מלחמה"ע הראשונה ירד המספר ל-300 אלף — ו"קרן התורה" מתמודדת עם המצב לשפרו. כל זה אמור בנוגע לחינוך הבנים. ביחס לחינוך הבנות לא התקיימו בעבר שום מסגרות חינוכיות והישגי "קרן התורה" הם עצומים הודות ליסוד רשת בתי-הספר "בית יעקב".

להלן סיפר הנואם על קשיי הפעילות החינוכית בא"י מפני חוסר אמצעים, על תמיכת "קרן התורה" בישיבות, על העזרה לבני-תורה שנמלטו מהגיהנום הסובייטי, על משלוחי מצות לפסח עבור יהודי רוסיה, ועל מפעלו הנאדר של הגר"מ שפירא בהקמת "ישיבת חכמי לובלין". עוד דיווח על תכניות-לימודים שהכינה "קרן התורה" עבור בתי הספר בהתחשב עם הדרישות הממשלתיות מחד והשאיפה החינוכית-תורתית מאידך, על הרשתות החינוכיות, "יבנה" בליטא ו"חורב" בפולין שהתארגנו ביזמת הקרן, על המרכז הפדגוגי שמו"ל ספרי קריאה ולימוד כשרים, ועל מאות קורסים ושיעורי-ערב שיזמה הקרן ומבצעת בקרב החוגים: צא"י, פא"י, בנות אגו"י. לבסוף תיאר בהרחבה את השגשוג המפליא והמרנין של תנועת "בית יעקב" אשר הוא, כשמש זורחת על פני האופק החשוך" ומוסיף והולך. התנועה "בית יעקב" כבר מקיפה עכשיו 151 בתי-ספר עם 18 אלף תלמידות, ועדיין מונחות לפנינו בקשות מ-600 ערים ועיירות בפולין לייסד אצלם בי"ס "בית יעקב", אלא שאין בידינו אמצעים מספיקים. אחרי ד"ר דויטש-לנדר השלים את הסקירה מנהל מרכז "קרן התורה" בפולין, ר' אלכסנדר זושא פרידמן, שתיאר את הקשיים המיוחדים לשמור על צביון בתי-החינוך האגודאיים ולפטור את חניכיהם מחובת חינוך ממלכתי. אחריהם נאמו: הרב ד"ר ווייל מקולמר על מצב החינוך היהודי בצרפת, הרב ד"ר אליהו יונג על המצב בארה"ב, הרב ד"ר טל מהולנד, הרב רי"א הירשו-ביץ מווירבאלין שסיפר על המאבקים בליטא עם זרמי החינוך "תרבות" ואחרים, והרב ד"ר יוסף צבי קרלכר מהמבורג שנאם על הצורך בליכוד מיטב הכוחות במסגרת "קרן התורה". לקראת סיום הישיבה ברכו גדולי התורה הג"ר צבי חנוך לוי זצ"ל, גאב"ד בנדין, והגר"ר נחום וויידנפלד זצ"ל, גאב"ד דומברובה.

מראה האולם בפתיחת הכנסיה הגדולה השניה

המאבק על „סעיף 4”

והנה עובר זרם חשמלי באולם. רבי יעקב רוזנ-
היים פותח את הדיון בדבר שינוי „סעיף 4”
מתקנון-היסוד של אגו”י, נושא עקרוני, שהיווה
במשך הרבה שנים כעין סלע-מחלוקת בין חלקים
שונים בתנועה, וכמצופה, הסעיר גם את
דיוני הכנה”ג במדה גדולה. ר”י רוזנהיים גילה
שהנושא כבר מונח על שולחן מועצה”ת מזה
חמשה ימים, היא הסמכות עבורנו, וכפי שהחליט
כך יקום, אבל גדוה”ת הודיעו שפסה”ד לא יינתן
כי-אם לאחר שכל הצדדים יביעו השקפותיהם
בנדון, והוא מקוה שיתקיים „לא זז משם עד
שנעשו אוהבים זה לזה”.

על מה היה נטוש אז הויכוח? „סעיף 4”

אגרת הקודש מראדין

בישיבה נוספת, שנערכה באותו יום בשעות
הערב, הקריא שליחו של ה„חפץ חיים”, חתנו
רבי הלל גינצבורג, את אגרת הקודש שכתב אל
משתתפי הכנסיה הגדולה לזרזם בדבר תפקידי
השעה. „אמרתי וגמרתי בלבי” כתב החפץ-חיים
„להשתתף בכינוס צדיקים זה ולקחת חלק בפועל
לטכס עצה לחזק בדקי תוה”ק ומצוותיה, אכן מה’
מצעדי גבר כוננו, אשר אין ביכלתי בשום אופן
לנסוע למרחקים מפני מצב בריאותי וכוחותי
החלושים לעת זקנתי, והנני שולח לכם ברכתי
ברכת-כהן שיהיה נועם ה’ עליכם...” הצירים
קידמו את ברכת הח”ח בתרועות שמחה. כן ברך
רבי צבי-הירש פרבר בשם אגו”י בבריטניה.

לנסיבות המיוחדות שבכל מקרה. הצעת-פשרה זו של הרי"מ לוינ נתקבלה לבסוף על כל הצדדים ואושרה אח"כ בהחלטות מועצה"ת.

יומה הרביעי של הכנה"ג

בערב שבת, היום הרביעי לכנה"ג, הקריא היו"ר הרב עזרא מונק מברלין אגרת-ברכה שנתקבלה מהרבנות הראשית לא"י בחתימת הרב קוק, הרב עוזיאל, והרב אהרנסון. חתנו של ה"חפץ חיים", הרב גינצבורג, דיבר על מצבן הקשה של הישיבות. רבי יהודה לייב אורליאן מוורשה, מחנך דגול והוגה דעות, הירצה באריכות ובעמקות על התפקידים והמשימות של ארגון "פועלי אגודת ישראל" שנוסד כדי להגן על זכויותיו הסוציאליות והחברתיות של הפועל הדתי. אחריו נאם הרב בנימין זאב יעקבזון, המבורג, בשם הפועלים ה-אגודאים בגרמניה. הוא סיפר על הנסיונות והקשיים של הפועל הדתי במיוחד בעניני שמירת שבת.

ר' אברהם מאיר קרונגרד הבהיר, כי אגו"י לא תקיף בשורותיה את ההמונים, את כלל ישר-אל, עמך, אם תצטמצם בבעיות רוחניות גרידא ולא תפעל מאומה במישור הכלכלי והמעשי. רבים ממחנה החרדים הושפעו מהחילונים רק בגלל טובת-הנאה שקיבלו מהם. הכרח לפעול בענין "קמח" כמו בענין "תורה".

בסיום הישיבה העלה הרי"מ לוינ הצעות מע-שיות לפתור את שאלת לימודים מקצועיים עבור בני-הנוער, שמפני סיבות שונות אין ביכלתם להמשיך בלימוד התורה, בהקמת שורה של בת"ס וקורסים, לשכות עבודה, וקואופרטיבים בענפי חרושת וכיו"ב שיעסיקו את הפועלים באוירה דתית.

על הפרק: עניני ארץ ישראל

המושב השמיני של דיוני הכנה"ג נפתח ביום

בתקנות אגו"י אומר: לא ייבחרו למוסדות ה-תנועה אנשים המשתייכים לתנועות או ארגונים שלא הכירו בריבונות מוחלטת של התורה. הכוונה היתה לארגונים יהודיים עולמיים אשר מצע-היסוד שלהם מנוגד לתורה"ק. אולם חלק ממנהיגי אגו"י באשכנז פירשו את ה"סעיף 4" כאילו התכוון גם לחברים בקהילות כלליות (באותם מקומות שהתקיימו קהילות חרדיות נפרדות). בגרמניה נמצא מספר חשוב של יהודים חרדים, שהביעו נכונות להצטרף לאגו"י, בתנאי שיבוטל סעיף זה. חלק ממנהיגי אגו"י ראה צורך להיענות לדרישה זו — בכדי להשיג תוספת-כח ותגבורת לתנועה.

התווכחו, איפוא, בכנסיה הגדולה: חלק מהצי-רים טען שביטול הסעיף יביא לאגו"י אלפי חברים חדשים, והמדובר ביהודים יראים-ושלמים, אשר מסיבות כלשהן אינם חברים רשמיים בקהילות הנפרדות. אחרים התנגדו, בטענה, שביטול הסעיף יעמיד בסכנה את מטרות אגו"י, שצמחה, במדה רבה, מאותם חוגים שדגלו בפירוד-הקהילות דוקא — כדרך יחידה להיבדל מן הריפורמיים.

בויכוח השתתפו: רבי יעקב רוזנהיים, ד"ר עמנואל קרלברך מקלן, הגרי"ל צירלסון, ד"ר משה אוירברך, ד"ר פנחס כהן, הרב פוקס מגרוסוורדיין, ד"ר שלמה אהרמן, ה"ה הולנדר, אייזנמן, פרופ' ש. ליעבן מפראג, והרב נויפלד מנובידוואר. הדעות נחלקו לחיוב ולשלילה.

רבי יצחק מאיר לוינ, מנהיג אגו"י בפולין, הציע כעין סינטיזה משתי העמדות. "שתי ההשקפות צודקות כשלעצמן" אמר. אגו"י נוצרה כדי לשמור על הברית בין ישראל ואורייתא, ולא יתכן, שמישהו המשותף לארגון שמתכחש לתורה ימלא תפקיד מנהיגותי באגו"י. אולם, יש מקום להבדיל בין תנועה עולמית חילונית (כדוגמת ההס' הצי-נית וה"מזרחי"), לבין קהילה מקומית, ודבר זה צריכים להכריע בו המוסדות המקומיים בהתאם

בבנין הארץ גרידא, פעלו להגשים את השאיפה הציונית, "להקים מחדש את הבנין הרוחני של האומה" על יסודות חילוניים והשתמשה בכספי האומה לצרכי חינוך אנטי-דתי וכדומה.

ר"י רוזנהיים על הצהרת בלפור

במשך שעה ארוכה הבהיר רבי יעקב רוזנהיים את עמדת אגו"י בנדון והרחיב את דיבורו בנוגע לשאלה הארצישראלית בכללה לאור המצב שנוצר מאז הכרזת-בלפור. אם כל מאורע בחיי אדם פרטי מכוון בהשגחה פרטית, כל-שכן מאורע גורלי בחיי האומה הישראלית, ההכרה בזכויות העם על ארצו הקדושה, שבודאי נקבע מראש ע"י ההשגחה האלקית. מעולם לא העלינו על הדעת שבכח אנושי ניתן להשיג בית לאומי עצ-מאי. בהצהרת-בלפור ראינו אצבע אלקים, תביעה רוחנית אלינו, ולא סתם מאורע פוליטי. ממילא לא דרכי הציונים דרכינו ולא מחשבותיהם מחש-בותינו. בשעתו עזרנו להשיג את הצהרת בלפור, למרות שהציונים כעת מתעלמים מהעובדות, ומשמיעים את אגו"י כאילו התנגדה לא"י.

כאשר הבריטים דרשו מהציונים להוכיח, שבל-עדיהם לא קיים עוד איזשהו גוף אירגוני בעם היהודי, יכולנו בנקל לשים לאל את הבעלות הציונית על הצהרת בלפור, אך ידענו כי הרבה מדינות נוצריות ואנטישמיים מייחלים להזדמנות כזאת — בכדי לבטל את הצהרת-בלפור מכל וכל — ולכן החרשנו והרשינו לציונים לדבר בשם האומה, למען לא יאבדו הסיכויים להכרה בזכו-יותינו על א"י.

אולם הסוכנות היהודית נוסדה על-פי המנדט רק לצורך עניני משק ומדיניות. כשדרשו הציונים להוסיף את המלה "תרבות" התנגדו לכך הבריטים. למרות הניגודים הקוטביים בינינו היה רקע לעבו-דה ארצישראלית משותפת בין אגו"י והסוכנות, אך כיצד נעבוד במשותף למען "תרבות עברית",

ראשון, י' באלול, בדברי היו"ר הגרי"ל צירלסון. הוקראו מברקי-ברכה ששלחו: הגרי"ח זוננפלד והגר"א קלצקין מירושלים, הגר"מ זק מריגה, והאדמורי"ם מליובאוויטש, רדזימין, אוסטרובצה, אחר הוקדש דיון מפורט לעניני א"י. הרב יונתן בנימין הלוי הורביץ גולל בארוכה את מאבק הקהלות ואת נצחון החרדים בהישג "זכות היצי-אה". הרב משה בלוי תיאר את מצבם הפוליטי של יהודים בא"י תחת המשטר הבריטי. כשמסר פרטים מן המאורעות הקשים שהתרחשו בארץ בשבועות האחרונים — התייפח הקהל בבכי.

אחריו נאם ד"ר שלמה אהרמן מנהל "המרכז לעניני א"י" בפרנקפורט, שדיווח על פעולות המרכז ו"קרן הישוב" במישורים אחדים, כמו: יסוד ואחזקת בתי חינוך, בנין מקואות, עזרה למשפחות נפגעי רעידת-אדמה בתרפ"ז, קרן השמיטה, גאולת אדמות.

יחסי אגו"י — הסוכנות היהודית

בשעות הערב נאספו אלפי הצירים ואורחי הכנה"ג לישיבה מיוחדת, שהוקדשה ליחסי אגו"י והסוכנות היהודית, ובה עמד להשמיע הנשיא רבי יעקב רוזנהיים את אחד מנאומיו החריפים ביותר נגד הציונות. האולמות התמלאו עד אפס מקום. ישבו בראש כל חברי "מועצת גדולי התו-רה", שהופיעו אישית, כדי להעניק למעמד חשי-בות כראוי לו. המתח בקהל גבר מרגע לרגע. המאבק בין אגו"י והסוכנות היה אז אחד הנוש-אים המסעירים ביותר.

בהתאם לסעיף 4 של המנדט הבריטי, מסמך שניתן ע"י חבר הלאומים בסן-רימו, היתה מחובת ההסתדרות הציונית לשתף ב"סוכנות היהודית" (הגוף המוכר כלפי השלטון המנדטורי בעניני א"י) את כל הארגונים היהודיים הקיימים, אולם אגו"י נאלצה להימנע מלהיכנס ב"סוכנות", מאחר שמנהליה חרגו מסמכויותיהם, ובמקום לעסוק

עול ריבית פורק ממנו עול מלכות שמים", למה לא אמרו עבירת ריבית, אלא רמוז רמזו לדור שפל כדורנו שאי-אפשר לקיים המצוה בשלימות ולהימנע מריבית כליל, אך יש עצה, היתר עיסקא בכל הלואה, מצוה לשמוע דברי חכמים, וזה עול רבית, לשאת בעול המצוה, הרי כתוב בתורה לשונות קשים באיסור ריבית". הרבי סיים דבריו בברכת, "כתיבה וחתימה טובה" לכולם.

דיון במצבם של היהודים ברוסיה

למחרת, יום שני י"א באלול, התקיימו המושב ה-10 וה-11. הרב ד"ר פנחס כהן הירצה בכאב עצור על מצב יהודי רוסיה. פרופ' שלמה ליעבן מפראג והרב ד"ר עזרא מונק בהרצאותיהם ה- מקיפות תיארו את שאלת ההגנה על השחיטה היהודית הכשרה, לנוכח מזימות חוגים אנטישמיים בארצות שונות לאסור אותה בשם החוק, במסווה של הומאניות ודאגה לצער בעלי חיים. אחריהם נושא הג"ר אהרן לוי מריישא נאום נלהב ביותר על הנושא "שמירת שבת" שהעלה את הקהל לאוירה עילאית. הג"ר פסח פרוסקין ראש ישיבת קוברין והג"ר אברהם קלמנוביץ אב"ד ראקוב דיברו על המצב החומרי הנורא של בני הישיבות העמלים בתורה מתוך עוני ודחק. אומרים, קורא רבי פסח, שיש לנו מדי הרבה בחורי-ישיבה, ואני שואל: על 3 מיליון יהודי פולין יש לנו בקושי 7-6 אלפים בני תורה, האם זה מספיק, הלא עם ישראל צריך להפריש מתוכו שבט לוי, אחד מעשרה, היינו צריכים לפחות 300 אלף לומדי תורה!

החלטות מועצת הגדה"ת

בינתיים התקרבו הדיונים במליאת הכנה"ג אל קיצם. חברי הוועדות אף הם השלימו את מלאכתם הקשה. נידונו ונבדקו על-ידם רוב הבעיות והה-צעות המעשיות, שהועלו מעל בימת הכנה"ג

עברית בחיצוניותה, ונכרית בפנימיותה? כעת התרחשו מאורעות הדמים בא"י, בעת שנשפך דם יהודי אנו מאוחדים עם כל אחינו בני ישראל המרימים קול-מחאה נגד הערבים והממשלה האנגלית: לא נהיה כצאן לטבח! אולם בינינו לבין עצמנו שואלים אנו: האין זאת שוב, מפני חטאינו?"

החלטת מועצת גדולי התורה

בסוף דבריו, ציין, שמועצת הגדה"ת ישבה אמש על מדוכת הנושא, ואחרי התייעצויות ממושכות הח- ליטה שבמצב הנוכחי אסור לאגו"י ע"פ תורה להצטרף אל הסוכנות היהודית, מכיון שהמשימות התרבותיות שהסוכנות נוטלת על עצמה יאלצו את החרדים לויתורים מצפוניים. באוה"ח הקדוש נאמר: גסמכה פרשת עקב המסתיימת ב"כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם לכם יהיה" להתחלת פרשת "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה", ללמד שבא"י גופה תלויות הברכה וה- קללה, אם יחיו בארץ ע"פ חוקי התורה תשמש להם ברכה, אחרת ח"ו תיהפך לקללה. אנו קור-אים, איפוא, לאחים התועים: אל נא אחים תרעו! הבה נבנה את א"י ברוח התורה ותהיה ברכה לנו!

אחרי הנאום התפתח דיון כללי בנושא, באוירה סוערת. רושם עז השאיר על הנוכחים משאו של הרי"מ לוי, שסיכם חשבון נוקב של יהדות התורה עם הציונות, והפטיר בהכרזה: "כשם שיצאנו מא"י עם התורה ביד כך מוכרחים אנו לשוב לא"י רק כשהתורה בידינו".

באמצע הדיונים עמד האדמו"ר מגור זצ"ל להיפרד מצירי הכנה"ג לפני נסיעתו הביתה, בירכם בהצלחה, והביע סיפוק מהיזמה לפעול בתחום הכלכלי ולייסד בנקים אגודאיים, והוסיף שמחוייבים לזכור דין ריבית ולערוך, היתר עיס-קא" בכל הלואה. "איתא בת"כ, "כל המקבל עליו עול ריבית מקבל עליו עומ"ש וכל הפורק ממנו

בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל בימי אלול תרפ"ט בעיר וינא אל הכנסיה הגדולה השניה של אגרת ישראל החליטה מועצת גדולי התורה בהסכמתם של צירי הכנסיה הגדולה לכבד את אחד מחולליה וכנהיגיה של אגרת ישראל העולמית איש חי ירב פעלים גדול התורה והמדע לוחם מלחמות ה' בעוז

מר יעקב ראזנהיים שליטא

מפראנקפורט רמייז

בתואר מורנו הרב

השית יאריך ימי ושנותיו ויהדש כהתיו בעבודתו עבודת הקודש מתוך נחת רוח ושלות הגוף עד שזוכה לביאת נאלטו הצדק אמון!

אכעיה בשם מועצת גדולי התורה

ארץ ומדינה גרידא. אין יוצא ידי חובתו אלא מי שמתחיל להודות על „ארץ חמדה טובה ורחבה“ שהנחיל הקב"ה לאבותינו ומזכיר גם את מתן התורה, מכיון שהארץ בלי תורה לא אומרת בשבילנו כלום, העיקר שצריכים להודות עליו לה הוא על שנתן לנו את ארץ-ישראל ביחד עם התורה. ארץ-ישראל בלי תורה אינה יכולה להי-קרא בשם ארצו של העם היהודי.

הכתרת רבי יעקב רוזנהיים

בתואר „מורנו הרב“

בחתימת דבריו הודיע הגר"מ על החלטת מועצת גדולי התורה להכתיר את נשיא התנועה רבי יעקב רוזנהיים בתואר „מורנו הרב“. תשואות-הידד ומחיאיות כפים סוערות רעמו באולם. ר"י רוזנהיים מנסה להתקומם: הוא מאושר בתואר שקיבל, אבל בתור תושב פרנקפורט, הריהו כפוף

בדברים היוצאים מן הלב, ונתקבלו החלטות חסות בות שיתורגמו בימים הבאים לשפת המעשה. חברי „מועצת גדולי התורה“ קיימו התייעצויות ודיונים בכל משך ימי הכנסיה הגדולה, הובא לפנייהם כל הדבר הקשה, כל מה שטעון הכרעה.

והנה מודיע היו"ר לצירים כי בעוד רגעים ספורים יימסרו לידיעתם החלטות מועצתה"ת. הקהל מתרגש ועוקב בעיניו אחרי ההתרחשויות. מיד נכנסים אל האולם גדולי הדור, חברי המועצה, ומתיישבים אצל שולחן הנשיאות. הגר"מ שפירא עומד להקריא את ההחלטות ומתאר בפרוטרוט את עבודת מועצתה"ת במהלך הכנה"ג. הוחלט על הרכב חדש של „מועצת גדולי התורה“ העולמית בנשיאותו של רבי חיים עוזר גרודווינסקי מוילנא. לנשיאות-הכבוד נבחרו: ה"חפץ חיים", האדמו"ר מטשורטקוב, והאדמו"ר מגור, עם ועד-הפועל בן 8 חברים מכל הארצות. כן הובעה משאלה שהאספה הראשונה הקרובה של „מועצת גדולי התורה“ תיערך בירושלים.

אחר הקריא הנואם שורה של החלטות המועצה: להתיר החזרת האנוסים מספרד ופורטוגל לחיק האומה, להקים לשכה עולמית להיתר עגות, להשאיר בתוקפו את „סעיף 4“ מתקנות אגו"י ובתיקון מסוים, לפתוח את „ישיבת חכמי לובלין“ בקיץ תר"ץ, לפעול באופנים שונים לחי-זוק הדת והחינוך התורתי, ולקרוא להמוני ישראל שיתמסרו לבנין א"י וכל מי שבידו לעלות ולהת-נחל בה. מועצתה"ת קבעה הנחיות ברורות בנוגע למדיניות הארצישראלית של התנועה.

כאן הוסיף הגר"מ שפירא ואמר: מצינו בברכת המזון „כל האומר מנחיל הארצות הרי זה בור, כל שלא אמר ברית ותורה בברכת הארץ לא יצא ידי חובתו“. מי שמפזר ברכותיו על פני כל הארצות, ובגינן, מבלי להזכיר את ארץ-המדתנו, אינו אלא בור פשוט, כי מחויבים אנו להזכיר את ארץ-ישראל. ברם, לא ארץ-ישראל בתור

לתקנות ה"אגודה" המקומית, שאינן מאפשרות לו לקבל תוארים מסוג זה...

וכאן מתנשא הגר"מ שפירא במלוא קומתו, אומר בתוקף ובקול פסקני: "הלא זה עתה קראנו את ההחלטה בנוגע ל"סעיף 4", כי בענינים בעלי אופי כל-עולמי, מופקדת סמכות ההכרעה היחידה בידי "מועצת גדולי התורה העולמית". איננו מוכ-נים, לפיכך, להקטין אפילו במלוא נימה את כח השפעתה של המועצה העולמית, עד כדי שתהיה כפופה לתקנות מקומיות של איזה סניף שהוא. רבי יעקב רוזנהיים איננו שייך לעיר אחת או לארץ אחת, הוא לא של פרנקפורט גרידא, הוא שייך לכלל ישראל! לכן זוהי חובתו להרכיז ראש בפני החלטת מועצת גדולי התורה ולקבל את התואר לכבודה של היהדות החרדית המאורגנת בעולם כולו!"

באולם משתררת דומיה מתוחה. כל העינים רתוקות קדימה. מבחינים איך שרבי יעקב רוזנהיים, במחשבה, נאבק עם עצמו. לבסוף הריהו מתרומם מכסאו, עיניו מלוחלחות, הוא מודה על הכבוד הרב שהנחילו לו, ומברך בקול נרגש: "שהחיינו!" רעם של מחיאות-כפים וקריאות "מזל-טוב" מרעיד את האולם מקצה אל קצה. הקהל נרגש ביותר. היושב-ראש מודיע על נעילת הישיבה, אך ההתרגשות אינה פוסקת, המונים משולהבים פורצים בריקוד סוער. מעל בימת הנשיאות ניש-אים על כפיים רבי מאיר שפירא זצ"ל ור' יעקב רוזנהיים זצ"ל רוקדים בלי סוף, בלי ליאות.

הישיבה האחרונה

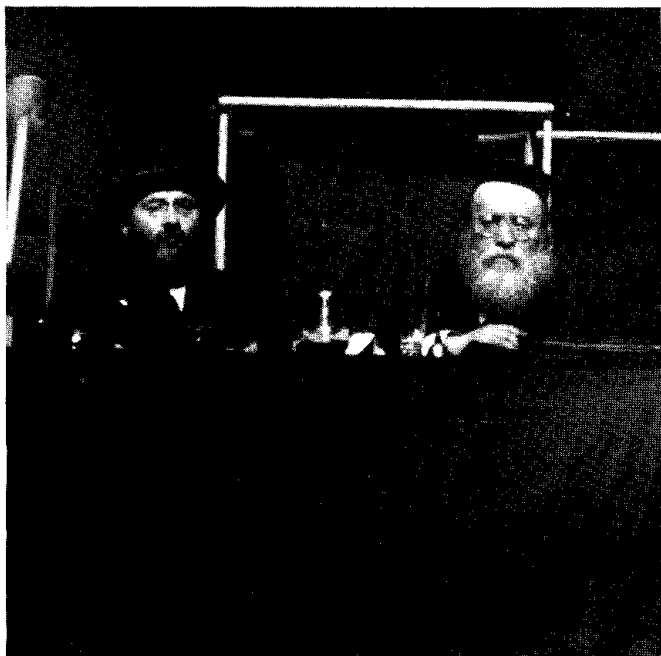
בוקר יום שלישי י"ב באלול, יומה האחרון של הכנסיה הגדולה, עמד בסימן אישור החלטות הכנה"ג ובחירת חברים לועה"פ העולמי ולמועצה המרכזית. בפרק "מדיניות" נכללו החלטות בעני-ינים: הסוכנות היהודית, יהדות רוסיה, המאורעות בא"י, ברית שלום כל-עולמית. בפרק "ארץ יש-

ראל" הופיעו החלטות לשגר משלחת מטעם ה-תנועה לא"י בראשות גדוה"ת, לערוך מגבית עולמית למען "קרן הישוב" ו"קרן עזרה" לנפגעי המאורעות, מלבד גיוס תרומות עבור רשת החינוך בא"י. כן נתקבלו החלטות חשובות בנושאים סו-ציאליים-כלכליים, חינוך, קרן התורה, עתונות ו-ספרות חרדית, קיבוצים והכשרות. כמו"כ הוחלט להשאיר את מקום מושב המרכז העולמי של אגו"י בוינה בראשות הרב ד"ר פנחס כהן. ע"פ הצעת הגר"מ שפירא בשם מועצה"ת נבחר מורנו רבי יעקב רוזנהיים לנשיא אגו"י העולמית.

הגר"ע גרודזינסקי: כנסיה לשם שמים

לקראת מושב הנעילה, שעמד להיערך בשעות אחה"צ, הורגשה בחוצות וינה תכונה חגיגית. המוני יהודים זרמו מכל עבר לאולמי "זופיאן" מליאי התרגשות. פתח בדברי-פרידה נשיא ה-כנה"ג הגרי"ל צירלסון מקשינוב, שמסר את ניהול הישיבה לידי הרב ד"ר פנחס כהן, והחלה שורת הנואמים. הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי, שבגלל חולשתו נבצר הימנו לשאת דברים במושב הפתי-חה, מתאמץ ואומר בקול חלוש: "מצינו בגמרא אע"פ שנחלקו בית הלל ובית שמאי בצרת הבת לא זוו משם עד שנעשו אוהבים זה לזה. כשנו-שאים ונותנים בעניני הכלל מוכרח כל אחד להגיד האמת שלו, הגם שלפעמים זו סתירה לשלום, אך מטרת אמת זו היא השלום האמיתי, לקיים מה שנאמר האמת והשלום אהבו. תקוותנו שיצמחו מהכנה"ג מעשים ולא דיבורים בלבד. כנסיה לש"ש סופה להתקיים. איזוהי כנסיה לשם שמים? כל שסופה להתקיים, שמוציאים לפועל החלטותיה. אבקש מכל יחיד שיקבל על עצמו לפעול לחיזוק התורה והדת".

אחריו דיברו האדמו"ר מאמשינוב, והגאון רבי מנחם זמבא, שתבע לתרגם את החלטות הכנה"ג לשפת המעשים, ואם לא יהיו מעשיה מרובין

הג"ר אהרן לוי מרישא ור' אליעזר סורקיס ז"ל
בראשות ישיבת מליאת הכנה"ג השניה

מחכמתה, לכל-הפחות שיהיו מעשיה כחכמתה. הרמב"ם אומר שעל מלאכת „מעמר“ חייבים רק בקשר של קיימא. תפקיד אגו"י הוא ללקט עמרים, לקבץ כל יראי ה' בארגון אחד, ולכן הכרח שתהיינה הפעולות בבחינת „קשר של קיימא“.

הרי"מ לוי קורא להסיר המחיצות של פירוד לבבות בין אחים לדעה, השטן של שנאת חנם המרקד בינינו הוא בעוכרינו, ונייחד לבבנו לאהבה איש את רעהו. ר' אליעזר גרשון פרידנזון מקריא הצהרת מרכז בנות אגו"י בפולין, המאגד כיום יותר מ-15 אלף בנות חרדיות, שהכריזו כי הודות לדעיון האגודאי התקרבו יותר לאלקי ישראל. מוהר"י רוזנהיים מדגיש את הנסיון שעמדנו בו בשאלת הצטרפות אגו"י לסוכנות היהודית ומטעמים שפשר הנסיון הוא „כי מנסה ה' אלקיכם אתכם לדעת הישכם אוהבים את ה' אלקיכם בכל

לבבכם ובכל נפשכם“. הגר"מ שפירא קורא לכל הנאספים שיפעלו איש במקומו לטובת „בית יעקב“ ומרחיב את הדיבור בנושא חינוך הבנות: „כשפרעה מלך מצרים גזר להשליך כל בן שיוולד ליהודים היאורה ולהחיות כל בת, לא גזר כן רק מפני שהתיירא פן יוולד משה רבינו מושיען של ישראל, לא! הוא פשוט שאף להכחיד כל יהודי שיש לו קשר עם היהדות, ופרעה לא חשש מעתידן של בנות העם היהודי, בידעו שבני ישראל מבינים רק שצריך לתת חינוך לבנים ולא לבנות. את הילדים שולחים לחדרים ולישיבות, והם הופכים ליהודים טובים. לפיכך פחד מהם. לא כן הבנות. הוא ידע, הן ילכו בדרכים שלו מעצמן, ירוצו לבד אל בתי הספר של המתבוללים והגוי-מנסיות, ירדפו בלי מסית אחרי כל מיני תרבויות נכרים ושפות זרות. לפיכך החליט להשאירן בחיים... אלמלי קם פרעה בימינו היה רואה משהו חדש ומפתיע, היה רואה לגיון אדיר, דור שלם של בנות ישראל כשרות חניכות תנועת „בית

משמאלו: ר' אליעזר גרשון פרידנזון הי"ד
מורנו ר' יעקב רוזנהיים צ"ל יוצא מאולם הכנסיה,

יעקב" ! ברוך השם שזכינו כיום לראות פרי הלוי-
לים של „בית יעקב“, דור נפלא של בנות ישראל
טהורות וצנועות, נאמנות לתורה וליהדות-אמת,
בדיוק כמו הבנים. פרעה רימה את עצמו, טעה
טעות גדולה ומרה...”

הגאון רבי אהרן לוי מרייזא עולה אל הדוכן
לשאת דבריי-נעילה בשם המועצה המרכזית. הוא
משווה את חילוקי-הדעות שהשתקפו בדיוני ה-
כנה"ג למחלוקת שפרצה בין האבנים למראשותיו
של יעקב אבינו ע"ה, כל אבן אמרה „עלי יניח
צדיק את ראשו“, עד שלבסוף נעשו כולם אבן
גדולה אחת. כיוצא בזה מכל הדעות שנשמעו
בכנה"ג, שכולם התכוונו לשם שמים, תיווצר אבן
גדולה אחת ובנין נהדר: „אגודת ישראל“. אף
הוא ציין שהלב מתמלא כעת על גדותיו שמחה
של מצוה, כדברי האדמו"ר מטשורטקוב בפתיחת
הכנה"ג על הפסוק „וצדיקים ישמחו יעלצו לפני
אלקים וישישו בשמחה“, שכל שמחה אחרת היא
בת-חלוף, אח"כ הלב מתמלא געגועים ועצב,
אבל שמחת צדיקים לפני אלקים, דהיינו שמחה

של מצוה, נמשכת הלאה ומוסיפה להרנין את
הלב אף בימים הבאים. וזה פשר כפל הלשון
„וישישו בשמחה“, ישישו בשמחה שהיתה להם
מכבר, וזה הרגש ממלא את לבנו עכשיו בנעילת
הכנסיה הגדולה ויתלווה אלינו בהמשך ימי ה-
מעשה.

מילא בדברים קצרים הרב ד"ר פנחס כהן,
שהכריז, כי הכנה"ג הוכיחה בפעם נוספת, שאנחנו
מסוגלים לעצב את החיים היהודיים ולנהל מדי-
ניות יהודית בדרך התורה. לבסוף נשא את כפיו
והאציל ברכת-כהן על הנאספים: „שובו לכם
לאהליכם, והניחו ברכה אל תוך בתיכם, אני ה'
בעתה אחישנה“.

מיד נשמעו באולם הענקי רעמי מחיאות-כפיים
סוערות. אלפי הנוכחים פרצו בשירה אדירה והת-
לכדו במחול ענקי. צעירים, זקנים, חסידים מפולין
בקפוטות עם דוקטורים מאשכנז ואמריקה, יד ביד,
כתף אל כתף, נסחפו בריקוד הגדול שנמשך
בעומק הלילה והדהד למרחקים: „וטהר לבנו
לעבדך באמת“.

אוצר החכמה
28470

קבוצת צירים בכנסיה הגדולה

בין כנסייה שניה לשלישית – תקופת ארגון ומאבק

בראש משלחת גדולי ישראל, צדיקים וגאונים ידועי-שם (בתוכם האדמו"רים: מגור, בל, אלכ-סנדר, הר"א לוי מרישא, והעסקנים: ר' אשר מנדלזון, ר' דוד שרייבר ואחרים) שנתלוו אליו לראיון אצל מיניסטר הפנים יוזעפסקי ומיניסטר החינוך צ'רווינסקי, ובסופו-של-דבר התייצבו גם בפני ראש ממשלת פולין פרופ' ברטל. ה"חפץ חיים" הביע אז בפניו את המשאלה הפורצת מלבה של יהדות פולין הנאמנה, בידיש, במלים הבאות: „המדרש מספר, שכורש זכה לבנות את בית-המקדש משום שהתאבל על חורבנו. לפני ששים וארבע שנים הייתי עד לכך, שהובילו על פני עירתי פולנים שנכבלו באזיקים, קוזאקים וז'אנ-דארמים של הצאר הרוסי, הצליפו בהם וגירשו אותם לסיביר. המראה העצוב דיכאני. נכנסתי לחדר מיוחד, בכיתי על גורלם, והתחננתי למענם: „רבנו של עולם, הלא צודקים הם האנשים האלה, הפולנים. הם רוצים להיות בארצם, בנחת ובשלוה. כלום זה לא מגיע להם? הצטערתי אז על כשלון המרד („מיאטעזש“) הפולני. לכן זכיתי לראות בתקומתה של פולין. ואתה, ראש הממשלה, כלום תרצה שעוד פעם יהא עלי להצטער בגלל פולין? כתוב בקהלת „והאלקים יבקש את הנרדף“. חס לכם להיות עתה רודפים של כלל ישראל. דע לך, ראש הממשלה, שיבוא זמן וגם העם היהודי יושע והקדוש-ברוך-הוא יפדה אותם מהמציקים. הפולנים, שהם עצמם נשתחררו ממעניהם, צריכים לדעת להתייחס כהוגן אל היהודים. חלילה לכם להפריע לנו בשמירת מסורת חיינו המקוריים“ — הסינאטור האגודאי, ר' אשר מנדלזון, הציע לראש הממשלה באותו מעמד שיתרגם את הדב-

שבע השנים תר"צ—תרצ"ז שהפרידו בין הכנסייה הגדולה השניה לכנה"ג השלישית היו שנות עמל והישגים מופלאים לתנועת אגו"י העולמית. בשמיטה זו „אגודת ישראל“ כבר היוותה גורם דומיננטי בציבוריות היהודית בכל הארצות שהתקיימו בהן תאים חברתיים משלה. אפס בתקופה זו התרבו מאד צרות ישראל, גזירות ורדיפות מחוץ ומבית, וידי העסקנים ראשי התנועה היו תמיד מלאות עבודה, לקדם את פני הרעה, או להקדים רפואה למכה.

להגנת החינוך התורתי

בפולין, למשל, התגברו ההתנכלויות לקיומו של חינוך תורתי על טהרת הקודש. בהשפעת משכילים ומתבוללים יהודים, בראשם ד"ר אדלברג, ה"יועץ לעניני היהודים ליד מיניסטר ההשכלה הפולני“, זממה ממשלת פולין נגיחה חדשה ב"חדרים" והכינה הצעת-חוק שיחייב כל מלמד ב"חדר" להצטייד בתעודת-השכלה. המזימה זעה את היהדות החרדית. אף אחד מאלפי המלמדים לא היה יכול לקבל תעודה כזאת, כי מימיו לא ביקר בבי"ס פולני, ול"חדר" המסורתי נשקפה פשוט סכנת סגירה וכליון. השתדלויותיה של „אגודת ישראל“ לא נשאו פרי, הפעם, שכן נמצא מי שהוכיח לפולנים כי ה"חדרים" הם מרכזים ל"מורדי אור" והמלמדים הם אנשים „חשוכים“. מנוי וגמור היה אתם „לתקן" את ה"חדרים" ולהעמיד בראשם מלמדים „בני תרבות“.

כל השתדלנים הושבו אז ריקם — ורק ברגע האחרון בטלה הגזירה. היה זה לאחר שזקן גאוני-הדור, ה"חפץ חיים“, נזעק ובא מראדין לוורשה

האדמו"ר מסדיגורא זצ"ל ור' ליב מינצברג הי"ד

למאבק ציבורי מסועף לביטול האיסור. מערכה דומה התנהלה בעת ובעונה אחת ע"י ראשי אגו"י בגרמניה. בראש הפעילות עמד נשיא מועצת גדולי העולמית, הגאון רבי חיים עוזר גרודזנסקי זצ"ל, אשר שלח את נושאי כליו — ובתוכם הרבנים הגר"מ קרליץ זצ"ל אב"ד לכוביץ', הגר"ח"י מישי-קובסקי זצ"ל אב"ד קרינקו, הגר"ז סורוצקין זצ"ל אב"ד לוצק, והרב יוסף שוב הי"ד — לעיר-הבירה וורשה, כדי לפעול בספירות הממשלה להשפיע ולהתחנן או לשחד את מי שצריך כדי לבטל גזירה איומה זו.

באמצעות שלוחים שונים, מאנשי סודו בארץ-ישראל, השפיע הגר"ח"ע על רבה הראשי של אלכסנדריה רבי דוד פיראטו, שהיו לו מהלכים ב"וואטיקאן", לצאת בחשאי אל העיר רומי ולנצל את קשריו עם חוגי האפיפיור הקאתולי על-מנת להיפגש עמו ולבקשו שיואיל לפנות אל ממשלת פולין, כי תרכך עמדתה הקשוחה בענין זה, וכמו-כן לפרסם מצדו אגרת-רועים כללית שתבהיר אחת ולתמיד קבל עולם ומלואו, כי אין שחר לעלילה הנמבזה בדבר "אכזריותה" של השחיטה היהודית. באותו זמן השתדל שיצטרף אל הרב פיראטו — בראיון עם ראש הכנסיה — גם רבה הרשמי של אנגליה הרב ד"ר צבי הרץ.

רים. אולם השליט הפולני הודיע: "אין צורך, הדברים יצאו מן הלב, ובלי ספק קלטתי אותם..." סוף דבר היה, אכן, שהגזירה על המלמדים בטלה. החוק שדרש מהם תעודת-השכלה הוחלף בחיוב להציג תעודת-ישר אזרחית, אשר כל מורה חרדי השיג והצטייד בה ללא שום קושי — וכה חלפה הסכנה שארבה לקיום ה"חדרים". אולם מאז ואילך ראתה אגו"י כתפקיד חיוני להכשיר מורים חרדים מוסמכים ולמטרה זו יסד הג"ר מאיר קרליץ את ה"סמינר למורים" בגרודנה (בניהולו של ד"ר לוי ניימצביץ הי"ד) וכמו-כ הוקם סמינר למלמדים בוורשה.

טרם חלפה שנה ושוב, בתרצ"ב, נתרגשה ובאה צרה חדשה על ה"חדרים" בפולין. חוק חדש, שנתפרסם במפתיע מטעם הממשלה, השמיט מן ה"חדרים" את הבסיס המשפטי שלהם. שוב פתחו עסקני החינוך במסע-שתדלנות נמרץ ולא חסכו במאמצים, שנמשכו כשנתיים, ולבסוף הוכתרו בהצלחה. היה זה בשנת תרצ"ד, כאשר הונהגו שינויים חלקיים בתכנית הלימודים של בתי ה-תתיים מיסוד אגו"י, "יסודי התורה" והודות להש-פעת חברי ה"סיים": הרב אהרן לוי, ר' ליב מינצברג, ור' אשר מנדלזון, העניקה רשות-החינוך ל"חדרים" מעמד שווה לאלה של בתי-הספר הפו-לניים. תחילה לא ניתנה זכות זו כי אם ל"חדרים" המאוגדים במרכז "חורב", אולם במרוצת הזמן הצליחו חברי ה"סיים" האגודאים להרחיב את תחולתה גם על "חדרים" אחרים, ציבוריים ופר-טיים. ההישגים הללו, כמובן מאליו, חיזקו במשנה-עוז את מעמד ה"חדר" המסורתי — דבר שהיה לצנינים בעיני החילונים.

המאבק הציבורי לביטול גזירת השחיטה
כן התרגשה על יהודי פולין באותו פרק גזירת איסור השחיטה אשר זממו צוררים יהודים לחוקק ב"סיים" ואגו"י נחלצה וגייסה את כל כוחותיה

בישיבת הוועה"פ העולמי (מימין לשמאל): הרב ד"ר פ. כהן, הרב ד"ר יואל פולק, ר' יעקב רוזנהיים, ר' בערניו פרידמן, הרב"ג ישעיה פירסט, ר' וולף פפנהיים, מר פלנדזנבוואר, הרב ליפשיץ מקובנא, ר' ת. י. אייז. עומדים: הרב טוביה הורביץ, הרב מאיר שפירא, מר ישעיה הולנדר, ר' יעקב טרוגנהיים, הרב ד"ר ליאו יונג, ד"ר ל. דורטשלנדר ומר ק. פפנהיים.

לקפח ולבלום את היזמה הזאת. כאשר השלטונות המנדטוריים הנהיגו אחרי הכנה"ג השניה (ליתר דיוק: אחרי מאורעות הדמים תרפ"ט) את שיטת ה"סרטיפיקטים" והפקידה על חלוקתם את מנהיגי הציונים, סרבו מלכתחילה להעניק בכלל רשיונות-עליה לחברי אגו"י. רק לאחר שתדלנות מרובה של ראשי אגו"י מלונדון וא"י בחוגי הממשלה הבריטית, הסכימו להקצות עבור חברי אגו"י מיכסה זעומה של 6% בלבד, למרות שאחוז היהודים החרדים ששאפו לעלות לא"י היה גדול מזה לאיז-ערוך. עשרות אלפים חברי אגו"י צבאו על משרדי ה"סוכנות" (= "פלסטין אמט") בוורשה, בברלין, בבוקרשט, בפראג, והתחננו לתת בידם רשיון עליה — אך העובדה שלא היו מסוגלים להציג תעודת חבר של ההס' הציונית סגרה בעדם את שערי ארץ ישראל. בראשונה הפיצו את השמועה, כאילו אין לחברי אגו"י הכשרה פיסית מספיקה, כפי שנדרש מהעולים לא"י. נוסדו, איפוא, מטעם הלשכות הארצישראליות של התנועה "קיבוצי הכשרה" בכל ארצות אירופה, שבהם

כל הדברים נעשו בחשאי מוחלטת, אסור היה שיתגלה בפולין שמץ של ידיעה אודות הפעולות האלה, שכן הגילוי עלול היה להמיט שואה גדולה על כל האנשים המעורבים בפרשה. מאוחר יותר הוכרז ע"י "אגודת ישראל" ו"אגודת הרבנים" בהסכמת רבי חיים עוזר על שש-העשר יום ש-יהודי פולין כולם — בלי יוצא מן הכלל — יתנזרו מאכילת בשר כדי למחות באופן זה על העוול השרירותי שנגרם להם.

במישור הארצישראלי

בתקופה האמורה ש"בין כנסיה לכנסיה" הוגברה פעילות אגו"י במישור הארצישראלי. אחרי שהסוכנות היהודית לא"י דחתה את דרישת התנועה, להתגדר בפעילות יישובית גרידא, חיזקה אגו"י פעילותה באופן עצמאי בתחומים שונים.

אולם ראשי הציונים הערימו אבני נגף על דרכה. אמנם כלפי חוץ הכריזו, שהם שבעי-רצון מן היזמה האגודאית לעודד עליה והתיישבות בארץ, אך למעשה עשו את כל מה שביכלתם

ספק שעמידתם בקשיי אותן השנים שימשה יסוד לריכוז הגדול והמשגשג בהווה של יהודים חרדים בארץ ישראל.

גבורי כח עושי דברו

הכרזת חברי הקיבוצים האגודאיים בא"י, ערב הכנה"ג השלישית, על החלטתם הנחושה להוביר אדמותיהם בשנת השבע תרצ"ץ, בלא להזדקק לשום היתר, עשתה רושם נהדר בעולם האגודאי כולו. כשהתכנסו חברי „המועצה המרכזית” של אגו"י העולמית, בחודש ניסן תרצ"ז, באנטוורפן, עמד הנשיא מוהר"י רוזנהיים ודיבר בשבחם של חברי הקיבוצים אשר נכוננו לשמור שביעית כדת מתוך מסירות-נפש, בהדגישו, כי זוהי חובה קדו-שה המוטלת על כל אגודאי בעולם — לבוא לעזרתם, בתרומתו הכספית, כדי לאפשר להם שיגשימו את שאיפתם.

באולם מליאת המועצה נוכחו אז שני צירים מקיבוצי פא"י בכפר-סבא („נוער אגודתי”) וב-גדרה („חפץ חיים”), החברים אורברך וגרוס. כאשר נדרשו לאשר את אמיתות הידיעה הזאת, קמו והצהירו על אתר, במלוא החגיגות, כי אמנם קיימו וקיבלו עליהם אנשי ההתיישבות החרדית להוביר שדותיהם בשנת השבע, ואין בדעתם להז-דקק לשום „היתרים” — אדיר חפצם לקדש שם שמים ברבים.

הכרזת שני הצירים נתקבלה על ידי כל משתתפי הועידה בתשואות רמות. „עיני מלאו דמעה לר-אות את מסירות-נפשם של פועלינו למען קיום התורה”, סיפר על אותו מעמד רבי משה בלוי, בפני באי הכנסיה הגדולה השלישית, אשר הת-קיימה שלהי אותה שנה במריאנבד. מנהיגות התנועה האגודאית החליטה אז על יצירת „קרן שביעית” עולמית, המיועדת לעזרתם של הקיבו-צים שחבריהם ישמרו שביעית כדון, ולערוך מג-בית מקיפה בכל תפוצות ישראל.

הוכשרו אלפי צעירים (ונוסדו כמו"כ קיבוצי הכשרה מיוחדים לבנות) למלאכת כפיים ועבודה חקלאית. אבל גם לאחר שסיימו את ה„הכשרה” נאלצו רובם להמתין שנים שלמות עד שיבוא תורם ע"פ שיטת האפליה והקיפוח שהנהיגו ראשי הציונות ביחס לאגודאים. עוול משווע זה המשיך והתבצע למרות כל המחאות ממש עד פרוץ מל-חמת העולם (ואף לאחריה) ורבים-רבים נשארו בגלל כך בעמק הבכא.

למרות הקיפוחים נמשכה במרץ העבודה הארץ-ישראלית של אגו"י. בחודש אדר שנת תרצ"ד עלו אנשי הקבוצה הראשונה של בני-הכשרה מפולין בראשות הרב פנחס יעקב הכהן לויז ואח"כ עלו עוד קבוצות אחדות של מתנחלים, שיסדו את הקיבוץ „מחנה ישראל” בעמק יזרעאל, אולם מפני נסיבות מצערות הקיבוץ לא החזיק מעמד והתפזרו. כמו"כ נוסד אז קיבוץ חקלאי של פועלים אגודאים ע"ש ה„חפץ חיים” בגדרה, קיבוץ עירוני בנתניה, וקיבוץ של הנוער האגודתי בכפר סבא. למעשה חברי אגו"י עלו ארצה במספר גדול פי-כמה מן המיכסה הרשמית של 6% אחרי שניצלו את כל הדרכים הליגאליות והבלתי-ליגא-ליות. העולים השתקעו לרוב בערי הישוב החדש ויסדו תיכף בבואם מוסדות חינוך וארגונים אגו-דאיים: פא"י, צא"י, בנות ונשי אגו"י. קמו אז בתי-הספר הראשונים של „בית יעקב” בירושלים ובתל-אביב, נוסדו תתי"ם ומועדוני נוער.

מצב העולים החדשים האלה היה קשה ביותר. המוסדות הרשמיים שבפיקוח ה„סוכנות” לא תמכו בהם והתמיכה מארגוני אגו"י בגולה לא הספיקה. בפולין התגבר החרם הכלכלי שהוכרז נגד האוכ-לוסיה היהודית. מאגו"י באשכנז, שבימים עברו תמכה רבות באגו"י הארצישראלית, נבצר עתה לפעול למען א"י, עקב עליית היטלר ימ"ש לשלטון ותוצאותיה. חברי אגו"י קנו את א"י ביסורים, בכוחות דלים, מתוך הקרבה עצמית למופת. אין

הכנסיה הגדולה השלישית

(מריאנבד : י' – י"ח אלול תרצ"ז)

הימים היו ימי הרת-עולם, ולכן פזורי ישראל בהמוניהם נשאו את עיניהם למריאנבד, ציפו ב- דריכות לשמוע את דבר השם יוצא מאותו כינוס- לצדיקים – מפי גדולי הדור ופרנסיו. אל הכנסיה הגיעו כ-700 צירים מ-22 ארצות ועוד כ-1000 אורחים ומשקיפים. הדמויות הבולטות בכנסיה היו ראשי ואלופי ישראל, יותר מ-200 רבנים ראשי ישיבות ואדמורי"ם, שהאצילו מהודם על מהלך הכנסיה מראש ועד סוף. במרכז ההתענינות עמדו, כמובן, האישים הנערצים שביהנו ב„מועצת גדולי התורה“ ועל פיהם ישק כל דבר. הנושאים שהכנה"ג נקראה להתייחס אליהם היו גורליים. הנושא הבוער ביותר היה ענין ארץ- ישראל. המעצמות העולמיות דנו אז בתכניות

הכנסיה הגדולה השלישית של אגו"י העולמית נפתחה ביום שלישי י' באלול שנת תרצ"ז, באולם הכינוסים המרכזי של עיר-המרפא מריאנבד ב- מדינת צ'כוסלובקיה.

הכנה"ג התאספה באוירה מדכאת מאד. צל השואה המתקרבת של יהודי אירופה העיב עליה. הפחד מפני גיאות הנאציזם, שהתבטאה בהכרזותיו השטניות של היטלר ימ"ש, בגירוש הצפוי של יהודי גרמניה ואוסטריה, או באנטישמיות שהש- תוללה בפולין במלוא עוזה, חלחל אז בלבו של כל יהודי. הלב ידע מרת נפשו. עת צרה היא ליעקב. והנה דוקא לעת כזאת החליטו ראשי התנועה כי חובת השעה היא לערוך ולקיים את הכנסיה הגדולה.

מראה הבמה בפתיחת הכנסיה הגדולה השלישית

לא ככל המפלגות אגודת ישראל

אחרי תפילת שמונה עשרה, לפני אמירת תהי-
לים, ניגש אל הדוכן הגאון הקדוש רבי אלחנן
ווסרמן הי"ד מכרנוביץ, תלמיד ה"חפץ חיים",
כדי להשמיע בפני הציבור דברי-כבושין. דיבוריו
מסעירים. הדיבורים יוצאים מלב קרוע ומורתח.
אנחותיו כבושות. רבי אלחנן מקצר במלים שמש-
מיע, בקול חנוק מדמעות, על אודות המצב הקשה.
ים של צרות ישראל. לעומת זאת האריך בביאור
חובת-גברא המוטלת על כל איש משלוחי הציבור
שהתאספו פה:

„התורה היא מקור חיינו — ככתוב „כי היא
חייה ואורח ימיה“ — ומבלעדי התורה אין לנו
דעת. לכל מאורעות החיים אפשר למצוא פתרון
בתורה. מרגלא בפומיה דרבי איצ'לה מוואלוז'ין,
שבשעה שסוחר עצים בא להימלך אם לקנות יער
פלוני, נמצאת תשובה עבורו בתורה, צריכים רק
למצוא אותה...“

„לכל אחד מאתנו יש דעת תורה, אבל: באחו-
זים! יש שאתר זכה בחמשים אחוז, משנהו בשב-
עים וחמשה, והשלישי בחמשה עשר אחוז, אולם
האחוזים הנותרים אצל כל אחד ואחד הם לא
מדעת תורה, כי אם דעות אחרות, דעת פרנסה,
דעת מסחר, דעת אשתו ובניו וכיוצא. ממילא
דעת תורה שלו בטלה במיעוט. ממילא אי-אפשר
לסמוך על דעתו. דעת תורה במאה אחוז אפשר
למצוא רק אצל גדולי הדור, שפרקו מעליהם כל
הבלי העולם, והתמכרו אך ורק לדעת תורה, על-
פי התורה אשר יורוך — — — כשאנו באים
לשקול מעשי אדם בפלס בשביל לדעת אם לקרבו
או לרחקו, אנו צריכים להביט בתורה, מה היא
אומרת עליו... החובה, איפוא, עלינו ללמוד
וללמד ולהבין דעת התורה וכוונתה, רק על פיה
נכלכל כל עבודתנו ונצליח...“

„האומרים לאגו"י „נהיה ככל המפלגות" סכ-
נתם גדולה כמו הסיסמא של „נהיה ככל הגוים“.

להקים מדינה עברית בא"י, אחרי ביתור שטחיה
ליהודים ולערבים, תוך התעלמות מגבולות נחלתנו
המובטחת בתוה"ק. עמדה אז על הפרק שאלת
היהודים הנרדפים על צוארם בהרבה ארצות ואין
להם היכן להימלט. מא"י הגיעו בשורות איוב על
פרעות שפרעו אנשי הכנופיות הערביות. היו עוד
שאלות של פיקוח נפש.

באותו זמן היה צורך לשמור על פך השמן
הטהור, יהדות צרופה, פן יבולע לו בצוק העתים.
אגו"י הותקפה אז בחיצים ובליסטראות מימין
ומשמאל. האידיאות החילוניות שטפו בנחשוליהם
את הרחוב היהודי ואין סוכר בעדם. כן הורע
מאד מצב הישיבות והחינוך התורתי, עקב המשבר
הכלכלי שפקד את אירופה, והשתררה הפקרות
בתחום הכשרות עקב הגזירות על השחיטה ה-
יהודית.

התכנסו, איפוא, שלוחי עם-התורה בארשת
רצינית ביותר, מפני כובד האחריות, לישוב על
המדוכה — בקוותם להארה ממרום.

מעמד הפתיחה רווי הדמעות

על-פי בקשת הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל מ-
וילנא, נשיא „מועצת גדולי התורה" העולמית,
התענו צירי הכנה"ג ביום הפתיחה עד חצי היום
לתשובה וכפרה (בגלל בריאותו הרופפת נבצר
מהגרח"ע לבוא אישית אל הכנסיה הגדולה, אבל,
כפי שכתב באגרתו אל המשתתפים „לבי ורוחי
אתכם"). בשעות הצהריים התאספו הצירים לתפלת
מנחה ולאמירת תהלים וי"ג מדות. המעמד, כפי
שתיארו אותו עדי ראיה, הרעיד את הלבבות,
ויהי לחרדת אלקים. מייסד בני-ברק רבי יצחק
גרשטנקורן, שנוכח באותו מעמד שגיא, הנציח
את רשמיו בתיאור חי (שהתפרסם בספר תולדו-
תיו „חבלי יוצר" ח"ב) שיש בו כדי לשחזר את
הדברים כהווייתם.

הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל

„ראה אויבי כי רבו ושנאת חמס שנאוני“ —
„פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו“ — — —
שליח-הציבור נאנק דום. דמעות חנקו בגרונו
של גאב"ד נייטרא ולא היה מסוגל להמשיך. בין
פסוק לפסוק נערכה הפסקה ממושכת. קהל-
ההמונים התמוגג בדמעות, עד שנרגעו קמעא,
והנה שוב פורצת שאגה מפיו של הש"ץ. גאב"ד
נייטרא פורץ מחדש בבכי-תמרורים והאלפים
נסחפים אחריו. סער של יללות מנסר בחלל האויר
— וכה התפללו בצוותא את המזמורים מ"ג, נ"ג,
ע', פ' ולבסוף מזמור כ"ג: „ה' רועי לא אחסר",
„גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה
עמדי" — — —

נסתיימה אמירת התהלים. הגאון רבי אלחנן
ווסרמן מכריז שיאמרו תחנון עם הוידוי „אשמנו",
„בגדנו", מלה במלה עם הש"ץ ולהכות באגרוף
על הלב. אין מלים לתאר את ההזדעזעות הנפשית
של כולם, את היללות ואת הגניחות, שהרעידו
אמות-הספים באותו מעמד נשגב."

הטענה של „נהיה ככל הגוים" היא מפני שלגוים
טוב יותר מלישראל. כן יש בינינו האומרים, ש-
ליתר המפלגות בישראל טוב יותר מל"אגודת
ישראל", לפיכך צועקים „נהיה ככל המפלגות".
אבל דרך זו מסוכנת מאד. עלינו לדעת, שיתר
המפלגות יצר-הרע מסייען, ואנו אין לנו אלא
סיעתא דשמיא, זוהי דרך התורה. לצערנו רואים
אנו בעם הבנה בלתי מספקת בשביל תורתנו
הקדושה. התורה היא לב האומה, ואם הלב חולה
כל הגוף בסכנה, עלינו לבדוק ראשונה את הלב
ולחפש אחרי רפואות. לצערנו התורה תופסת
אצלנו דיוטא תחתונה..."

אחרי דבריו נאמרים פרקי תהלים בציבור. פות-
חים את ארון הקודש. רבה של נייטרא, הגאון רבי
שמואל דוד אונגר, מתייצב לפני ארון הקודש
הפתוח, כשמימינו ומשמאלו נעמדים זקני הדור:
רבי יהודה לייב צירלסון מקישינוב ורבי אלחנן
ווסרמן. באולם מצטופפים אלפים סביב לעשרות
גאונים וצדיקים, רבנים, אדמורי"ם, ראשי-ישיבה
ואנשי מעשה. הרב דנייטרא פותח באמירת תהי-
לים פרק י"ב ושופך דמעות כמים בפסוק „הושיעה
ה' כי גמר חסיד". אחר-כך בפרק י"ג, כשהגיע
לפסוק ב' „עד אנה ה' תשכחני נצח עד אנה
תסתיר את פניך ממני" פרצה מפיו יללה נוראה.
האולם כולו געה אחריו בבכי עד שנתמלא אוק-
יינוס של דמעות. כך גם בפסוק ג' „עד אנה אשית
עצות בנפשי יגון בלבבי יומם, עד אנה ירום אויבי
עלי". אותו חזיון חזר והתרחש בפרק י"ד פסוק ז',
הקהל התייפח ומירר בבכי נסער את המלים: „מי
יתן מציון ישועת ישראל בשוב ה' שבות עמו יגל
יעקב ישמח ישראל". אולם אנקת-הכאב המחרידה
ביותר של לבות כואבים התפרצה מפיות האלפים
בפרק כ"ה כשאמרו הפסוקים: „עיני תמיד אל ה'
כי הוא יוציא מרשת רגלי", „פנה אלי וחנני כי
יחיד ועני אני", „צרות לבבי הרחיבו ממצוקותי
הוציאני", „ראה עני ועמלי ושא לכל חטאתי",

„ברגעים שאמרו, וידווי' מלה במלה“ — מטעים ר"י גרשטנקורן ברשמיו — „נפתרה לי חידה מופת-לאה שלא מצאתי לה בעבר פתרון. כשאנו קוראים בדברי-הימים של המרטיראולוגיה הישראלית, הן כאשר יחידים השליכו עצמם אל מדורות-אש בספרד, הן כאשר קהילות שלמות טבחו עצמן על קידוש השם בימי מסעות-הצלב, או בגזירות ת"ח ות"ט לפני כנופיות חמילנצקי הרשע וגודויו — מעולם לא הייתי משיג מהיכן שאבו אותם יהודים עזו-רוח וגבורה כזאת? אך כעת, האמינו לי, אחרי אמירת התהלים וה'ידווי' במריאנבד י"א באלול תרצ"ז הרגשתי ממש בחינה של כלות-הנפש אצל מאות ואלפי יהודים... חשתי אז בעליל, שאלמלי מדורת-אש גדולה בוערת לפנינו, ואחד קורא בקול: „יהודים! אל המוקד! על קידוש השם!“ לא היה מהסס אף אחד מן הנוכחים וממהר לקפוץ. אפילו בגדר, נסיון זה לא נחשב.

„לידי“, משלים ר"י גרשטנקורן את סיפורו, „ניצב רבי שמואל גריינימן (גיטו של ה'חזון איש“) הלוחש אלי: „הא, ר' איט'שה! מלאכה יפה נעשית כאן, נאספו יהודים מארבע כנפות תבל לבכות בצוותא, זיך אויס וויינען' לפני רבון העולמים!“ רב אחר לוחש לי באזני: „בשביל תפילה זו לבדה כבר היו כדאים כל טלטולי הדרך“.

קול השופר של יהדות התורה

אחרי שהושלך הס באולם, ניגש אל מרכז בימת הנשיאות הגרי"ל צירלסון, רבה הראשי של בסר-ביה, שנבחר לנשיא כל שלושת הכנסיות הגדולות. באצילות ובחן רב, במלים קצובות, פותח הגאון הישיש את המושב ומזמין את נשיא התנועה מורנו רבי יעקב רוזנהיים להשמיע את משא-הפתיחה.

מוהר"י רוזנהיים פותח במלים „ברוך משנה

עתים ומחליף את הזמנים, שהחיינו וקיימנו והגי-ענו לזמן הזה, בעמדי לקדם פני הבאים שלוחי עם התורה המאורגן, תחת שהיו עד לפני 25 שנה כשיבלים נפזרים ברוח פרוצה“. והוא ממשיך: כשיסדנו בתרע"ב את „אגודת ישראל“ לא היתה מטרתנו לפתור את בעיות השעה, כגורם המטולטל ע"י המציאות, אלא גמרנו אומר להגיע למטרה עליונה של החזרת היהדות השסועה למקור מחצ-בתה. אגודת-ישראל היתה ריאקציה בריאה ליסודותיה המוטעים של הציונות והסוציאליזם.

נישא בלהט על כנפי החזון, מפליג מוהר"י רוזנהיים הרחק מהמציאות, ומעלה עמו את אלפי המאזינים לספירות עליונות. דיבוריו מנתבים את המחשבה האגודאית. אחדות בבריאה, אחדות באומה, להיות שותפים להקב"ה במעשי בראשית. והנה רועם קולו בקריאה: „אנשי כנסת הגדולה ביטלו את יצרא דעבודה זרה. יבואו עתה אנשי הכנסיה הגדולה ויבטלו את היצר של שנאת חנם, שנאת אחים, חיכוכים מיותרים. מהו סודה של אגודת ישראל? אהבת רעים! כוחה? — בלב אחד וגדול שיקיף את כל החוגים והזרמים ביהדות הנאמנה, ממזרח וממערב, מצפון ומדרום. הכנסיה הגדולה מה טיבה? תרועת קול שופר של הכלל החרדי, קול הפונה לעבר אחים ואחיות שהתפכחו מהמולת הטמיעה, ונוכחו להכיר בטיבם של האלי-לים המוטלים לפניהם שבורים לרסיסים. קול התובע וקורא — חזרו, חזרו לאמת הטהורה, הנצחית“.

עם ישראל אל יאוש

רעם של מחיאות-כפיים מלווה את מהר"י רוזנהיים ברדתו מאצל הדוכן. והנה עולה במקומו הגאון רבי אהרן לוין, גאב"ד ריישא, לברך בשם המועצה המרכזית של אגו"י. בנימה עגמומית ידבר. הוא מחזיר את באי הכנה"ג אל קרקע המציאות העגומה: „היינו צריכים לשמוח על

ותורה אור, שיאירו, יחממו את לבותינו הדויים
בנתיב היסורים הקשה של גלות ישראל — — —

עם ה' חזקו ונתחזקה

לפתע קם הקהל כולו על רגליו. הרבה מן
הצירים חשו בזריזות להידחק אצל בימת הנשי-
אות. האדמו"ר הזקן מגור זצ"ל (בעל „אמרי
אמת“) קם לשאת ברכתו. קולו נשמע בקושי,
קול דממה דקה, המרעיד את כל הנוכחים:

„עם ה' חזקו ונתחזקה. אנו חיים בזמנים קשים
לישראל. העצה שכל יהודי יתחזק בדבריו של
דוד המלך. בימי המלחמה עם עמלק, עת נלקח
ממנו כל אשר היה לו, הנשים והילדים, כתוב
„ויצר לדוד מאד“, „ויתחזק דוד בה' אלקיו“.
וכך זה היה. דוד המלך קיבל הכל בחזרה. גם אנו
נקבל הכל בחזרה. עם ה' חזקו ונתחזקה. היהודים
יודעים ומאמינים שישנו בורא עולם אחד, השי"ת
יודע שאין לו אלא עם יחיד ומיוחד, את ה'
האמרת היום וה' האמירך היום. בדבר זה צריך
יהודי לחזק את עצמו, צריכים להאמין בהשגחה
פרטית בזמן של נסיונות והסתרת פנים, צריכים
להסיר שנאת חנם כמו שכתוב „איש את רעהו
יעזורו ולאחיו יאמר חזק“. אני מברך את כל
השליחים והמשלחים בכתיבה וחתימה טובה, ש-
נזכה לשמוע בשורות טובות מכלל ישראל...
אני מברך אתכם בהצלחה, שיהפכו הדיבורים
למעשים, והמעשים יהיו לשם שמים... ובזכות
זו נזכה לגאולה, לישועה...“

דברי הרבי זצ"ל היכו את כולם בתדהמה.
במקום לחזק לבבות נשברים בבשורות טובות,
במקום לעורר תקוה טובה בלב, הלא כולם חו-
ששים מפני הבאות, הנה בא האדמו"ר ורומז על
אפשרות שיקחו מהיהודים אפילו את משפחו-
תיהם, את ילדיהם. נסיונות קשים בשער. מי יודע
פשר הדיבורים הסתומים?

והנה קם אחריו האדמו"ר מאלכסנדר, רבי

הכינוס המפואר הזה. אבל, האם יתכן כיום לתת
ביטוי לרגשי שמחה? מי ישמיע כיום קול צהלה
כשעם ישראל נאבק בכוחות האחרונים בגלי סער
וזעף המציפים אותו מכל עבר ודם ישראל ניגר
כמים?! בחרדה ובתפלה אנו מביטים על העתיד,
כשרגשי אבל אינם נעלמים מאתנו גם ביחס
לעבר. מאז הכנסיה הגדולה השניה סבלנו אבידות
כבדות וקשות. חסר לנו הסבא קדישא, בעל „חפץ
חיים“, חסר לנו האדמו"ר הקדוש מצ'ורטקוב,
ומרא דארעא דישראל הגרי"ח זוננפלד. הלך
מאתנו האהוב על כולנו, הגאון מהר"מ שפירא
מלובלין, עלה למרום האוהב ישראל הגדול ה-
גרצ"ח מבנדין, ועמהם עוד עשרות גדולים וקדו-
שים שפיארו את השורות הראשונות של היהדות
הנאמנה.

„ומיותמים מהעבר, חרדים אנו לעתיד, חיים
אנו במציאות מרה כשכל יום קללתו מרובה
מחברו ומלבנו מתפרצת תפלת הכאב השואלת
ברעד: „הכלה אתה עושה את שארית ישראל?“
לנגד עינינו עומדים חרוזיו של רבי יהודה הלוי
בשאגתו: „איך יערב לי אכול ושתה בעת אחזה
כי יסחבו הכלבים את כפיריך, איך מאור יום
יהיה מתוק לעיני בעת אראה בפי עורבים פגרי
חלליך?“ מנהיגי הזרמים והמפלגות החילוניות
ממלאים פיהם מים ושותקים, כשלנוכח עיניהם
מוטלים שבורים לרסיסים אלילי הקידמה והאמנ-
סיפציה הסוציאליזם, והלאומנות הלא דתית. מול
גלי הגזענות והשוביניזם אין בפיהם אף מלה של
נוחם. הם שותקים ומסרבים בעקשנות להודות
בטעותם ההיסטורית. היחידים בעמנו, המסוגלים
ומצוים להרים דוקא עתה את קולם, הם שליחי
בית ישראל הנאמנה, שנתאספו לכאן. על הכנסיה
הזאת מוטל חוב קדוש להשמיע את דברה לגולה
כולה: עם ישראל אל יאוש! נצח ישראל לא
ישקר! דרך היסורים והכאב מובילה אל על! אחינו
בני ישראל — הדליקו את הנר, את נר מצוה

יצחק מנדל דנציגר הי"ד, אשר זוהי הופעתו הפומבית הראשונה בכינוס עולמי של אגו"י. הוא מתייפח בבכי מר והרבה בוכים ביחד אתו: „עם ישראל נמצא בשפל, בגוף ובנפש, גזירות רעות הופעלו נגדנו, גזירות הנוגעים לעיקרי הדת... כמו ביציאת מצרים חומת אש ומים נגדנו, ועלינו לשאת עינינו לשמים... אם רצוננו לפעול למען השי"ת ותורתו עלינו לדאוג לכבוד השם, הישיבה באפס-מעשה גורמת לחילול השם... הבה נעשה לחיזוק החינוך, שמירת שבת וכשרות, להרבות תלמידי חכמים ולהרים קרן היהדות, והשי"ת יעזור שתצליחו במעשיכם...”

גרולי התורה מברכים

הקהל עוד נמצא בסערת ההתרגשות. עיני רבים שטופות דמעה. והנה קם הרבי מסוכטשוב, רבי דוד בורנשטיין הי"ד, המשמיע דברים על בעיות השעה: „חילוקי דעות בינינו – מותרים, בתנאי שתהיה אחדות בלב ואהבת-אמת לזולת, ומכח הרצון לפעול להצלחת היהדות החרדית נדע להתרומם מעל לכל הבדלי השקפות”. אחריו נואם בקצרה האדמו"ר מטשורטקוב, רבי נחום מרדכי פרידמן זצ"ל, האומר: „במקום גדולים אל תע-מוד”, לא קל היה לי לעלות אל הבמה, ובפרט במקום אבי הקדוש רבי ישראל זכרונו לברכה, אשר כולם יודעים מסירותו ועבודתו לטובת אגו"י. שלוש משאלות יש לי מהכנסיה הגדולה הנוכחית שתתמסר ל: (א) חינוך תורתי; (ב) ארץ ישראל; (ג) הקמת בתי מלאכה לנוער הזקוק לזה במסגרת החינוך. זה היה רצונו הטהור של אבא, וצדיקים אפילו במיתתם קרויים חיים”.

הגאון רבי עקיבא סופר זצ"ל, גאב"ד פרשבורג, מביע רגשי שמחה על קיום הכנה"ג בארץ מגוריו, בסביבה בה הניפו ראשונים מרן ה"חתם סופר" זצ"ל וממשיכיו את דגל המלחמה במפירי ברית תוה"ק – מלחמה שנמשכת עד היום, ותימשך

הלאה, עד שתמלא הארץ דעה כמים לים מכסים. הגאון רבי אליעזר סילבר, מסינסינטי, שהצטרף כעת פעם ראשונה לאגו"י, מביא ברכתו האישית של גאון-הדור רבי חיים עוזר זצ"ל מוילנא.

בתשואות רמות מלווים כל הנוכחים במעמד את הגאון רבי יוסף צבי דושינסקי זצ"ל, גאב"ד ירושלים, רבה הראשי של היהדות החרדית בא"י, כשעולה לברך את הכנסיה הגדולה. הוא פותח בכבוד אכסניה ומודה למוהר"י רוזנהיים המושך בעול התנועה. כן רומז במלים אחדות על מאבקי אגו"י בארץ להגן על עצמאות החרדים, משבח במלים חמות את הפועלים האגודאים גבורי-הכח שהתנדבו לקיים בשנה הקרובה מצות שמיטה כהלכתה, ופונה לכל יראי ה' בעולם לסייע בבנין מדינת-התורה בא"י. הפועלים האלה המה החלו-צים של עם ישראל, ואם יש לנו כאלה, יכולים אנו להיות בטוחים בעתידנו. אגו"י מוכרחה לצאת בקריאה „מי לה' אלינו”. מי שלבו נכון ונאמן חייב לתת ידו אתנו בלב ונפש. עוד רמז על נושא ה„חלוקה” של הארצישראלית וקרא: בשום אופן אסור לנו לזוותר על ציון, לב האומה הישראלית. כתוב „יברכך ה' מציון”, כל הישועות והנחמות לישראל עוברות דרך ציון וירושלים, הכל ממש – תורה, חיים, שלום”.

הגרי"צ דושינסקי זצ"ל היה ידוע כמעריץ נלהב של אגו"י מיום יסודה. לפני שנים, כשהשתתף בוועידה אגודאית בהונגריה, מתחו חלק מהנוכחים ביקורת על התנועה. כיון שהגיע תורו לנאום פתח ואמר: „ואני יש לי גם-כן טענות כלפי אגו"י – מדוע נוסדה כ"כ מאוחר, ולא הקדימו לייסד אותה עשרות שנים קודם לכן, כי אז היינו מצילים הרבה יותר”.

„עורה, עם ישראל!”

לקראת הנעילה של מעמד-הפתיחה משמיע נאום מבריק איש המחשבה והחזון, ד"ר יצחק

ברויאר ז"ל, העורך ניתוח רעיוני מעמיק של התפקידים ההיסטוריים האמיתיים אשר הועיד הקב"ה לעם היהודי, בהשוואה ליעודים המסולפים שדוגלת בהם הציונות.

„מה תפקידו של העם היהודי?“ שואל הנואם ומשיב: להגשים עלי אדמות את צווי הנצח של יוצר כל. לכך נבחרה האומה הישראלית, היא נבחרה לאושר העילאי, נבחרה לשאתו אף מתוך יסורי התופת. מה שנחשב אצל עמים ודתות חזון שאין להגשימו, הפך אצלנו לאורח חיים, לנתיב המנשא ומרומם.

„אילו זכינו לצעוד בנתיב זה בכנות אמת כי אז היינו המאושרים בעמים. כיון שלא זיכנו, הננו כביכול העם האומלל בעמים, המתבוסס ביסוריו ומתפתל בכאביו המרים עד לגאולה המובטחת. לא זכינו, כי על כן נצטוונו לאחד את המושגים של ציון וירושלים. פעמיים הועמדנו במבחן זה, להגשים את חיי ירושלים כסמלה של ציון, ופעמיים נתקע חייץ בין המושגים הללו, למטרה הנכ"ספת לא הגענו. כה באנו לנתיב הגלות שמטרתו לטהרנו ע"י כאב ולזככנו ע"י יסורים עד כי נהיה שוב ראויים לאחד את חיי ירושלים עם סמלה של ציון, סמל התורה. הכרת-החטא שלנו, אליה הגענו ע"י יגיעת התורה, נסכה בנו את הכח והסבלנות לעמוד במבחני הגלות הקשים והארוכים. עמים לא הבינו אותנו. עמים שחונכו על העקרון של „כוחי ועוצם ידי“ לעולם לא יבינו לנפש העם המעמיד את הרוח מעל לכח הגס, הבוחל ומגנה כח זה, ולכן שנאו אותנו. דיכאו אותנו, רדפו אותנו, הכניסו אותנו לגיטאות אפלים. כאשר נפתחו לפני מאה שנה שערי הגיטאות, כשלנגד עינינו נתגלו העמים בערטלאיותם, כמות שהם, ללא תוכן, ללא נשמה, ללא יעד, נפשות הרוסות, גופים גכים — ידענו כי אכן נתקיימה נבואת ישעיה „אתם עדי נאום ה“.

הגרייץ דושינסקי בק"פ אצל הנציב העליון לידו הר"מ בלוי הד"ר בוקסבוים ויבל"ח הר"מ פרוש

תורה וארץ ישראל

למחרת, יום רביעי י"א באלול, התכנסו הצירים לישיבות המעשיות. מוהר"י רוזנהיים זצ"ל פותח במלים קצרות ומוסר את ניהול הישיבה לידי הג"ר אהרן לוין הי"ד מריישא. היו"ר מספיד ברטט את גדוה"ת וצדיקי הדור שנלקחו מיהדות התורה מאז הכנה"ג הקודמת. אחרי ההספד בוחרים בהגרי"ל צירלסון הי"ד מקישינוב לנשיא הכנסיה הגדולה השלישית.

הגרי"ל צירלסון פותח את הדיונים בקריאה נרגשת „בואו, אחים, להיקהל ולעמוד על נפשנו“. בשם „מועצת גדולי התורה“ מברך הגאון רבי מנחם זמבא הי"ד, הגדול בענקים, שמדבר בנושאים אים אקטואליים כמו בסוגיא קשה מן הש"ס וכל דבריו צריכים לימוד. „שנינו“ פתח ואמר „הקורא

בתורה צריך לברך לפני ולאחריה. תפקידו של כל יהודי הוא להיות קורא בתורה ולמצוא פתרון על שאלותיו בחיים הן בעניני יחידים והן בעניני הכלל, ואפילו בעניני הנהגת המלכות אמרה תורה, „וכתב לו את משנה התורה הזאת והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו“, כלומר, כל צרכיו והנהגותיו בחיים יקרא וימצא אך ורק במקור התורה. „אגודת ישראל“ שכתבה על דגלה „לפ- תור כל שאלות החיים ברוח התורה“ חובה עליה גם היום להיות דורשת אצל מועצת גדולי התורה — לקרוא בתורה את פתרון כל השאלות. ולכן הנני לברך לפני, בעת התחלת הכנסיה הזאת, ברכת קידוש השם. ידוע מדברי הרמב"ם ז"ל אשר מצוות קידוש השם איננה רק בה בשעה שדורשים מן היהודים לעבור על דתם ואם לאו יהרגום ח"ו, ענין קידוש השם הוא בכל שעה ושעה, בכל דרכי החיים מערב עד בוקר, בעת שמחזיקים בתורת ד' ובמצוותיו ובמדת דרכי-נועם של נתיבות התורה עד שמגיעים למה שנאמר: „ישראל אשר בך אתפאר“ שזה בכלל מקדשי השם.

„עוד יותר מתגדל ענין קדושת השם בעת שרבו פריצי ומחללי השם ח"ו. החרדים שבדורנו הם גבורי כח המתגברים על כל המעצורים בכדי לעשות רצון ה', המה „ישראל מקדשי שמך“. אולם קידוש השם הזה בקיום תורה ומצוות יום יום, הוא קידוש השם ביחיד, אבל החובה עלינו כעת בהתאספנו יחד לקדש את שם שמים ברבים, ואז נוכל לומר הברכה „ברוך המקדש את שמו ברבים“. כנסיה נכבדה! קידוש שם שמים הזה, אנא לא יהיו ימיו ספורים כימי הכנסיה לבד, אלא שיימשך גם לימים הבאים אח"כ. ידועים דברי הירושלמי על הכתוב „ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת“, וכי יש תורה נופלת? הביאור הוא, כמו שכתב הרמב"ן ז"ל בפירושו על התורה, בעת שרבו פריצים וחותרים תחת עמודי ויטודות תורתנו הקדושה להשפילה, אז חוב קדוש על

כל אחד מישראל להתגבר כארי ולהקים את התורה הזאת. הבה נקוה, כי אז כל האומה הישראלית גם האובדים והנדחים יבואו להשתחוות לד' בהר הקודש בירושלים, ואז תהיה כנסיה גדולה אשר לא יחסר בה אף יהודי אחד, כנסיה זו תיקרא ע"י בונה ירושלים ד' נדחי ישראל יכנס“.

ישיבה

קידוש השם

בהמשך דבריו עובר הגר"מ זמבא לנתח את הנושא האקטואלי של תכנית ה„חלוקה“, וכינון המדינה העברית בא"י, אומר:

„שאלת א"י העומדת עכשיו על הפרק יש בה ג"כ משום קידוש השם. יש בזה דעות שונות, מהם לחיוב, מהם לשלילה. דעת אלה הרוצים לראות במהרה התכוננות מלכות ישראל, הוא מחמת גודל תשוקתם לקדש את שם שמים לעיני העמים, להראותם כי אחרי שעברו אלפי שנה, ועם ישראל נע ונד בארץ, עוד לא אבד שברו, ועוד חיה יחיה. אולם דעת אלה המתנגדים לזה היא, אשר תמיכתם על יסוד דברי גאון ישראל הגאון „חתם סופר“ זצ"ל, אשר כתב בספרו (תורת משה פ' משפטים) וז"ל: „אפשר כבר היו ראויים להיות נגאלים גאולה שאינה שלמה או לשום שלום בינינו ובין האומות שאנו שוכנים בצלם או יותר מזה להיות גאולה ממש כמו בבית שני וכו', אבל אין חפץ בזה! כי אם גם אנחנו אפשר שנתפשר לקבל גאולה כזו, ובלבד להיות נגאלים, אבל מכל מקום אבותינו הק' לא יתרצו עתה כי אם בגאולה שלמה, וטוב לישראל לסבול אורך הגלות כדי שתהיה בסוף גאולה שלמה בכל“.

„ואמנם גם אלה המתנגדים כוונתם גם הם לקדש את השם, כאשר ידוע פסק הלכה, כי מצות „ונקדשתי בתוך בני ישראל“ למסור את נפשו במקום שהדין „יהרג ואל יעבור“ הוא רק בפר-

הגאון רבי מנחם זעמבא זצ"ל

יהודים למחצה ולשליש ולרביע, רצוצי הנשמות, עוזבי תורה, לא להם הארץ, כאשר יאמר הנביא „נותן נשמה לעם עליה” ופירש רש"י במסכת כתובות (ק"י) שהכונה לארץ ישראל, ולכן התורה שהיא נשמת האומה, אך המאור שבה יאיר את נפש הישראלי ויהל את נשמתו, ואחרי אשר עזבו את תורת ד' הרי כבר אבדו על ידי זה את נשמתם, וחסרי נשמות כאלה — הארץ ח"ו תיעזב מהם. אנחנו הניגשים לעבודת הארץ ובנינה, החובה עלינו להסיר את שורש החטא שהיא סיבת אבדת הארץ; ולשים כל מגמתינו להקמת התורה, להרבות ולהגדיל תורה בישראל, ואז נוכל לקוות שבעזה"י ישיב שבות הארץ כבראשונה.

הויכוח הכללי

באותו יום אחה"צ נערכה ישיבה נוספת של צירי הכנה"ג בראשות הסנטור ר' לייב מינצברג. ראשון הנואמים, הרב עקיבא גלאזנר מקלויזנבורג, מודיע בפומבי על הצטרפותו לאגו"י באופן רשמי

הסיא של עשרה מישראל, אבל לא לפני האומות אפילו הם לרבבות. הרי זה מלמד, עיקר קידוש השם הוא אם מתגדל ומתקדש ה' בתוך בני ישראל דוקא, ולכן דעתם כי אף אמנם בהתכוננות מלכות ישראל כעת יהיה מזה קידוש השם לעיני העמים, אבל לעומת זה עדיף שיהיה לנו אומץ הרוח להשליך מנגד את הכל ולהראות גלוי לעיני בני ישראל את בטחוננו החזק והאמונה בה' באמת, והגאולה השלמה תהא בביאת משיחנו הצדק, זהו קידוש השם יותר גדול — בתוך בני ישראל — להאיר את לבבם של אחינו באחד מעיקרי הדת, באמונת ביאת משיח צדקנו, אשר אז יהיה קידוש השם גם אור לגויים.

„אינני חפץ לחוות את דעתי במחלוקת זו עד שיתבררו הדברים יחד עם גדולי התורה. אמנם זאת מוכרחני להגיד לכם. רבותי! יש לנו ספר תורה קדוש אשר נאמר עליו „תורת ד' תמימה”, ואם חסרה אות א' הרי זה פסול מקדושתו, יש לנו גם ארץ קדושה אשר גם עליה נאמר כי „קדושתה כשכל ישראל עליה”, ולכן רק אנשים כאלה אשר להם העוז המר לקרוע גזרים מתורתנו התמימה הקדושה — הם הם אשר ירהבו בנפשם לקרוע גם את ארצנו לגזרים. אבל אנחנו שומרי התורה והחרדים על דבר ד' של תורה שבכתב ושבעל פה מראשו ועד סופו, מוסרים את נפשנו על כל אות ואות ועל כל מנהג שבישראל — בשום אופן לא נוכל להסכים לוותר אפילו על צעד ושעל אחד מארצנו הקדושה.”

„השאלה העומדת כעת על הפרק לפני גדולי התורה כבר היתה לעולמים. כאשר חכמים הגידו: דבר זה שאלו לחכמים ולנבונים ולא פרשוהו, עד שבא הקב"ה בעצמו ופרשו, על מה אבדה הארץ, על עזבם את תורתו. זאת אומרת: המקום ברוך הוא חפץ להושיב בארצנו הקדושה יהודים כאלה אשר נשמה באפם ואשר יכירו ויאמרו „ד' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה”. אבל

ומכריז: „אמנם אבי ז"ל היה חבר בתנועת המזרחי אך ברור לי שאלמלי היה חי אתנו כיום היה נוטש מזמן מפלגה זה ועובר לאגו"י כי זה מקומו היחיד של כל יהודי חרד”.

אחרי הצהרתו של הרב מקלויזנבורג החל הוי- כוח הכללי בנושאים תנועתיים. השאלה העומדת על הפרק היא מצב היחסים בין אגו"י והתנועה הציונית שהשתלטה על „הסוכנות היהודית” ומו- פיעה כלפי חוץ כמייצגת העם היהודי כולו. חברי משלחת אגו"י מבריטניה הציעו לפתוח במו"מ עם ראשי התנועה הרביזיוניסטית במטרה ליצור חזית אחידה נגד המונופוליציה של הציונים על א"י. רבי זלמן ינקלביץ מבני ברק, נציג הסתדרות פא"י, שולל את המו"מ מעיקרו וטוען שהפסוק „הן עם לבדד ישכון” מתייחס גם לאגו"י. אין הבדל, לדעתו, בין חסידי ז'בוטינסקי למעריציו ושותפיו של ד"ר וייצמן בהתייחסותם לקדשי האומה. אלה כאלה שוטמים את אגו"י ומתנגדים לדרכיה. לעומתו ר' אהרן גודמן, לונדון, מחייב בלהט את המגעים עם הרביזיוניסטים: „לא כש- רותו של ז'בוטינסקי מענינת אותנו כרגע אלא שבירת המונופולין של ההסתדרות הציונית על א"י. ד"ר וייצמן הגיע כבר לידי הסכם עם מיני- סטר המושבות הבריטי, ארמסביי גור, לבתר את שטחי א"י בין יהודים לערבים. עלינו להבהיר בפני חבר הלאומים שאין הוא מייצג את כלל ישראל”.

הויכוח עובר מענין לענין באותו ענין. הנואמים הבאים עברו להתייחס לשאלת המדינה העברית. הגאון רבי ראובן כץ, רבה של פתח תקוה, המביא ברכת הרבנות הראשית לא"י ומוסר פריסת-שלום חמה בשליחות הגרא"ז מלצר מירושלים, תובע להקדיש יותר תשומת-לב לעניני א"י התורתית, ומטעים שהגרח"ע כתב אליו דעתו שמצדד למעט בדיונים מסביב לנושא ה„חלוקה” מאחר שבין כה וכה אין שואלים אותנו. ר' מרדכי דובין, פרנס החרדים בלטביה, מתנגד בחריפות לכל פעולה

משותפת עם הרביזיוניסטים ושאר פורקי עול מלכות שמים, ומבקש להתרכז בסכנות הצפויות מעצם כינון המדינה העברית. יש הבדל בין הנר- כחות הציונית בא"י עד עכשיו, כשבידם האמ- צעים הדרושים להתפשטות, ובין המצב שיוצר משיקבלו לידיהם סמכות שלטונית. עד עכשיו הצליחו לנעול כמעט את שערי א"י בפני עולים חרדים מכח גזירת ה„סרטיפיקטים”. מי יודע, קרא בחרדה, אלו הגבלות הם יטילו על יהודים שומרי תורה. לא יועילו אז שום מחאות או תחנונים. עד עתה הכירו הממלכות, שהזרם האורתודוקסי מייצג את עם ישראל המקורי, ואילו מן הרגע שתקום ממשלה ציונית בא"י הם יעשו כמיטב יכלתם ב„חבר הלאומים” ובכל מקום אפשרי לדחוק את רגלי היהדות החרדית בעולם כולו. כולנו נסבול מן התוצאות.

עם נעילת הישיבה, בשעה מאוחרת בלילה, נמסר לצירים ש„מועצת גדולי התורה” תתאסף ביום מחר לדיון מקיף במכלול השאלות הבוערות מעניני ארץ-ישראל, שאלת ה„חלוקה” וההכרה במדינה יהודית, שאלת היחסים בין ארגון פא"י והסתדרות הפועלים החילונית, ועוד הרבה. המתח בקהל גובר ועולה. מנסים לנחש, מי יורשה להיות נוכח בישיבת המועצה, מי יתבקש להציג את העמדות של הפלגים השונים. כל אחד מבקש להיוודע משהו מאחורי הקלעים.

הדיון המכריע ב„מועצת גדולי התורה”

בדלתיים סגורות נועדו חברי מועצת גדולי הדון ולהחליט מה תהיה עמדת אגו"י העולמית בנושא ה„חלוקה” וכינון מדינה יהודית בא"י. לפי הפרו- טוקול נוכחו באספה זו י"ט מגדולי הדור והם [לפי א"ב]: (א) האדמו"ר הרא"מ אלטר מגור; (ב) הג"ר אהרן לוין מריישא; (ג) הג"ר אהרן קוטלר מקלצק; (ד) הג"ר אלחנן ווסרמן מבר- נוביץ; (ה) הג"ר בנציון וועזל מטורדא; (ו) ה-

בישיבת „מועצת גדולי התורה“ במארינבור

אפילו אם יודעים שלא ישמעו לנו. אבל בדבר שהוא אפילו דאורייתא, רק אינו מפורש כדאורייתא, איננו מחויבים להוכיח אם יודעים אנו שלא יצייתו לנו, כי זה בגדר מוטב שיהי' שוגגים. עלינו רק לעבוד שארץ ישראל תהיה כולה דתית ולא לפחד שמא לא יעלה בידינו. אדרבה, אם רבה העזובה שמה, על הגדולים ללכת שמה ולהיזכר בנביא ירמיהו. כשהובילו את צדקיהו והחרשו והמסגרו בגולה, מוצאים כי נשארה רק דלת העם, וזו היתה שארית הפליטה אחרי הריגת גדליה בן-אחיקם. בארץ ישראל עבדו או עבודה-זרה. מה עשה אז ירמיהו? לא עזב את ארץ ישראל, אלא נשאר שמה, למען הוכיח אותם והשב את לבם לאבינו שבשמים. אם שליטי ארץ ישראל אינם מתנהגים ע"פ התורה, על מוכיחינו ללכת שמה ולהוכיח אותם שמה על אתר, לא מרחוק, ואם יצאו או למצרים נגד צווי הקב"ה צוה הקב"ה את ירמיהו ג"כ ללכת אחריהם ולהנהיגם..."

אדמו"ר הרי"ז מורגנשטרן מסוקולוב; (ז) האדמו"ר הר"ד בורנשטיין מסוכטשוב; (ח) הרב זאב וולף כהנא מצ'רנא; (ט) הרב זלמן סורוצקין מלוצק; (י) האדמו"ר מהרי"מ דנציגר מאלכסנדר; (יא) הגרי"ל צירלסון מקישינוב; (יב) הג"ר יוסף צבי דושינסקי מירושלים; (יג) האדמו"ר מהרמש"י פרידמן מסדיגורא-פשמישל; (יד) הג"ר מנחם זמבא מורשה; (טו) הג"ר דב בער מאוז-רקוב; (טז) הג"ר מרדכי רוטנברג מאנטוורפן; (יז) הגר"מ בלום מזמושטש; (יח) הג"ר עקיבא שרייבר מפרסבורג; (יט) הג"ר שמואל דוד הלוי אונגאר מנייטרא. מטעם הועה"פ העולמי של אגו"י הוזמנו להשתתף: מוהר"י רוזנהיים, הרב יונתן בנימין הורביץ ורבי משה בלוי מירושלים, הרב יצחק מאיר לוין מוורשה, הרב טוביה הורביץ, ר' קלמן פפנהיים, ד"ר יצחק ברויאר וד"ר שלמה אהרמן — בצרוף האורחים: הגרי"ח סנקביץ מירושלים, הרב יוסף שוב מוילנא, הרב שלמה יוסקוביץ, הגר"א קלמנוביץ, הגר"מ קרליץ, ור' מרדכי דובין. בישיבות נוספות של המועצה, נוכחו עוד רבנים וראשי ישיבות מליטא, מהונגריה, מפולין ומצ'כוסלובקיה.

במהלך הדיונים אמר הגרי"ל צירלסון: „עלינו ללחום למען השלטת התורה בארץ ישראל, כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, זוהי מלחמת היצר שכל בר-ישראל מחויב ללחום אותה. כיום נמצאים בא"י בע"ה כמאתיים אלף יהודים, הכי רשאים אנו להפקירם בידי חפשיים? עלינו למסור את נפשנו על קדושת הארץ, אין כאן עליה בחומה ואין כאן השתדלות של ציונים, רק כל מה שנעשה הוא בהשגחה עליונה.“

והנה עומד הגר"ז סורוצקין ומצהיר: „השאלה אם נסכים (למדינה) אינה שאלה, כי שום איש לא שאל אותנו להסכמתנו, עד שאנו מתדיינים כבר נעשה האדם — השאלה היא של תוכחה. הדין של תוכחה מפורש. בדאורייתא עלינו להוכיח

משלים אחריו האורח הגר"א קלמנוביץ, המוסר בשם הגאון רבי חיים עוזר מוילנא, כי דעתו היא שהענין צריך להישאר ב"תיקו", בפרט שאין שואלים אותנו. עלינו לקיים הפסוק, "והמשכיל בעת ההיא ידום".

בזה אחרי זה השמיעו גדוה"ת את דעותיהם. רק האדמו"ר מגור זצ"ל ישב דומם. לבסוף כשתלו בו הכל את עיניהם פתח ואמר: צריכים להבין את הפשט בפסוק מיואל (פ"ד), "וקבצתי את כל הגוים והורדתים אל עמק יהושפט ונשפטתי עמם שם על עמי ונחלתי ישראל אשר פיזרו בגוים ואת ארצי חלקו". כל השומעים התפעלו, כתוב מפורש, והויכוח נדם. הבינו אז שכוונת הרבי היא כי בסופו של דבר ה"חלוקה" תהיה עובדה ואין טעם להמשיך ולהתווכח בנדון.

לקראת סיום הדיון במועצגדה"ת דיבר הרי"מ לזיון שקרא בין השאר: "תבענו את העם הישראלי לעבוד בעד ארץ ישראל בכדי שלא תבוא הארץ הקדושה לידי המצב האיום של השתא ולא שמעו לנו. לא נקח בפינו סיסמאות של גאולה. לפי דעתי, זה הנסיון של דורנו, שאנו מחויבים לעמוד בו, וכמו שכל יחיד נולד לשם נסיון ידוע שעליו לעמוד בו, כדאיתא בספרים, כן מקבל כל דור ודור נסיון ידוע שעליו לעמוד בו. המדינה היהודית היא הנסיון של דורנו אנו. עלינו להצהיר כי מלוכה ישראלית אשר אינה מבוססת על יסודי התורה אין לה שום זכות קיום. עלינו לקרוא את עם ישראל להציל בשעה אחרונה את עם-ישראל בשביל ארץ-ישראל ואת ארץ-ישראל בשביל עם-ישראל".

המשך הדיונים במליאת הכנה"ג

ביום חמישי י"ב באלול, יומה השלישי של הכנה"ג, נמשכו הדיונים. הפעם דיברו גדוה"ת באזני הצירים. המעמד היה מעורר כבוד ויראת הרוממות. ראשון הנואמים הג"ר ישעיה פירסט

זצ"ל, רבו של ה"שיף שוהל" בווינה, הסתייג מן הסיסמא שהשמיעו אחדים, "לחתור למעשים ולע- זוב את הדיבורים". אגו"י זקוקה הן לדיבורים הן למעשים, אמר, הדיבורים מגיעים אל המוח והשכל, המעשים ישפיעו על הלב והרגש. אחריו נושא ברכה האדמו"ר מויז'ניץ-סרט, רבי ברוך הגר זצ"ל, ונואם באריכות האדמו"ר מסדיגורא- פשמישל, רבי מרדכי יוסף פרידמן זצ"ל, שהוא נשיא "קרן התורה" העולמית. הכנסיה הגדולה מצטיירת בעיניו כ"קבוץ גלויות" בזעיר-אנפין. לכל חוג ושכבה יש שיטה משלהם, דרך מקודשת ויקרה, וכולם יחדיו מתרוממים מעל הנטיות ה- פרטיות בכדי לקדש ש"ש ברבים. הרב בנימין זאב יעקבזון, המבורג, משמיע נאום נלהב על החובה להגביר פעלים לביצור החינוך התורתי. האדמו"ר מבויאן-לייפציג, רבי ישראל פרידמן זצ"ל, תובע מהציבור האגודאי לראות את עצמם כלגיון מיוחד במינו היונק את כח-קיומו מתוה"ק בלבד. אל להם לפרנסי אגו"י לראות את עצמם כמנהיגי עם ישראל אלא כמשרתיו.

עוד מדבר בישיבה זו אציל רוזיני, האדמו"ר מסדיגורה-וינה, רבי אברהם יעקב פרידמן זצ"ל, התובע להעמיד את נושא החינוך בראש דאגות אגו"י כפי שזה היה מקטוביץ ועד עכשיו. בעק- בותיו דורש האדמו"ר מסוכטשוב, רבי דוד בורנ- שטיין הי"ד, להטיל חובה על כל סניף אגו"י לייסד ישיבה במקומו, ועל כל אגודאי לפעול באיזו צורה שהיא להגברת החינוך החרדי. הגר"א קלמ- נוביץ זצ"ל, אב"ד טיקטין, תובע מאגו"י היחלצות לפעולה בתחום לימוד-ההמשך, דהיינו לעשות שהנוער המסיים ב"יסודי התורה" וכדו' ימשיך לקבל את חינוכו בישיבות הקדושות.

בירת-הכבוד מקשיב הקהל לדיבורים חוצבי- להבה מפי ראש ישיבת קלצק, רבי אהרן קוטלר זצ"ל, התובע מכל איש במחנה להחזיק בעץ- החיים של ישראל וקודם-כל ללמוד בעצמו הרבה

הגאון ר' אלי' מאיר
בלוך זצ"ל

הגאון ר' יוסף יהודה
בלוך זצ"ל

ינדרו מעיר לעיר וסופגים עלבונות, בבואם לגייס תרומות, לקיום התורה. ה"חפץ חיים" בשעתו התבטא: "כל מדינה בעולם מבזבזת הון עתק לאחזקת צבא וחילים, ואיך מחזיק העם היהודי את צבאותיו שלו, את עמלי התורה?! הגרא"מ בלוך מצביע על התופעה המרנינה, שנתרבו לומדי תורה בתקופה האחרונה, ונוהרים אל הישיבות אף מגרמניה ומשאר ארצות במערב אירופה, בניגוד לשנים קודמות כשעוד לא השתרש האי-דיאל ללמוד בישיבות. הוא מוסר בשם אביו, רבי יוסף לייב זצ"ל בעל "שעורי דעת" (נפטר בשנת תר"ץ), שעוד הספיק לראות כשהתחילה גיאות זו של זרם התלמידים, ונקשרו דמעות בעיניו: "אם הכל באים למצוא מחסה במבצר, משמע, שהמצב בחזיתות גרוע מאד".

כשסיים ראש ישיבת טלז, עלה אל הדוכן הג"ר יצחק שוסטר הי"ד, אב"ד סוקולקי, לנאום על בעיות החינוך החרדי בגולה. הג"ר שמואל גריי-נימן זצ"ל (גיסו של ה"חזון איש"), והרב ד"צ זילברשטיין, מראשי "מרכז לחינוך התורה בארץ ישראל", מדווחים על פעולות המרכז ליסוד והר-חבת תתי"ם ו"בית יעקב" בישוב הארצישראלי החדש. הגר"ש גריינימן אומר: "מה לנו להתווכח פה אם טוב או רע לכונן מדינה עברית, בין כה

תורה. הגאון מדבר רתת נגד הכרה בסמכות החילונים לנהל את עניני האומה. ע"פ הלכה פשוטה אין ממנים פרנס על הצבור אלא יר"ש ודינו כמו דיין. רבינו יונה פוסק להלכה, שאסור על-פי דין לחלוק כבוד לרשע, כי עי"ז מגדילים השפעת הפושעים. הסכנה גדולה גם אם נשיג מעט זכויות המועט אצל הפושעים, כי אז כאילו מראים בעליל שאפשר עם ישראל בלי תורה, ועם ישראל הלא נעשה לעם רק ע"י התורה. הג"ר שמואל דוד אונגאר זצ"ל, אב"ד נייטרא, מדבר על חובת התנועה לנהל תעמולה והסברה מקיפה בעניני טהרת המשפחה. אחרון הנואמים בישיבת-הבוקר הג"ר זלמן סורוצקין זצ"ל, רבה של לוצק, תובע לפקח בעירנות על טיב ספרי-הלימוד שהונח-הגו במוסדות החינוך של אגו"י.

אחרי הפסקת צהרים התכנסו הצירים לישיבה נוספת. אולם האספות מתמלא מפה אל פה. על הבמה יושב האדמו"ר מגור זצ"ל שנכנס להיות נוכח בדיונים. הרי"מ לויז מקריא את אגרתו של נשיא מועצת גדוה"ת, רבי חיים עוזר גרודזנסקי זצ"ל מוילנא, המפרט את הנושאים שצירי הכנה"ג צריכים לדון בהם ולחפש תשועה ברוב יועץ. הג"ר אליעזר סילבר זצ"ל מסינסינטי מצהיר על נכונותו לפעול להקמת אגו"י חזקה ביבשת אמריקה. כן דיבר על החובה לתמוך בקיבוצים האגוד-דאיים בא"י שהתחייבו לשמור שמיטה בשנה הבעל"ט.

החינוך בראש סולם העדיפויות

אל הבמה עולה רבי אליהו מאיר בלוך, מראשי ישיבת טלז, שהקדיש את נאומו לעניני הישיבות. אין צורך להרבות בדיבורים על ערך לימוד התורה, קרא, כי הלא התורה היא חיינו, ומה ערך לדיבורים כשנוגע לחיים עצמם. אם יש מקום לדיבורים הרי זה ביחס לעיר התורה, הישיבות הקדושות, עיר האלקים מושפלת עד שאול תחיה: תלמידי ישיבות רעבים לפת לחם, רבותיהם

וכה לא שואלים את פיננו, הלא מוטב לדבר בצרכי החינוך התורתי שהם בהישג-ידינו והענין תלוי בבחירה חופשית שלנו! "הג"ר זליג ראובן בנגיס זצ"ל, אב"ד קלווריא, תובע ליזום ולארגן מסגרת חינוכית מתאימה לילדי עניים. הג"ר הלל ויטקינד זצ"ל, ראש ישיבת „בית יוסף" דנובהרדוק בתל-אביב, סוקר את בעיות היסוד של אגו"י בהווה, ור' ישראל שפירא מת"א מציע פתרונות בתחום קליטת עולים בישוב החדש.

המדינה נסיון לאומה

ביום ששי, י"ג אלול, עמדו הדיונים הכלליים במליאת הכנה"ג קרוב לסיומם. נשיא צא"י בפו-לין, הרב צבי הירשהורן הי"ד מיאבורז'נה, השמיע ניתוח עיוני מעמיק על מצב האומה בהווה. אח"כ זכו הצירים לשמוע משא מלהיב של הג"ר יוסף כהנמן זצ"ל, גאב"ד פוניבז', על מצבו הרוחני של כלל-ישראל. „דיברנו כאן הרבה בנושאים חשובים, אולם הנושא הבווער למעשה הוא: מה עושים כנגד הבורות, העם הארצות, שהתפשטה כל-כך בבני הנעורים? מבחינה זו התייאשנו שלא-מדעת מיהודי אמריקה, איננו עושים דבר למענם בנושא חיוני זה, התייאשנו מאונס מיהדות רוסיה, והערבות על כלל-ישראל מה יהא עליה? „מדברים על ארץ ישראל ומדינה עברית, ה-מדינה בדרך, אין זאת אפילו אתחלתא דמלכות ישראל, אבל היא בבחינת נסיון לאומה. משל למה הדבר דומה, לאיש חכם שהמציא את האוירון, אבל כשהטיס אותו פעם ראשונה, טיסת נסיון, לא הרהיב בנפשו להתיישב הוא עצמו במטוס הממריא, כי-אם שיגר לחלל אוירון ריק בלתי-מאוייש. האנשים מן הקרקע שראו את האוירון בטיסתו, בטוחים היו שמישהו יושב בפנים ומנהיג את ספינת-האויר, אך למעשה היה המטוס ריק ושומם... „מפחדים שלא תופיע מלכות אחאב חדשה,

האין אנו מכינים את הפוטנציאל האנושי של בני הנביאים? אסור להחניף לעשירי אמריקה, חסרים לנו אמצעים ואנשים לפעול להפצת תורה, הבו לנו אנשים! הבו לנו גבורת לוחמים, וחוצפה דקדושה, למען קדשי האומה!"

המושב המיוחד לעניני ארץ ישראל

במוצאי שבת מתכנסים שוב הצירים למושב פומבי מיוחד לעניני ארץ-ישראל. הגר"א לוין הי"ד מריישא יושב בראש. הדיון נפתח בדבריו של הרב ד"ר שלמה אהרמן מפפד"מ המתאר את מאבקי אגו"י לעליה חרדית ארצה מול ה„נומרוס קלאוזוס" שהנהיגו ראשי הסוכנות היהודית ביחס לחרדים. ד"ר יצחק ברויאר ז"ל תובע לגייס את היהדות החרדית בעולם כולו לכיבוש רוחני של א"י. הרב משה בלוי ז"ל מתאר בפרוטרוט שלבים במאבק ההירואי של חרדי א"י, מעטים נגד רבים, הישוב הישן מול השתלטנות הציונית האנטי-דתית, והקשיים שהערימו עלינו בכל פינות החיים. ד"ר מרדכי בוקסבוים דורש לייסד ולהפעיל קרנות כספיות למען א"י התורתית. הגרי"ח סנקביץ זצ"ל מספר על המאבקים להשיג רשיונות עליה עבור בני-תורה רבנים ותלמידי ישיבות.

ר' בנימין מינץ ז"ל מתל-אביב, מראשי פא"י, מדבר על לבם של בני הגולה להיות בעזרם של חלוצי הישוב החדש בא"י. ר' משה שנפלד ז"ל, נציג קיבוץ „הנוער האגודתי" בכפר סבא, מתאר בשפה פיוטית נמלצת את אושר-החיים של המת-נחלים האגודאים וקורא לרבים שיצטרפו אליהם באמרו: „מהו הקיבוץ האגודאי? לרבים נשמעת מלה זו כאילו באה מעולם זר ורחוק, והורתה ולידתה שלא בקדושה ובטהרה. אבל אנחנו רוצים לחדש את חיינו בא"י לא במובן תיקונים חלילה, שעליהם אמר החתם-סופר „חדש אסור מהתורה", אלא במובן של „השיבנו ה' אליך ונשובה חדש

החלטות מועצת גדולי התורה

ביום שני לעתותי ערב, בהתקרב שעת הנעילה, התאספו שוב הצירים לישיבת-מליאה בנוכחות מלאה. אל הדוכן ניגש הג"ר זלמן סורוצקין להקריא את החלטות מועצת גדוה"ת בשאלת ארץ-ישראל כדלהלן:

חברי המשלחת מארץ-ישראל: הרב משה בלוי ז"ל ויבלח"ט הרב משה פרוש. בתווך: מר. ה. הולנדר ז"ל

„(1) מועצת חכמי התורה מצהירה: ארצנו הקדושה נתונה לנו מאדון העולם בשבועה וברית עולם, למען נשמור בה חוקי התורה ומצוותיה, ולחיות בה חיי התורה — עם ישראל קשור בארץ זו בכל נימי רוחו ונשמתו לנצח נצחים. אחרי אשר מפני חטאינו גלינו מארצנו, הבטיח לנו השי"ת ע"י נביאינו הקדושים, שישוב ויגאלנו ע"י משיח צדקנו. האמונה בהבטחה זו היא אחת מעיקרי דת קדשנו המחייבת את כל בן ישראל. זכותו של עם ישראל על ארצנו הקדושה יסודה, איפוא, בתורתנו הקדושה וביעודי הנביאים שליחי ד'. קיומה של מדינה יהודית אפשרי רק אם חוקת התורה מוכרת בתור החוקה היסודית של המדינה ושלטון התורה מוכר בהנהגתה. מדינה של יהודים מבלי שתעמוד על יסודות התורה וחוקיה, היא התכחשות למקור ישראל, שלילת מהותו וצביונו האמיתי של עם ישראל וחתירה תחת יסוד קיומו

ימינו כקדם", של חידוש שיש בו מן השיבה אל המקור. אנחנו רוצים לחדש את עטרת התורה והמלאכה, על כן בחרנו בחיי עמל ועבודה. אנחנו רוצים לחיות בחיק הטבע, בכדי להסתכל תמיד בקסמי היצירה ולהיזכר ביוצר ובבורא, על כן בחרנו בכפר. אנחנו רוצים להסיר מעל הדור הזה את מארת השניות, שהתורה נעשתה ח"ו כשתי תורות, מצוות בין אדם למקום לחוד ובין אדם לחברו לחוד, שהחפץ-חיים זי"ע הזהיר והוכיח מפני החלוקה המשונה הזאת, ועל כן נכנסנו למסגרת הקיבוצית בכדי לעקור מלבנו את אהבת הבצע ולהשריש מדות של אהבת רעים ודיבוק חברים.

„הרמב"ם פוסק בה' דעות כי אסור לאדם להתחבר לרשעים, ואם ראה והנה רוב אנשי עירו או ארצו המה חטאים ילך לארץ אחרת, ואם אין ארץ כזו בעולם ישב בדרד וידום, ואם אין אנשי הישוב נותנים לו מנוח ילך למדבריות ויתחבא בסלעים ובמערות. מורי ורבותי! איננו יכולים להתחבא במדבריות ובסלעים, גם אין אנחנו רוצים להשאיר את ארון הקודש בידי הרשעים ועוזבי התורה, על כן יצרנו לנו מבצר וחומה בצורת הקיבוץ אשר ישמור עלינו מפני השפעות רעות ומאידך גיסא יהיה נקודת אור הדוחה חושך הרבה“.

את מעגל הנאומים משלים הרי"מ לוינ בהגדרה יסודית מקיפה של תפקידי אגו"י בגולה ובא"י. ציון וירושלים נוצלו לדאבוננו למטרות פסולות. אם חושב מישהו כי בהקמת מדינה עברית חילוי-נית יוגשם החזון היהודי מני אלפיים שנה, טעות נמהרה בידו, ומחובת אגו"י להעמידו על טעותו. רבים מאחינו תעו למחנות זרים, בודאי עוד ישבו אלינו, ולכן חובתנו לעורר אותם שיחזרו למקור מחצבתם. עם לא יבנה על הרס נשמתו, מדינה עברית ריקה מכל תוכן יהודי לא תקום, לא תחזיק מעמד.

של עמנו. מדינה כזו אי-אפשר לה שתיקרא בשם מדינה יהודית.

(2) מועצת חכמי התורה מצהירה, שגבולותיה של ארצנו הקדושה הוצבו ע"י ד' בורא הארץ והותוו בתורתנו הקדושה לדורות עולם, ואי-אפשר איפוא שיהיה שום ויתור שהוא מצד עם ישראל על גבולות אלה, וכל ויתור כזה אין לו שום ערך.

(3) מועצת חכמי התורה קובעת ע"פ דעת התורה, שאי אפשר לנהל משא ומתן ולהחליט ע"ד גורלה של ארץ ישראל, נחלת עם ישראל כולו, בהיעדרה של ביאת-כח היהדות הנאמנה והחרדית שומרת התורה והדת. כל משא ומתן כזה המתנהל בלי השתתפות שליחי היהדות ה-חרדית הוא נגד הצדק והמשפט.

(4) מועצת חכמי התורה פונה לכל בני ישראל בכל ארצות תבל בקריאה עזה חוצבת להבות אש לעזור בשעה חמורה ואחראית כזו להסתדרות „אגודת ישראל” בעבודה לבנין ארצנו הקדושה ברוח התורה והאמונה, ולסייע לה במלחמתה להצלת קדושת ארץ ישראל וטהרתה, לחיזוק הישוב החרדי ולהטבעת חותם התורה והאמונה על כל החיים בארצנו הקדושה, למען תישאר ארץ ד' אשר עיניו בה תמיד ואשר הננו מקווים שבה תופיע שכינתו ויתגלה כבוד מלכותו לעיני כל העמים.”

בהמשך הישיבה בוחרים פה-אחד במוהר"י רוזנהיים כנשיא אגו"י העולמית. הרב ד"ר פנחס כהן, ורבי יצחק מאיר לוי, נתמנו לסגניו.

היום הזה חידשנו ברית אגו"י

והנה אתא יום שלישי, י"ז באלול, יום נעילת הכנסיה הגדולה. הג"ר אהרן לוי פותח את הישיבה בקול רועד מרוב התרגשות: „אנו מתפללים להקים להקב"ה פתח לנו שער בעת נעילת שער... אנו מתפזרים איש למקומו בתפלה שניפגש

בכנסיה הגדולה הבאה בארה"ק ירושלים...” (ואכן הכנה"ג הרביעית התקיימה בירושלים אבל בינתיים הגאון מריישא הי"ד ניספה עקדה"ש עם ששה מיליון קדושים).

אחריו עולה ומשמיע דברי-מסה הגאון מפוני-בז', רבי יוסף כהנמן זצ"ל, הסוחף את אלפי הנוכחים בהתלהבותו: „משל לבית נעול שפרצה בו דליקה ובפנים נמצא אדם ישן על מיטתו, הבית עולה בלהבות, ומבחוץ עומדים שכניו ומתווכחים כיצד לפרוץ את הדלת ואיך להוציא את המטה עם האיש מן האש הבוערת. מתווכחים בלא תכלה. הדלת צרה מדי, החלון גבוה מדי, עד שנקלע אליהם איש חכם וקרא: „חדלו לכם, הרימו קול, העירו אותו מן השינה, הוא יודע היכן המפתח וכהרף-עין יציל את עצמו”. ורבי יוסף שלמה מפטיר בקולו החוצב והמזעיק: „גם ישראל קדושים לעת כזאת הוקפו שלהבות, מתחת לרגלים האדמה בוערת, עלינו להעיר את העם מתרדמה רוחנית, ואז כל איש ממילא יבחיץ בסכנה ויעשה להציל את נפשו — הבה נעורר את עמנו לתחיה.”

שורת הנואמים מתקרבת אל קיצה. הרי"מ לוי ניגש אל הדוכן ומכריז ברגש: „היום הזה חידשנו את ברית אגו"י. אנו מתפזרים איש לארצו, כשכל אחד מאתנו נושא בלבו ובנפשו את האבוקה האגודאית, נדליק משואות בכל בית יהודי באשר הוא שם”. אחרון נואם הנשיא מוהר"י רוזנהיים, דמעות חונקות בגרונו, והוא מברך ומודה לכל „שלוחי עמך בית ישראל שהתאספו פה לכבוד השי"ת ותורתו.”

האווירה מרוממת. מועקת הימים נשכחת לשעה קלה. הגרי"ל צירלסון מודיע בנוסח פרלמנטרי על הנעילה הרשמית של הכנה"ג. מפיות אלפי הצירים והאורחים פורצת שירה אדירה. רוקדים בסערה, בהתמזגות, בכמיהה „ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם.”

בימי הרת עולם

אגו"י בתקופת ההשמדה הנאצית ולאחריה

עזרה חיונית למאות רבנים ואנשי ציבור שנכלאו בגיטאות. כמו"כ באותן ארצות שנכבשו ע"י גרמניה, אך המשטר היה קל יחסית בשנים הראשונות, כמו: הולנד, סלובקיה, הונגריה, הקדישו עסקני "אגודת ישראל" מירב מאמציהם להמציא עזרה לאחיהם הנצורים בארצות אחרות שבהן כבר השתולל הטיורר ההיטלריסטי במלוא עוצמתו השטנית. כן עזרו פעילי אגו"י בליטא ובלטביה לאלפי פליטים שברחו מפולין. חלק מהפליטים נדדו לשנחאי, סין, ויסדו גם שמה את אגו"י שפיתחה פעילות ענפה ואף הוציאו לאור עתון חרדי עצמאי. אף עסקני אגו"י ברומניה רשמו דפים מזהירים בפעילותם הענפה בתקופת השואה. לבסוף כשהוחל בביצוע "הפתרון הסופי" של שאלת היהודים, שנת תש"ב, נעקדו מיליוני יהודים על קידוש השם, נטבחו גאוני ישראל וקדושו, ועלה הכורת על כל מה שהיתה פעם תנועת אגו"י בארצות אירופה המזרחית. אפס בחסדי השם ניצולו מגיא ההשמדה אחדים מגדולי התורה ומראשי "אגודת ישראל" שהגיעו לארץ-ישראל ולארה"ב, ובבואם, הפיחו רוח חיים בקי-בוצים היהודיים האלו זרעו את הגרעינים להחייאה מחודשת של יהדות התורה. נוסף לרבנים וראשי הישיבות, חברי מועצת גדולי התורה, שרדו לפליטה: רבי יעקב רוזנהיים, שהשתקע בארה"ב, והרי"מ לוין, שעלה לארץ ישראל, ועמם עוד שורה של מנהיגים ועסקנים ותיקים באגו"י אשר הקדישו מיטב מאמציהם לקימום אגו"י וחידוש פעולותיה ברחבי העולם.

בימים החשוכים של השמדת ששה מיליון קדושים מיהודי אירופה, ובימים שלאחריהם, הורגשה ביותר חיוניותו של רעיון אגו"י, הממלא את תפקיד הלזו שבשדרה, אשר ממנו יקום הגוף לתחיה מחדש אפילו כשכבר חדל להתקיים. באלול תרצ"ט פרצה מלחמת העולם השנייה ועמה בא הקץ לפעילות רשמית כלשהי בחיים החברתיים של יהודי פולין המהווים רוב-מניין ובניין ביהדות אירופה. חוסלו כל המפלגות והתנועות הציבוריות. בכללן היתה, כמובן, גם "אגודת ישראל" — אך כל זה התרחש למראית-עין בלבד. למעשה תיפקדה אגו"י אף בשנות החורבן בגיטאות שונים. עסקניה ומנהיגיה, שתפסו בעבר עמדות-מפתח בקהילות ובמוסדות ציבוריים, אספו עכשיו את ידיהם מעבודה ציבורית רשמית. ירדו למחתרת, כביכול, אולם בחשאי מלאו ידיהם עבודה רבה. עזרו לפליטים, ניהלו בסתר "חדרים" ובתי"ס "בית יעקב", אירגנו מטבחים ציבוריים, דאגו לקיום מקוואות וכיו"ב. פעילותם בגיטו וורשה, למשל, היתה מן המפורסמות והונצחה אף ע"י סופרים חילוניים בספרות ההיסטוריה של השואה.

ולא רק בוורשה. במאות מאות ערי-השדה, בפולין, מילאו עסקני אגו"י תפקיד מרכזי בחיים החברתיים והדתיים — במדה שעוד היו קיימים בנסיבות השעה — ובעיקר בתחום העזרה ההדדית. מתוך מסירות-נפש רבה פעלו העסקנים, במקומות שניתן היה להשיג מזון, לספק משם

פעולות הצלה

פעילות נשגבה נעשתה בעצם ימי ההשמדה והחורבן ע"י הסתדרויות אגו"י בארצות החופש. זוהי עבודת ההצלה והעזרה שהושיטו ליהודים בעמק-הבכא. ראשי אגו"י בארץ יזמו את יסוד „ועד ההצלה” בא"י, משותף לכל חוגי הישוב העברי, ששיגר שליחי-הצלה לקושטא ולטהרן ויצר קשרים עם היהדות בהונגריה ובשאר ארצות. במסגרותיו פעלו גדולות העסקן האגודאי ר' יעקב גריפל ואחרים. כן הזעיקו את דעת-הקהל העו-למית, לנוכח העדויות האוטנטיות שהתקבלו בשנת תש"ג על היקף ההשמדה, והשתדלו אצל נציגי הואטיקן ושגרירי המעצמות לעשות כמיטב יכולתם להפסקת טבח העם היהודי. אח"כ בבוא משלוחי הפליטים יסדה אגו"י את ה„מפעל למען ילדי ישראל” לקליטת יתומי המלחמה.

פרשת ילדי טהרן

פרק מיוחד בתולדות מאבקי התנועה האגו-דאית בא"י נרשם באמצע ימי השואה — בשנים תש"ב/תש"ג — לרגלי שערורית „ילדי טהרן” שהסעירה בזמנו את הישוב הארצישראלי בכללו. ילדי טהרן, קרוב לאלף, היו יתומים ששרדו מפו-לין היהודית והתלקטו בדרכים שונות במחנה מעבר שהוקם למענם בבירת פרס ע"י „ממשלת פולין בגולה”. הילדים באו רובם ככולם ממש-פחות דתיות, הוריהם ניספו בחרב הנאצים ימ"ש, אבל מדריכי „השומר הצעיר” וב"כ אחרים של הסוכנות היהודית השתלטו על חינוכם והשתמשו בכפיה ואמצעים אכזריים כדי להעבירם על מצוות הדת ולהסירם מדרך התורה והיהדות. אח"כ התכוונו להעלותם ארצה ולהכניס אותם למוסדות ולקיבוצים חילוניים.

כשנודע הדבר בחוגי אגו"י פנו ראשי התנועה לגופים הציוניים במחאה נמרצת ותבעו לחדול מהתעללות ברגשי-הדת של היתומים הרכים ו-

להבטיח את המשך חינוכם הדתי. כן טיכסו עצות למלט את הילדים מידי האפוטרופסים החילוניים. אגו"י השתמשה אז בכל דרכי המחאה והמאבק לשם הצלת הילדים הצלה רוחנית. נציגיה הסעירו את דעת-הקהל השכם והערב נגד המזימה למסור יתומים לחינוך המנוכר למורשת אבותיהם הקדו-שים. בפגישות עם ראשי המחנה החילוני לא פסקו מלדרוש ולתבוע שיחדלו מהמעשה המחפיר.

המאבק החריף פי-כמה עם בוא הילדים ארצה בחודש אדר שנת תש"ג. עסקנים ומחנכים משו-רות אגו"י חדרו למחנות-המעבר בעטלית וכדו' בנסיון להציל ילדים מצפוני המדריכים החילוניים שעשו הכל כדי להשחית את נפשותיהם. בין יהדות התורה ומנהלי „עליית הנוער” ניטש מאבק עז על אופי החינוך שיקבלו הילדים והמוסדות שיכוונו אותם אליהם. לצורך קליטת היתומים יסדה אגו"י את ה„מפעל למען ילדי ישראל” שפתח פנימיות ומפעלי-חינוך עבור ילדי טהרן ואחרים במקומות דלהלן: מגדיאל, ירושלים, תל-אביב, פתח-תקוה, כפר אתא, כפר סבא, גדרה, חיפה, כפר גנים. ראשי „עליית הנוער” באופן שרירותי קבעו כי רק חלק זעום מהילדים יעבור לחינוך חרדי, בעוד רובם הגדול נמסר למחנה החילוני, ומיעוטם ל„מזרחי”. אעפ"כ הצליחו עס-קני התנועה, בניצוחו של מרן הגרי"ז סולוביי-צ'יק זצוק"ל מבריסק, להציל ילדים וילדות רבים לחינוך תורתי ודאגו לכל מחסוריהם. במקביל אירגנו תנועת מחאה נגד עושקי הילדים ברחבי העולם היהודי כולו. מטעם לשכת הוועה"פ העולמי בירושלים הופיע בדפוס הספר התיעודי „ילדי טהרן מאשימים” בעריכת ר"מ שנפלד. הדי המע-רכה על נפש ילדי טהרן היכו גלים בציבוריות הארצישראלית ובמשך תקופה ארוכה למדי לא ירדה מעל-הפרק.

בעזרת אגו"י בארה"ב ובבריטניה היגרו בימים האחרונים לפני פרוץ המלחמה מאות יהודים

מאירופה המזרחית, ניצולו בעצם ימי המלחמה גדולי הרבנים וראשי הישיבות בליטא ובפולין, ונעזרו השרידים שהגיעו לחופי אמריקה ונכלאו במחנה „אוסוואגה“. עסקני אגו"י אירגנו משלוחי מזון והלבשה לנצורי הגיטאות, ולפליטים בסיביר, שהחיו עם רב. ביזמתם נוסד „ועד ההצלה“ של חרדי אמריקה, שפעל גדולות בתחומי עזרה וסעד, וראשיו הפעילו לחצים והשתדלויות בווישינגטון בחוגי הממשל האמריקאי לנקוט פעולה להפסקת השמדתם של יהודי אירופה. עסקני אגו"י בשווייץ, בראשם רח"י אייז, פעלו להצלת יהודים מצרפת הכבושה ומשאר ארצות, וקיימו את המגע הגורלי עם רבי מיכאל דוב ווייסמנדל זצ"ל בברטיסלבה במו"מ להצלת יהודי סלובקיה והונגריה. המה היו הראשונים להזעיק — באמצעות מוהר"י רוזנהיים זצ"ל שקבע את מושבו מערב המלחמה בניו-יורק — את ארה"ב והעולם החופשי כולו בענין ההשמדה ההמונית שביצעו הנאצים ימ"ש בטרב-לינקה, מיידנק, ואושוויץ. אף בסיום המלחמה, אחרי תבוסת הגרמנים, היו עסקני אגו"י החלוצים הראשונים להגיש עזרה ממשית לאודים המוצלים במחנות. שליחים אגודאיים, במדי הצבא האמרי-קאני, יצאו לעודד את האומללים וסיפקו להם תזונה הלבשה ותשמישי קדושה. כן סייעו להם בחיפוי קרובים ואיחוד המשפחות.

למען שארית הפליטה

פרק מזהיר בפני עצמו היא המשך הפעילות האגודאית בקרב שארית הפליטה. ימים ספורים אחרי נפילת הנאצים קמו עסקנים וחברים מן השורה בכל הארצות המשוחררות, פולין, צ'כוסלובקיה, הונגריה, רומניה, גרמניה, צרפת, וחידשו את אגו"י. העסקנים שהיו הם עצמם עייפים, שבורים ורצוצים, בעירום ובחוסר כל, חיפשו אחרי אפשרות להתאושש ביחד עם אחיהם, להתחזק לא ביחידות, להשיג קשר עם העולם היהודי

— ותהי פעולתם הראשונה לייסד גרעין, תא, מסגרת כלשהי של „אגודת ישראל“ לעצמם וללזולתם שרידי-חרב נדכאים.

בתאים הללו (תחת השמות: אגו"י, פועלי אגו"י, צעירי אגו"י, ובנות אגו"י) נאחזו מאות ואלפים, אודים מוצלים מאש הכבשנים, כבקרש-הצלה. הודות לפעילות האגודאית בריכוזי הפליטים התארגנו מטבחים כשרים, מנינים לתפלה, קיבוצי קליטה לבחורים בנפרד ולנערות חרדיות בנפרד, שהצילו אותם מבחינה רוחנית. אלפי צעירים וצעירות שנמצאו בקיבוצי אגו"י אשר בלודז', בפראג, בבודפשט, בפאריז, בפלדאפינג ובלנדסברג, בצעילסהיים, בברגן-בלזן ובשאר מקומות, נשארו מושרשים איתן ביהדות הודות למסגרת חברתית זו והקימו אחר כך בתים מפוארים בישראל.

אף כשזרמו אלפי העקורים בחזרה מגולת סי-ביר, נתקבלו בזרועות פתוחות ע"י הנציגים האגודאיים, שנמצאו בכל אחת מתחנות-נדודיהם במזרח ובמערב אירופה. משרדי אגו"י בלודז' ובפראג, במינכן או בפראנקפורט, הושיטו עזרה לכל יהודי פליט שחיפש דרכו אל חופי-מבטחים, מי ב„אפידייוויט“ לאמריקה ומי ב„סרטיפיקט“ לא"י או בהברחת-גבול בלתי ליגאלית נוסח „עליה ב“. הפליטים מרוסיה שבאו עם ילדיהם הרכים קיבלו עזרה חינוכית מלאה. בגרמניה בלבד יסדו אנשי אגו"י יותר מ-80 בתי חינוך לצעירים וצעירות, תתי"ם, ישיבות קטנות, ו„בית יעקב“. אפילו עתונות חרדית הופיעה בריכוזי הפליטים והשמיעה את קול אגו"י ברמה. חדשים מספר אחרי השחרור יצא לאור בפלדאפינג העתון „דאס אידישע ווארט“ ואחריו „קול ישראל“, „בדרך“ (מינכן), „בשער“, וכן „די וואך“ (פא-ריז), „די אידישע וועלט“ (וינה) ועוד.

כיוצא בהם פעלו גדולות מרכזי אגו"י ברומניה ובהונגריה, שדאגו לאלפי יתומים ושיקמו מחדש

את המוסדות הקהילתיים, חידשו את העבודה האגודאית לחיזוק הדת והפצת תורה, דאגו לפליטים וסייעו לכל מי שחפץ לעלות לא"י, אירגנו את הציבור החרדי במסגרת חזקה ותרמו כמיטב יכולתם לחידוש והמשכיות החיים היהודיים כמימים ימימה.

אלה וכאלה היו ניצני הפעילות האגודאית שהתחדשה לאחר השואה בקרב שארית הפליטה. אח"כ כשהגיע יומם להיבנות מחדש, בא"י או באמריקה, היו אלה יהודי שארית-הפליטה שהתמסרו בהתלהבות רבה לקימום היהדות החרדית במקומות מושבותיהם, ומהם התפתחה אגו"י בהווה. יפה אמר מי שאמר: אגו"י החייתה את שארית-הפליטה לאחר השואה — ושארית-הפליטה טה החייתה מחדש את אגו"י.

קריאת האדמו"ר מגור זצוק"ל

רושם כביר עשתה בימים ההם אגרת-קריאתו של האדמו"ר הזקן מגור זצ"ל, שנכתבה עוד באמצע ימי השואה, אל כל החרדים לדבר ה' — שיתאחדו שכם אחד באגודת-ישראל. הרבה עבודה השקעתי להתחברות היראים באגודה אחת" כתב הרבי, ביסוד וחיזוק אגודת ישראל ביחוד בפולין להרמת קרן התורה ויהדות. עכשיו שהכל חרוב עלינו להתאחד באגו"י לעבוד שכם א' לחיזוק היהדות, ובפרט בארה"ק. ודעתי והשקפתי כמאז כן עתה אך ורק להחזקת אגודת-ישראל. ודעתי נגד מפלגות אחרים, הנוטים מדרך הסלולה לנו מדור דור, ידוע מכבר. ואבקש מכל א' לסייע לאגו"י הן בגופו הן בממונו — — — והשי"ת יהי בעזרתנו ויחיש פדות נפשנו וגאולתנו. ידידכם הדו"ש ומצפה לישועה:

אברהם מרדכי אלטר.

באווירה אוהדת לרעיון האגודאי, ששררה בחוגי החרדים בכל אתר, במיוחד בין הניצולים, הרגישו מנהיגי אגו"י העולמית מחובתם לחדש את נעור-

ריה — בשים-לב למשימות שהתקופה הטילה עליהם, ברוח המסורת והאידיאלים האגודאיים מימות קטוביץ' ואילך. הושם דגש על לויאליות למורשה האגודאית דוקא, שהיא פרי יצירת גדולי ישראל, כדברי ה"חזון איש" לר' זלמן ינקלביץ מתל-אביב: „מוטב 400 חברים תחת דגל אגו"י מ-4,000 תחת שם של ארגון חרדי אחר כלשהו". רגש הערבות הכלל-ישראלית, אבן יסוד במשנת אגו"י, תבע מהמנהיגים לעשות: (א) להוציא את שארית-הפליטה ממחנות העקורים ולסייע בהגירתם מאירופה; (ב) ללחום בעד פתיחת שערי א"י לכל יהודי, ביטול „הספר הלבן", ויצירת אפשרויות קליטה בא"י לאלפי יהודים חרדים; (ג) לסייע בטיפוחם מחדש של חיים יהודיים תורתיים בכל אתר.

כנסיה מכינה

הנושאים האלה העסיקו במדה חזקה מאד את משתתפי הכינוס האגודאי העולמי הראשון שהתקיים לאחר השואה: „כנסיה מכינה" — לונדון: כ"ז כסלו — ו' טבת שנת תש"ו.

בכנסיה זו השתתפו כ-125 צירים ומאות אורחים נוספים מכל ארצות אירופה, ארץ ישראל, אמריקה. בישיבותיה הפומביות נוכחו אלפי איש הכל עמד בצל אימי החורבן הנורא.

הרי"מ לויין, שקידם בברכה את הצירים, תיאר את המעמד בתורת „כנסיה של יהודים שבורים ומעונים" והטעים שכדוגמת העם היהודי, שהוא לב האנושות, אגו"י היא לב האומה הישראלית ומוכרחים לבנותה מחדש. מוהר"י רוזנהיים, ש-נבצר הימנו להשתתף אישית, במנשר לכנסיה תבע לחפש דרכים כיצד לעשות את המאמץ החינוכי הדרוש למען אלפי יהודים ויהודיות ש-אמונתם בה' ובתורתו התערערה רח"ל עקב הנסיונות המרים שעברו עליהם במחנות הנאצים ובתאי הגאזים.

ר' אלימלך טרעס ז"ל

החרדית בבלגיה. הרי"מ לוי סוקר את הבעיות הפוליטיות הקשורות בא"י, קובל מרה על יחסה של ההס' הציונית כלפי היהדות החרדית בכל המישורים, ומתאר את המאבק הנואש על נפש הילד בפרשת "ילדי טהרן".

ר' אהרן גודמן משגר ברכה, על דעת כל הנא-ספים, לאדמו"ר מגור בירושלים בהגיעו לגבורות. הגר"י אברמסקי דורש לשגר שליחים לאוסטרליה ודרום-אפריקה שיפעלו לחיזוק הדת. הג"ר נפתלי שקוביצקי מגייס מהדעת מעלה את זכרם של מליון ורבע ילדי ישראל שניספו בשואה ותובע לא לחסוך במאמצים להצלת היתומים הרכים ששרדו. את מושב הנעילה של ה"כנסיה מכינה" הינחה ר' אלימלך טרס נשיא צא"י באמריקה. נאם ארו-כות האדמו"ר רבי שלמה הלברשטם מבובוב, שסיפר חוויות מזעזעות מימי השואה, והשלים בדברי עידוד והתחזקות. אחריו דיברו: הרב בלום מקאשוי, ד"ר יצחק לוי מניו-יורק, הרב הצבאי הירש ליוזר, והג"ר מיכל פיינשטיין מניו-יורק.

הגאון רבי יחזקאל אברמסקי, בעל "חזון יחז-קאל", שנאם ראשון במושב הפתיחה, הגדיר את תפקיד הכנסיה "להחזיר עטרה ליושנה". את המשא המרכזי השמיע הרי"מ לוי שפתח במלים "עת צרה היא ליעקב וממנה יושע", המשיך בקינה מזעזעת על קדושי השואה, ותיאר את תפקיד אגו"י ללבות מחדש את אש-התמיד של התורה והקדושה שניסו אותה עכשיו בערימות אפר ורמץ הכבשנים. אח"כ הקשיב הקהל ברטט ובדמע לדברי הגר"צ מייזליש, אב"ד ברגן-בלזן, שתיאר ממראות עינו במחנות, איך שילדי ישראל ביקשו בקשתם היחידה לפני שנלקחו בראש-השנה לתאי-הגאזים: "לשמוע קול שופר"; ואיך שנכנסו אל המשרפות בשירת "וטהר לבנו לעבדך באמת". ילד יתום מניצולי טרזינשטט, יעקב מלצר, הוזמן אל בימת הנואמים ויקרא בשמו ובשם חבריו: "אנו מצהירים חגיגית על רצוננו להישאר יהודים נאמנים ברוח אבותינו הקדושים שניספו ורצוננו לבוא לא"י ולחיות שמה ע"פ מצוות התורה שנתן לנו הבורא ית'".

היו"ר ר' אהרן גודמן נעל את מושב-הפתיחה בקריאת "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" וכולם באיש אחד ענו אחריו.

בדיונים שנמשכו אח"כ כ-8 ימים הוקדש חלק ניכר לבעיות שארית הפליטה וא"י. נאמו רבנים ועסקנים מארצות שונות ובתוכם: הרב טייטלבוים מרומניה, הרב דוד אוקס מאנגליה, הרב ד"ר שלמה אהרמן מציריך, הג"ר זיידל סמיאטיצקי והגרש"י רבינוב מלונדון, הרב ב"ז יעקבזון משב-דיה, הרב חיים יעקב רוטנברג מאנטוורפן, והרב פנחס טייץ מאמריקה. נשמעו סקירות ודיווחים על מצב הפליטים החרדים במחנות העקורים שהוקמו ע"י ממשלות ארה"ב וצרפת, ברומניה, באיטליה, בפולין, בצ'כוסלובקיה, וברוסיה הקר-פאטית (מגורשי טרנסניסטיריה). ר' שלמה קלגס-כלד מתאר את מאמצי השיקום של היהדות

בסיכומים נכללו: קריאה לאומות שיבואו לעזרת העם היהודי הנרדף ויפתחו שערי א"י, החלטות מעשיות בענין חידוש המוסדות העולמיים של התנועה, הקמת "מרכז עליה" של אגו"י באירופה, פתיחת "לשכת עגונות", הפעלתן מחדש של "קרן התורה" ו"קרן הישוב", ותביעה לביטול ה"נומרוס קלאוזוס" בחלוקת הסטיפיקטים לחברי אגו"י.

אספת מריאנבד

כעבור שנה ומחצה, בחודש אלול תש"ז, נערך במריאנבד כנס מרכזי של ראשי אגו"י העולמית. אחרי הפסקה של 10 שנים בדיוק, נפגשו כעת מחדש מנהיגי ועסקני התנועה, באותה עיר בה התקיימה באלול תרצ"ז הכנה"ג השלישית. שוב נראו ברחובות מריאנבד דמויות יהודיות בלבוש מסורתי. אולם כל אחד הרגיש בחלל הטראגי שהתהווה אחרי אסון-הדמים היהודי הנורא. מ-חברי "המועצה המרכזית" שנבחרו בכנה"ג נשארו מתי-מעט בחיים. הפעם נעדרו עיני העדה, ראשי "מועצת גדולי התורה", שפיארו בנוכחותם את הכנה"ג. "היכן הם, כולם?" שאל בקול חנוק מדמעות ראש ישיבת טלז, הגרא"מ בלוך זצ"ל, בעלותו אל הדוכן להספיד את קדושי השואה, לקול בכי-תמרורים שהתפרץ מפי כל הנוכחים — "היכן הם כל ענקי הרוח שלנו, גדולי תורה, מנהיגי ציבור, עם כל כך הרבה תורה, חכמה, צדקות, וקדושה!"

האולם הגדול, בו התקיים המושב, דמה בטקס-הפתיחה לים של דמעות. ברם, אוירת-היגון הזאת לא השתלטה על מהלך הדיונים, שנועדו להבריא ולהחיות מחדש את כלל ישראל. הגרא"מ בלוך עצמו, בהמשך נאומו, שלף מכיסו קטע מעתון נאצי שהודפסה בו תמונת הרבי מגור, לעת טיולו במריאנבד עם מקורבים, ומתחת לתמונה מופיע כיתוב: "מראות כאלה לא יהיו עוד באירופה". והנה היום, הכריז, הצורר מובס ואנו יהודים נמצ-

אים שוב פה, מליאי בטחון ואמונה בה' כי יחדש ימינו כקדם.

הכינוס במריאנבד, אכן, שימש לאגו"י כעירוי דם והזרמת חיים חדשים באבריה. אמנם מרבית חברי המועצה הרשמיים לא היו יותר, אבל במקו-מם בא לגיון חדש של עסקנים צעירים, כוחות דינאמיים, אשר בלבם החלטה נחושה לשקם — לכל הפחות באופן חלקי — את חורבות העם היהודי. הוסיפה לכך העובדה המשמחת, שחלק ממיסדי אגו"י וקברניטיה מתקופת-הזוהר, שרדו מן התופת, ומוסיפים הלאה לעמוד בראשות ה-תנועה. לעומת זאת, הורגש החלל הריק שנתהווה בשנה הקודמת עם פטירת רבי משה בלוי זצ"ל וד"ר יצחק ברויאר זצ"ל מעמודי התווך של ההג-הגה האגודאית.

באותו כינוס נשמעו כמה וכמה בשורות טובות. הצירים מארה"ב דיווחו על הצמיחה הגדולה של תנועת אגו"י ביבשת אמריקה. חברי המשלחת מאנגליה סיפרו על התפתחות מרהיבה בחיי היה-דות החרדית אצלם. רושם מיוחד במינו עשה על הנאספים הדו"ח מקהילת אנטוורפן, שנהרסה כליל בשואה, והודות למרצם של עסקני אגו"י קמה שוב לתחיה ונרקמים בה, בהיקף נהדר, חי קהילה כשרה לתפארת. באי הכינוס קידמו ברגשי-גיל את המשלחת הארצישראלית שבראשה עמדו אישים מפורסמים: הגרא"י קליין, גאב"ד נירנברג, הרי"מ לוי, ר"מ פרוש בלוי קבוצה של טובי העסקנים ונציגי פא"י וצא"י. בדריכות רבה שמעו הצירים מפיהם דו"ח מפורט על ההתפתחות המר-נינה של מוסדות אגו"י בארץ, והיקף השפעתה בישוב החדש, ועל המאבקים שהיא מנהלת לשמור על קדושת הארץ.

בענין רב נשמעו הסקירות על מצב שארית-הפליטה בגרמניה, אוסטריה, צ'כוסלובקיה, פולין, רומניה, צרפת והונגריה — סקירות שהולידו רג-שות מעורבים. הידיעות על הישגים חשובים

לרווחתם הרוחנית והחומרית של השרידים במחנות העקורים גרמו, כמובן מאליו, לסיפוק רב. אולם שאלת העתיד שלהם שימשה מקור לדאגה מרובה. היה ברור שהיהודים האלה לא יכולים להישאר באותן ארצות, שבחלקן הונהגו בינתיים משטר קומוניסטי, ורובם משתוקק לעלות ארצה. נמסר אמנם, ע"י הנציגים מארה"ב, על השתדלויות שיש לעשות לאפשר הגירת חלק מסוים מן הפליטים לאמריקה — אך כולם היו תמימי-דעים שאין בזה כדי לפתור באופן יסודי את הבעיה של חוסר מולדת לפליטים, וכי אגו"י חייבת עכשיו, הרבה יותר מבזמנים קודמים, לפעול במרץ למימוש זכויות היהודים על א"י.

ברוח זו קבע הכינוס בין החלטותיו את הסעיפים הבאים: (א) המועצה המרכזית דורשת את ביטול "הספר הלבן" המנדטורי בתור מסמך בלתי חוקי; (ב) המועצה המרכזית דורשת פתיחת שערי ארץ ישראל לעליה חפשית בלתי-מוגבלת וביטול גזרות הקרקע בא"י כולה, להתחשב בסבל הרוחני והגופני של שארית הפליטה, שכל תקותה היא לחזור לחיים נורמליים על אדמת הקודש; (ג) שיוקם בא"י משטר מדיני שיתן האפשרות לבצע את הדרישות האמורות. כן מחתה המועצה בחריפות רבה נגד הממשלה הבריטית על גירוש פליטי האניה "יציאת אירופה" מחופי הארץ והחזרתם לארץ-הדמים. בחלק אחר מן ההחלטות דובר על הפעלתה מחדש של "מועצת גדולי התורה", המוסד הריבוני העליון בתנועת אגו"י, והוצהר בשם כל המוסדות והארגונים המשתייכים לאגו"י שמקבלים מרותה בכל נושא שהוא.

לשיוקום התנועה

אחרי הכינוס במריאנבד החלה פעילות מחודשת בכל אגפי התנועה בעולם. בא"י המשיכו ראשי אגו"י במאבק המדיני על זכויות העם

היהודי בארצו, עליה חפשית וכדו', מאבק שנמשך למעשה עד להקמת המדינה העברית. במסגרת מאמצים אלו נפגשו ראשי התנועה עם המשלחת האנגלו-אמריקאית ועם ועדת-חקירה של האו"ם שבאו לבדוק את הנושא. בהופעותיהם הטעימו, שאגו"י מאוחדת עם כל שאר הזרמים באומה בדרישה הצודקת, לפתוח בפני כל היהודים את שערי ארצה"ק שהובטחה לנו בברית בין-הבתרים. באותו זמן נפתח המאבק הקשה במישור הפנימי, בין אגו"י והציונות, על צביון המדינה ומירב הבעיות הרוחניות שעתידות להתעורר עם פתרון שאלת א"י.

בימי המשא-ומתן באו"ם על הבעיה הארצי-ראלית, הוברר לכולם, כי הפתרון האפשרי היחיד הוא חלוקת הארץ והקמת מדינה עברית בחלק מא"י. שאלת צביון המדינה הפכה להיות שאלה בוערת וראשי אגו"י התחילו לשאת-ולתת בענין זה עם הנהלת הסוכנות היהודית לא"י. עוד בשנת תרצ"ז ניסחו המנהיגים רבי משה בלוי וד"ר יצחק ברויאר שתי הצעות לחוקת-יסוד של המדינה היהודית על-פי התורה. הדיונים עכשיו התנהלו ברוח אותן הצעות ואחרי בירורים נוקבים, שנמשכו ימים רבים, הודיעו ראשי הסוכנות לאגו"י במסמך רשמי שמסכימים ל-4 הדרישות היסודיות שתבעה: (א) שבת קודש יהיה יום המנוחה החוקי במדינה; (ב) כשרות תובטח בכל המוסדות ממלכתיים; (ג) הנהגת נישואין וגירושין דתיים חובה; (ד) אוטונומיה מלאה לחינוך הדתי. על מסמך היסטורי זה, שקבע את מעמד הדת במדינה העתידה לקום, חתמו: ד. בן-גוריון, הרב י. ל. פישמן, וי. גרינבוים. אגו"י כמובן לא הסתפקה בזאת, אך היא ראתה בהבטחת 4 הסעיפים הנזכרים הישג משמעותי בענינים העקרוניים ביותר, הישג שתרים את חלקו בעיצוב פני הדורות הבאים של העם היהודי בארצו. בהנחיית גדוה"ת הוחלט, שאגו"י תמשיך להיאבק על דמות המדינה והעם

בארצו, ומפני חטאינו גלינו מתוכה, הבה נתקן הפעם את מה שפגמנו ונתקשר מחדש אל תורתנו הנצחית". בה' אייר תש"ח הוכרו רשמית על כינון מדינת ישראל.

עם הקמת המדינה התחיל פרק חדש בדברי-ימיה של אגו"י הנאבקה מאז על שלטון התורה בחיי עם ישראל. מכאן ואילך התרכזו מירב המאמצים של התנועה, בעזרת היהדות החרדית בעולם כולו, להאדיר את ההשפעה התורתית בארצנו הקדושה.

מאבק מבפנים, דהיינו בתוך המוסדות הריבוניים של מדינת ישראל.

בכסלו תש"ח החליטה עצרת האו"ם בלייק-סקסס לאשר הקמת מדינה יהודית בא"י. במנשר אל האומה שהתפרסם אז מטעם אגו"י העולמית, מסמך השקפתי חשוב, נאמר שאגו"י רואה בהכרזת האו"ם מאורע היסטורי ועלינו להבין ש"מאת ה' היתה זאת", זהו צעד מכוון על-ידי ההשגחה העליונה שמעמיד אותנו בנסיון גדול. "הבה נעמוד בנסיון ונבסס את חיי האומה על יסודי התורה. אל נשכח שכבר היינו בעבר עם חפשי

קבוצת צירים במנסייה הגדולה בווינה

עם יסוד מדינת ישראל

סיבה הצטרפה אגו"י ל"ממשלה הזמנית", מתוך תקווה, שיעלה בידי נציגיה להשפיע על תוכן חוקי-היסוד של המדינה החדשה, ועל אופן הנהגת העם. ראש התנועה בארץ, הרי"מ לויז, שנתמנה לכהונת שר הסעד, הבהיר הרבה פעמים כי ברגע שהממשלה תקבל איזשהו חוק המתנקש בחוקי התורה, או שיש בו משום כפייה אנטי-דתית כלשהי, תעזוב אגו"י לאלתר את הקואליציה.

ואמנם כשהתחוללה בשנת תש"י שערורית העברה-על-דת של העולים מתימן וילדיהם במעברות, התפטר נציג אגו"י מהממשלה, ובעקבותיה התפזרה הממשלה כולה ונערכו בחירות חדשות. אגו"י השתתפה פעם נוספת בקואליציה הממשלתית, ונציגה התפטר שנית, לנוכח המזימות לבטל את הזרמים ולהנהיג חינוך חובה ממלכתי לכל ילדי המדינה, ובגלל הגזירה לגייס בנות דתיות לצבא או לשרות לאומי. בעת ההיא התפרקה "החזית הדתית המאוחדת" ששימשה מסגרת-גג לאגו"י עם כל שאר המפלגות הדתיות במדינה. מני אז ועד עצם היום הזה ניהלו ומנהלים החכ"ם מסיעת אגו"י ב"כנסת" מאבקים לאין-ספור על קדשי היהדות ומשמיעים ברמה את קול ישראל סבא מעל הבימה המרכזית ביותר של המדינה.

בעת ובעונה אחת פעלו מאות נציגי אגו"י ברשויות המוניציפאליות בא"י, עיריות ומועצות מקומיות, לחיזוק הדת ולביצור החינוך התורתי. הועה"פ העולמי יסד את העתון היומי "המודיע" להביא את דבר ה' להמוני החרדים. הוקם "החזית" נוך העצמאי", פאר מפעלי יהדות התורה, בני-צוחם של גדולי הדור. מרכז "בית יעקב" הרחיב מעגליו, נוסדו עשרות סמינריונים למורות ובתי"ס

התמורה שהתחוללה עם כינון המדינה העברית בא"י העבירה לכאן, כאמור, את מרכז-הכובד של הפעילות האגודאית. ראשית, משום שהמדובר בארצנו הקדושה, ארץ ישראל, ולא הרי יחידים או קבוצות בחו"ל, המתרחקים באורח-חיייהם מדרך התורה, כהרי מדינת יהודים על אדמת קודש והיא שואפת להידמות לכל הגויים. יש בזה לא רק משום חילול השם וחילול קדושת הארץ, זוהי מרידה פומבית מאורגנת בה' ובתורתו, ו-אסור לעבור בשתיקה עליה. שנית, יש לקחת בחשבון את השפעת המדינה על העולם היהודי כולו. צביון החיים של המדינה החילונית בודאי יתן אותותיו בחיי הכלל והפרט של היהודים בתבל כולה.

אי-לזאת ראו מנהיגי אגו"י העולמית כחובת-השעה: (א) להיאבק על כך שיסודות החיים במדינה יהיו ברוח התורה; (ב) שיובטחו זכויות יהודים חרדים לחיות במדינה חיים תורתיים מלאים; (ג) להגביר את ההשפעה התורתית בא"י, כדי לשנות באמצעותה — עם מרוצת הזמן — את קלסתרם הרוחני של המדינה ואוכלוסיה, עד שיאותו להשתית את חיי העם והארץ ע"פ חוקי התורה בלבד.

כדי להשיג את המטרות הללו החליטו ראשי אגו"י בארץ — בהסכמת מועצגדה"ת — להשתתף בבחירות לפרלמנט הישראלי ("כנסת") הראשון. יש הבדל, סוכם אז, בין ארגון ציוני, שהחרדים התבדלו ממנו, לבין מדינה ריבונית שכל תושב ואזרח בתוכה שייך אליה בעל-כרחו. אי אפשר להתעלם ממנה, או להחרים אותה, אלא רק להילחם מכפנים על עיצוב דמותה. מאותה

לות בתחום הוצאת ילדי ישראל מאפריקה הצפון-נית (מרוקו, אלג'יריה וכיו"ב) וחינוכם בישיבות. אגו"י בצרפת מילאה הרבה תפקידים מיוחדים שהועמסו עליה לרגלי זרם ההגירה של יהודי מזרח אירופה הנכנסים ויוצאים בצרפת. ראשי אגו"י בבלגיה, איפה שהתחדשו חיי קהילה מפוארת במלוא התנופה, היו המחוללים של מפעלי חינוך נהדרים באנטוורפן, ומלבד הישגיהם המקומיים היטו שכם לעבודת התנועה העולמית ולתמיכה במפעלים תורתיים בא"י. אגו"י באוסטריה פעלה גדולות בתחומי סעד ועזרה לפליטים ולעקורי המחנות ששרדו ממלחמת-העולם השנייה. כמו"כ אגו"י בהולנד וברנמרק. אגו"י בשווייץ פיתחה פעילות מקומית ענפה בסניפים ונוסף לכך הקימה והחזיקה את בית-החולים „איתניא" אשר בדאבוס לקרבנות הנאצים.

פרק בפני עצמו יש לייחד על שגשוג תנועת אגו"י ביבשת אמריקה הצפונית והדרומית. ערב הכנסייה הגדולה הרביעית, שנקראה לחודש סיון תשי"ד בירושלים, יכלו מנהיגי אגו"י העור למית לציין בסיפוק מלא שרעיון אגו"י אכן הוכיח את עצמו בשלב ההתחדשות וקימום החיים היהודיים דיים לאחר השואה. כל אחד מקיבוצי היהודים בתבל, קטן כגדול, שנמצא בו גרעין אגודאי חי, מצטיין בתסיסה יוצרת לרקימת הווי וארחות-חיים יהודיים עסיסיים, הן בפעילות על אתר, והן בעזרתו ליהדות בארץ ישראל; ואילו מקום שאין בו תא חברתי של אגו"י, אפילו נמצאו בו יהודים שומרי תורה במספר חשוב, הרי מנקודת-מבט של המשכיות וקיום יהודי מבוסס — היה המקום הולך ופוחת בהכרח.

אבחנה מאלפת זו די בה, כדי להוכיח, כיצד היא הדרך היחידה להחייאת כלל-ישראל בתורת „עם התורה", עם סגולה. זו הדרך שהורו לנו מאורי האומה לפני 70 שנה בעת שהחליטו ב-ועידת-הומבורג על יסוד אגו"י העולמית.

מרן בעל ה„חזון איש" זצ"ל

תיכון-מקצועיים לבנות חרדיות ברחבי הארץ, הוקמו בתי-ספר יסודיים לבנות כמעט בכל נקודה ישובית. חלוצי צא"י יסדו את המושב „קוממיות" בנגב, חבל לכיש, והגה"צ רבי בנימין מנדלסון זצ"ל הלך לשמש להם רועה רוחני. כן הקימו כפרי-ילדים ב„חזון יחזקאל" וב„שדה חמד". סניפי התנועה בערי-השדה והשלוחות של צא"י ונשי אגו"י הגשימו פעילות חברתית ענפה בהרבה תחומים שהוסיפו כבוד שמים.

עולם הישיבות שהתחדשו בא"י אחרי השואה, השתלב באגו"י כנתח אינטגרלי שופע חיוניות ורישומו ניכר מאד בחיי התנועה, בהתאם לאימרתו הידועה של האדמו"ר הזקן מגור זצוק"ל כי „בני התורה אולי אינם זקוקים לאגו"י — אבל אגו"י זקוקה להם".

בעת ההיא עשו חיל אגפי אגו"י בתפוצות שמילאו משימה כפולה: להוות משען-עוז לאגו"י בארץ, הניצבת בחזית הקדמית של המאבק עם החילוניות, ולמלא את התפקידים המקומיים בתחומי ארגון, חיזוק הדת, חינוך תורתי, ועזרה חרדית. מן הדו"ח המרשים שהוגש לכנה"ג הרבי-עית מטעם אירגוני אגו"י באירופה, ניתן ללמוד על החייאת הרעיון האגודאי בריכוזים האלה, ואיך תירגמו אותו לשפת המעשים. התנועה ב-בריטניה, מלבד פעולותיה השוטפות, עשתה גדול

הכנסיה הגדולה הרביעית

(ירושלים: כ"ח סיון – ו' תמוז תשי"ד)

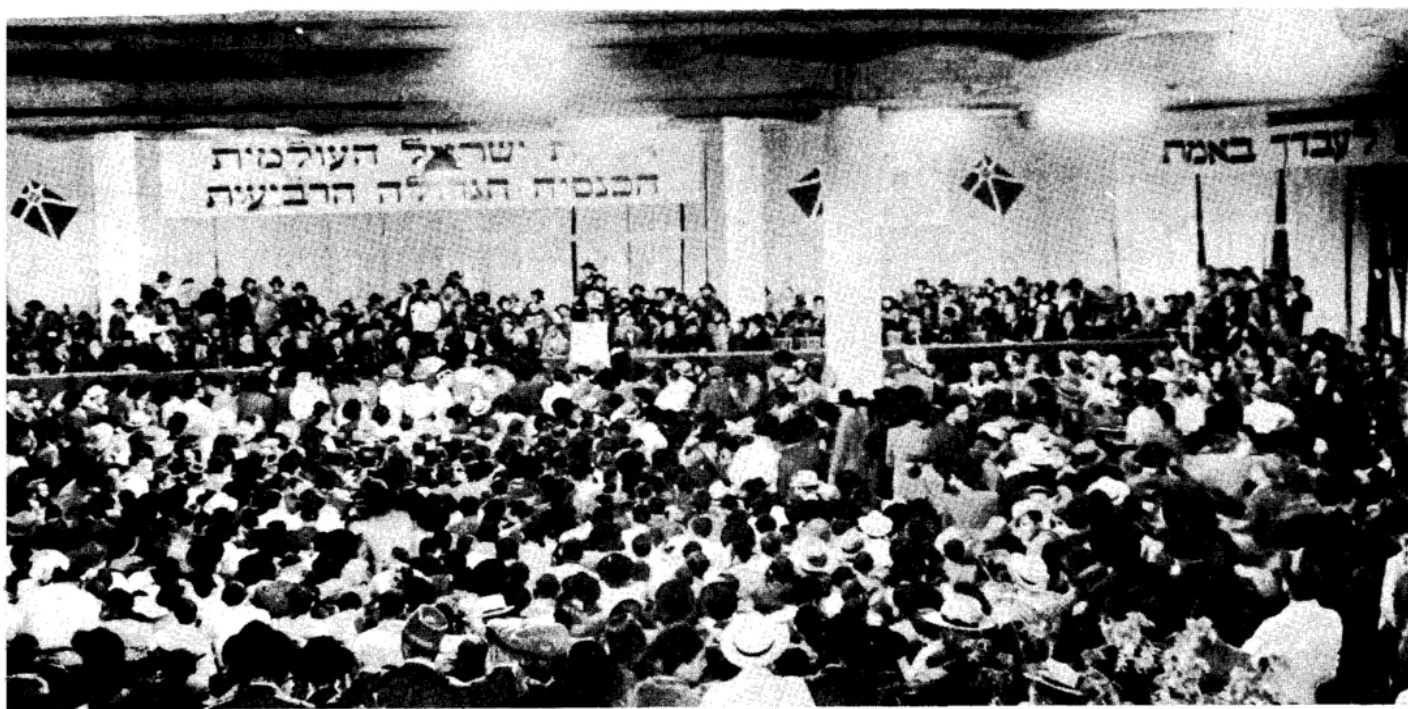
חברים ואיננה תנועה המונית בממדים שמלפני השואה.

כן חל שינוי במבנה האירגוני שלה. בעבר אגו"י העולמית איחדה כל מיני קיבוצים, תוך שמירה על אוטונומיה מקומית מלאה לכל ארץ בפני עצמה, ואילו כעת נודמנו לפונדק אחד – בשל־שה המרכזים של התנועה (א"י, אירופה ואמריקה) – אנשים מכל הקצוות, משהו כעין קיבוץ גלויות, ונוצרו בעיות וקשיים.

והעולה על כולנה: בעבר נלחמה אגו"י בתנועות רעיוניות כופרניות, אשר שאפו להיות ככל

הכנסיה הגדולה הרביעית של אגו"י העולמית, הראשונה לאחר השואה, התקיימה בירושלים עיר הקודש בהשתתפות גדולי הדור ואלפי צירים ו־אורחים שבאו מהארץ ומן התפוצות.

הציבור האגודאי התכוונן לכנה"ג הזאת בלב מלא חרדה. אגו"י סבלה בשואה אבידות קשות יותר מכל חוג אחר. מרבית החברים והמנהיגים שלה נמצאו לפני המלחמה העולמית במזרח ו־במרכז אירופה. רק מעטים מהם שרדו לפליטה ונשארו בחיים. הפעם, איפוא, בניגוד לכנסיות הגדולות הקודמות, אגו"י אינה מייצגת מיליוני

הגוים, ואילו עתה אגו"י נאלצת לבוא בעימות עם אותן תנועות כשמאחוריהן מנגנון ממלכתי ועוצמה שלטונית. הלא שליטי המדינה תיכף מהיום הראשון ניצלו את הרגש הסנטימנטאלי שא"י מעוררת בלב המוני העם, לא רק לצרכים מדיניים וממלכתיים, כי גם לפורקן המשטמה האנטי-תורתית שפעפה בלבותיהם.

אפס כל החששות נמוגו ברגע שירושלים עיר-הבירה לבשה חג והקהל באלפיו וברבבותיו נהר אל הכנסייה הגדולה שנפתחה במעמד חגיגי ב- „בנייני האומה" ביום השלישי כ"ח בסיון תשי"ד בשעה 6 אחה"צ. במעמד היסטורי זה התגלה שוב כוחה הנאדר של אגו"י כתנועה דינאמית אשר בכוחה למלא את היעודים והתקוות שתלו בה מייסדיה. מאות צירים נמשכו כמו באבן-שואבת לכנה"ג מכל ארץ בעולם. בעקבותיהם נע לגיון עצום של אוהדי אגו"י מכל החוגים והשכבות: גדולי תורה ות"ח ביחד עם פשוטי עם, בעלי הון ואנשי עמל, יהודים ממגרדי-שחקים בניו-יורק לצידם של יהודי תימן מהמעברות והצריפים, אקדמאים ויוצאי מערב-אירופה עם פרושי ירושלים, חסידים ומתנגדים, ספרדים ואשכנזים — כולם חטיבה אחת להפגין קבל עולם ומלואו את נאמנותם לתורה הנצחית, ולהכריז על דביקותם במטרת אגו"י, לשמור על מקוריותו של העם הנבחר להיות „ממלכת כהנים וגוי קדוש".

כן הוכיחה בעליל הכנה"ג שבראש תנועת אגו"י עומדים שוב גדולי הדור המפורסמים ביותר, אדירי התורה והיראה, הרואים בה את המכשיר העיקרי לשמור על היהדות בתנאי הזמן. אותו חזיון נהדר התגלה במעמד הפתיחה לעיני חמשה עשר אלף איש שנוכחו בו, ולעיני הקרואים החיוניים נציגי הממשלה, המפלגות והעתונים, כשגדה"ת פיארו את הכנה"ג בהופעתם והתחוו כי „עוד לא אלמן ישראל".

על בימת הנשיאות ישבו בין השאר: הגאון

רבי אהרן קוטלר זצ"ל מקלצק, הגאון רבי דובריש ווידנפלד זצ"ל מטשיבין, האדמו"ר מגור רבי ישראל אלטר זצ"ל, הרב הראשי לירושלים רבי צבי פסח פרנק זצ"ל, האדמו"ר מויז'ניץ רבי חיים מאיר הגר זצ"ל, הגאון מפוניבז' רבי יוסף כהנמן זצ"ל, הגאון רבי מאיר קרליץ זצ"ל, הגאון רבי אליעזר סילבר זצ"ל, הגאון מפרשבורג רבי עקיבא סופר זצ"ל, ראש ישיבת טלז הגרא"מ בלוך זצ"ל, ראש ישיבת חברון הגר"י סרנא זצ"ל, ראש ישיבת מיר הגרא"י פינקל זצ"ל, ראש ישיבת סלונים הג"ר שבתי יגל זצ"ל, האדמו"ר מסרט-ויז'ניץ רבי ברוך הגר זצ"ל, האדמו"ר מסדיגורא-פשמישל רבי מרדכי שלום יוסף פרידמן זצ"ל, הגאון מטורדא רבי יוסף אדלר זצ"ל, ראש ישיבת לומז'א רבי יחיאל מרדכי גורדון זצ"ל, ראש ישיבת „שפת אמת" רבי יעקב חנוך סנקביץ זצ"ל, הגאון רבי יוסף יונה הורביץ זצ"ל מפפד"מ, הגאון רבי אברהם יצחק קליין זצ"ל מנירנברג, הגאון רבי אברהם משה באבד זצ"ל מסונדרלנד, הג"ר נפתלי שקוביץקי זצ"ל מגייטסהד, הגאון רבי זיידל סימיאטיצקי זצ"ל מלונדון, הרב צבי אייזנשטט, הרב אליהו בוטשקו ממונטרעי, הרב בנימין זאב וייס מציריך, האדמו"ר מפרימישלאן, האדמורי"ם מ-ספינקא, רחמיסטרביקה, סקוהל, זלוטופול, ווישובה, נדבורנה, סטריקוב, אלכסנדר — ועוד הרבה אישי שים דגולים — כשעיני הכל נשואות אליהם.

במרכז הבמה ישבו ראשי התנועה: הנשיא מורנו רבי יעקב רוזנהיים, רבי יצחק מאיר הכהן לוי, הרב ד"ר יצחק לוי מניו-יורק, ור' אהרן גודמן מלונדון. כן נראו במהיצתם מספר אורחים, ראש הממשלה מר משה שרת, שר החינוך דאז פרופ' דינור, ראש עיריית ירושלים מר יצחק קריב, ונציגי מוסדות ציבוריים.

מעמד הפתיחה

המעמד נפתח בתפילה נרגשת. האדמו"ר ה'

רוזנהיים — נאום אחרון. לידו מ. שרת ראש הממשלה

נמשכים אל דמות מופלאה זו אשר מגרונה בוקע הקול ההיסטורי של אגו"י.

בעינים רושפות משמיע מוהר"י רוזנהיים את קריאתו האחרונה שהספיק לשאת בחייו מעל בימה אגודאית: „אגו"י אינה רוצה ואינה רשאית באופן עקרוני להעניק דבר חדש לעם ישראל. אנו שואפים בעזות דקדושה להשיג את שלושת היחודים: יחוד ראשון — ה' אלקינו ה' אחד; יחוד שני — ברוך שם כבוד מלכותו; יחוד שלישי — יחוד העם בן אלמוות, העם של התגלות הר סיני, על אדמת הקודש. בעולם הרוח והמדע מתגבש הכל בימינו לקראת רעיון האחדות — סימן ניכר להתקרבות עקבתא דמשיחא. עמי ה' עולם נאבקים להשיג אחדות ביניהם כהגנה מפני האנוכיות. ברם עיני הבנים והבנות התועים של העם היהודי נשואות בגעגועים אל הגזע המוצק של עמם ומתוך מעמקי חביון נפשם הם נכספים לאחדות יהודית.”

ישיש מפרימישלאן, רבי ישראל אריה מרגליות זצ"ל, פתח בפרק תהלים „ממעמקים קראתיך ה'“ וכל הקהל ענה אחריו פסוק-בפסוק. קולו הרוטט של הרבי, חנוק מדמעות, הרעיד את אלפי הנר-כחים כשהמשיך בפרק „ברוך ה' צורי המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה“. אנחות כבושות נשמעו מכל עבר.

כשסיים משתררת דומיה. אל הדוכן ניגש ראש ישיבת טלז, הגאון רבי אליהו מאיר בלוך, להספיד את ששה מיליונים קדושי השואה שאיבדנו בין כנסיה לכנסיה. הוא מתחיל את נאומו בשפה העברית, אך מיד עובר ליידיש, כשהוא מתנצל „א קרעכטץ גיט זיך לייכטער ארויס אויף מאמע לשון“ (= „אנחה מיטיבים להוציא מן הלב בשפת האם“). בקול-בוכים מקונן הגרא"מ על רבבות אלפי ישראל שנהרגו ושנשחטו ושנחנקו ושנשרפו מידי הנאצים ימ"ש ובתוכם גדולי התורה והיראה. „תורה תורה חגרי שק התפלשי בעפרים“ קורא ראש-הישיבה בנהמת-לבו. הוא מדגיש כי אף שעם ישראל הוא אשר נתן לעולם את המושג אהבת הבריות, „לא תקום ולא תטור“, מכל מקום התורה מזהירנו „זכור את אשר עשה לך עמלק, לא תשכח“. כן העלה זכרם של חללי הקרבות עם הערבים בארה"ק. בסיום דבריו הזכיר את האבידות הקשות לישראל בשנה זו עם הסתלקות גאוני-הדור מרנן ה„חזון איש“ והגרא"ז מלצר זצ"ל.

הופעתו האחרונה של מוהר"י רוזנהיים זצ"ל

אחרי המספד קם מוהר"י רוזנהיים לשאת את דברו. המנהיג הישיש בן ה-83 קורא את נאומו מתוך הכתב, בלשון הקודש, בקול צלול המדהד בכל פינות האולם. לא כולם מבינים אותו, בגלל המבטא הגרמני השגור בפיו, אולם הלבבות

וכאן רועם קולו של מחולל אגו"י הקובע בהחלטיות: „אנו נהיה אשמים אם מחפשי דרך אלו יפלו ח"ו קרבן למושג האחדות המזוייפת של הציונות — זאת אחדות הגוזלת מהעם היהודי את תפארת ייחודנו ההיסטורית ומוסרת אותו לאחדות המדומה של החומר. אנו נהיה אחראים על כך אם לא נציג לפני עיני הנוער שלנו, את יחוד עם התורה שנוצר על הר-סיני בכל תוקף מציאות ארגון אחדותי חי וקיים. האחריות הגדולה הזאת בשביל העתיד והדורות הבאים, האחריות לפני הבורא האחד והיחיד, הרוצה באחדות גמורה, ובאהבה רבה בין החרדים לדבר ה' — תעמוד נא נגד עינינו כאשר נתכנס פה למאבק רוחני קשה למען האמת.”

בסיום משאו מכריז מוהר"י רוזנהיים, לקול תשואות הנאספים, בדמעות: „אגודת ישראל תיבנה בידי הקב"ה בכבודו ובעצמו! יהי רצון שאנחנו נהיה ראויים להגיש את החומר ואת הלבנים לבנין זה — שותפים להקב"ה במעשה בראשית!”

הנאום המרכזי

אחריו קם לשאת את הנאום המרכזי בישיבת הפתיחה הרב יצחק מאיר לוינר נשיא אגו"י בארץ ישראל. בתחילת דבריו, שנשמעו בדריכות רבה, ציין שכבר חלפו 17 שנה מהכנה"ג הקודמת ו- בפרק-זמן זה „קרה מה שלא קרה במשך כל שנותינו בגולה. כל הצרות, הרדיפות והיסורים מכל הזמנים, הגיעו לשיאם בהשמדת 6 מיליון אחים באופן אכזרי שלא היה כמוהו. אין לנו מושג בזה, החסד והמשפט ירדו כרוכים מן השמים וצדקו יחדיו, הצור תמים פעלו. אבל יכולים להשיג שהתחולל פה מאבק בין הטוב והרע, האמת והשקר, האור והחושך, הצדק וה- רשע. ה,המן' של דורנו היטלר ימ"ש, שהיה סמל

הרע, ביקש להשמיד בעיקר את היהדות שהיא ממש ההיפך ממנו, סמל הטוב. מלחמה לה' בעמלק. ומפני שישראל הם עם ה', אתם עדי, לפיכך ביקש להכחיד אותם בכדי למחות ח"ו שם-שמים מן העולם. והמזימה לא עלתה בידו. הניספים בגיא-ההרג קידשו ש"ש במותם ואנו השרידים נותרנו להמשיך ולקדש שמו ית' בחיינו. בהמשך דבריו מגולל הרי"מ לוינר יריעה רעיונית מקיפה, על החזון הנצחי של „אגודת ישראל”, שאולי דוקא עכשיו (במלאות 45 שנה לוועידת הומבורג) הגיעה שעתו ליהפך למציאות חיה כפי שמצינו בחז"ל „אין אדם עומד על דעת רבו אלא אחרי ארבעים שנה”. רעיון אגו"י התחיל באברהם אבינו, היהודי הראשון בעולם, שהכיר לבדו את בעל הבירה ולחם באלילי הדור. האמונה באלקים היא שורש אומתנו. בעת ששמעו אזנינו בהר סיני „אנכי ה' אלקיך” נהיינו עם לה' אלקינו. חזון אגו"י הוא: לאחד את עם ישראל כעם השם, וארץ ישראל כארץ השם, באמצעות המכשיר היחיד — תורת השם.

מהרצאה על רעיון אגו"י עובר נשיא התנועה לערוך חשבון נוקב וממצה עם עמי העולם הנכרי, עם בני העם היהודי למפלגותיו, ועם שלומי אמוני ישראל בינם לבין עצמם. „איפה את, אנושות אומללה, הדוהרת במירוץ לתוך מבוך של אש?” שאל בתדהמה, כשהוא מתאר תהפוך-כות-תבל מימות דור הפלגה עד למלחמת גוג ומגוג, ומצביע על כך שהדבר המאחד אותם הוא שנאת ישראל. להלן הוכיח פשיטת-רגלה של הלאומיות החילונית, האומרת „ככל הגוים בית ישראל”, עד שהגענו למצב שרוב האומה הם שכחי-אלקים, כתינוקות שנשבו, וציין את תפקיד הכנה"ג ללחוש על אזניו של כלל ישראל: „שמע ישראל”, דהיינו עם ישראל כולו, „ה' אלקינו ה' אחד.”

ועוד הרחיב את הדיבור על תפקידי היהדות

החרדית בשעה זו: „מדוע ולשם מה נותרנו בחיים ולא הלכנו עם אחינו לטרבלינקה, מיידנק, אוש-בנצ'ים, אם לא כדי לקדש ש"ש בחיינו". על הכנה"ג לבנות מחדש את אגו"י. עלינו לפתח פעילות ענפה בתחומי חינוך תורתי, חינוך הדת, ישוב א"י, והחלת שלטון התורה בעם ובמדינה, והכל באופנים שיהא שם שמים מתאהב על ידינו. אמנם הדבר אינו בכח אנושי, נשגב מיכלתנו, ולכן אנו מתפללים לסיעתא דשמיא „וטהר לבנו לעבדך באמת“.

דבר ראשי התנועה

אחרי שהשלים את משאו המרכזי, הזמין הרי"מ לויז את מר שרת לברך בשם ממשלת ישראל. רה"מ הצהיר, שבא"י אפשרי לחיות חיים דתיים שלמים, יותר מאשר בכל מקום אחר בעולם, ורמז על נכונותו להבין עמדת אגו"י בכמה נושאים השנויים במחלוקת (אח"כ אמנם הורה להקפיא את חוק גיוס הבנות ושרות לאומי), כשהוא מביע תקוותו לראות שוב את נציגי אגו"י נושאים באחריות משותפת לשלטון במדינת ישראל.

השיב לדבריו ר' אהרן גודמן יו"ר הוועה"פ הירושלמי של אגודת ישראל העולמית באמרו: „אגו"י נאבקה על עצמאותה של היהדות החרדית. אנו מוכנים לשתף פעולה עם כל ארגון יהודי, אולם לא על חשבון תורתנו ועצמאותנו, כאן לא נוותר בשום פנים, יהיו החוקים שיוחקו בניו-יורק, בלונדון או בירושלים, כל דבר שהוא נגד תורתנו הוא בלתי חוקי — כי ד' הוא מחורקקנו. משום כך לא נוכל להשתתף בממשלה שתחוקק חוקים המנוגדים לתורה, כיון שלא נוכל לשאת באחריות לחוקים כאלה. דרכנו קשה, נלחמים נגדנו מרה מכל הצדדים, ואנו מוסרים את נפשנו על האידיאלים התורתיים שלנו. נמשיך בדרכנו הקדושה ללא רתיעה“.

בהמשך דבריו ציין ר"א גודמן, שאף אם קיימים באגו"י חילוקי דעות, הרי כולנו נמצאים במסגרת אחת שבה מכריעה דעת תורה בלבד, וכמו שכתוב: „וילכו שניהם — יחדיו“. הנואם הקריא את אגרות הברכות שנתקבלו מהמזכיר הכללי של האו"ם ומוסדות בינלאומיים אחרים, ברכות מהרב שלייפר ממוסקבה, ועד שליחי הקהילות באנגליה, ואיגוד הקהילות היהודיות בהונגריה. אחרי נאומו עולה לברך הרב ד"ר יצחק לויז, יו"ר הוועה"פ האמריקאי של אגו"י העולמית, האומר בהתרגשות: „אני עומד עכשיו במקומו של אבי מורי, מחמד עיני, הגאון רבי אהרן לויז מרישא, זכרו של צדיק וקדוש לברכה, שפתח את הכנסיות הקודמות. „אבי אבי רכב ישראל ופרשיו“! אילו זכינו ולא עלית על המוקד, אילו זכינו ולא עלית בסער של טרבלינקה או מיידנק השמימה, היית עומד כעת על הבימה הזאת ובלולך הערב היית פותח את הכנסיה הגדולה הרביעית כמו שפתחת הכנסיות הקודמות! עכשיו: „וידם אהרן“. מה אומר ומה אדבר? איך אני יכול למלא את מקומך? אבי מורי, פה קדוש, פה נאמן, פה שהיה מפיך מרגליות, פה שהיה משיב לבות אחינו בני ישראל לאבינו שבשמים, פה שהכה את שונאי ישראל בבית-המחוקקים הפולני עד שלא יכלו קום, מי מילא את לשונך עפר ואפר? מי מילא לשונך מעפרו של מיידנק או אושוויץ: עליך — כפי דברי הפיוט של עשרה הרוגי מלכות ביום הכפורים — „שרפי מעלה צעקו מרה: זו תורה וזו שכרה?“ ותשובת השי"ת היתה: „גזירה היא מלפני — קבלוה!“ ואנו מוכרחים לקבל את הגזירה שגזר השי"ת, ואין לנו נחמה אחרת רק להגן על מורשת אבותינו, וכה נשארה לנו אגודת-ישראל כמורשת הקדושים שיסדוה ושמסרו את נפשם עליה. אנו נשמור על המורשה הזאת עד טיפת דם האחרונה שב-עורקינו!“

הגר"א קוטלר : להרבות בלימוד התורה

והנה עולים גדולי-הדור להשמיע את דברם לכנסיה הגדולה. ראשון המברכים, הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל, קורא להרבות בלימוד התורה שבאמצעותו יכולים להשיג הכל. „אנו נמצאים במדינה“ המשיך „בה קמה עכשיו שיטה חדשה, שיש להתאים את התורה לחיים, שיטה מסוכנת האומרת לתפור את התורה לפי צרכי המדינה. סכנה עצומה טמונה בה. על הכנסיה הגדולה מוטלת החובה להחדיר את האמת הנצחית, שיש לפתור את כל הבעיות לפי רוח התורה. התורה היא נצחית, תורת אמת, ואסור לנו לזוז ממנה. אחריות גדולה רובצת על צירי הכנסיה הגדולה, כי לצערנו ישנם כאלה הרוצים שהכנסיה תיכשל ח"ו, אסור לכם לאפשר זאת. שמרו על כבוד אגודת ישראל ועשו הכל להרים את קרן התורה. אם נתארגן באגודת ישראל להרמת קרן הדת השי"ת יעזור לנו“.

אחריו מברך הגאון רבי זיידל סמיאטיצקי זצ"ל בשם מועצגדה"ת באנגליה: „יום גדול וקדוש הוא היום הזה לעם ישראל. התאספו פה רבים מגדוה"ת וצדיקי הדור לתקן את הצריך תיקון. שום כינוס בעולם לא זכה בתקופתנו לכך שמאורי האומה ורבבות אלפי ישראל החרדים לדבר השם בכל הארצות עיניהם צופיות אל הכנסיה הגדולה“. שליח מיוחד מביא את ברכת האדמו"ר מבלז רבי אהרן רוקח זצוק"ל שהכנה"ג תעשה ותצליח לחיזוק הדת ולקירוב הגאולה. בשם אגודת ה-רבנים בארה"ב וקנדה מברך הגאון רבי אליעזר סילבר, גאב"ד סינסינטי, הדורש סמוכין מפרשת השבוע ודיני פרה אדומה לכנסיה הגדולה: „יש לדעת כי מום בקרבנות פוסל, גם כשזה מום קבוע וגם כשזה מום עובר; ויש קרבנות חשובים במיוחד, אשר המום פוסל לא רק בגופם אלא אף בשערות ובמראה, כמו פרה אדומה. הסיבה לכך, שפרה אדומה באה לכפר על עון העגל,

אם עושים עגל אצל יהודים — אין מועיל בקרבן רגיל. אז יש להקפיד גם על השערות ועל המראה. וכן יש להקפיד נוסף לזה שלא יעלה עליו עול, כלומר שלא יפחד משום כפיה שמבחוץ. כן אנו כשאנו באים להקריב קרבנות בארץ ובעולם המלאים חטאים ו„עגלים“ מ„עגלים“ שונים, יש צורך בהקפדה מיוחדת על „לא עלה עליה עול“, לא עול הממשלה כשהיא אינה מתאימה את עצמה לדעת תורה, ולא פחד מה„הסתדרות“ וגורמים אחרים, כשיש עגל בארץ צריכים קרבנות בלי עול ובלי פחד...“

האדמו"ר מסדיגורא רבי אברהם יעקב פרידמן זצ"ל, שהוא מותיקי התנועה החל מועידת קטו-ביץ', משמיע נאום קצר ומלהיב. אחרי האסון הנורא בשואה הנאצית, אמר, אין בידינו לשאול: על מה עשה ה' ככה לנו? גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה. אולם מותר לנו לשאול את עצמנו: באיזו זכות נשארנו אנחנו בחיים?! והתשובה: להציל את רוח ישראל סבא. בהזכירו את דברי חז"ל על ההבדל בין דור המדבר שפעל אך בדיבור, כמשה רבנו ע"ה שפעל הכל בדיבור, לבין הדור שנכנס לא"י שעבר למעשה, ציין הרבי את ההבדל בין הכנסיות הגדולות הקודמות, שלא היו צריכים לתקן הרבה, לבין הכנסיה הגדולה הנוכחית אשר לפניה הרבה שאלות מעשיות. ולכן, תפקידה של הכנסיה הגדולה הרביעית קשה משלפניה, בפרט כאשר חסרים לנו גדולי התורה דאז. בדבר אחד היא גדולה מכל הכנסיות, באשר היא בא"י, שיש בה לשמור ולעשות. עיקר זכותנו לקרוא לזה „כנסיה גדולה“ כשגדולי הדור אבדו בשואה היא רק בגלל החינוך-העצמאי, פאר ה-מפעלים של אגו"י, שהוקם אשתקד ויוסיף להת-קיים עד ביג"צ. האדמו"ר קורא ליהדות בתפוצות שישתדלו לעלות ארצה. כן הציע להנהיג את לימוד „ההלכה היומית“.

עוד מברך ונאם האדמו"ר מויז'ניץ רבי חיים